

Procesevaluatie gedragsinterventie So-Cool

Wendy Buysse
Manja Abraham en Sander Scherders

RAPPORT

Procesevaluatie gedragsinterventie So-Cool

Rapport

Wendy Buysse
Manja Abraham en Sander Scherders

Amsterdam, 23 mei 2016

Wendy Buysse
senior onderzoeker
wbuyse@dsp-groep.nl

Manja Abraham en Sander Scherders
onderzoekers
mabraham@dsp-groep.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC, afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen, ministerie van Veiligheid en Justitie.

©2016, WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrechten voorbehouden.

Foto voorzijde: ons kantoor aan het IJ in Amsterdam.

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	6
Summary	12
Afkortingen	18
1 Inleiding	19
1.1 Aanleiding onderzoek	19
1.2 Centrale onderzoeksvraag	20
1.3 Programma-integriteit: definitie en operationalisatie	20
1.4 Onderzoeksvragen	21
1.5 Methode	22
1.6 Leeswijzer	28
2 So-Cool volgens de handleiding	29
2.1 Doel van de interventie	29
2.2 Doelgroep van de interventie	29
2.3 Opbouw en onderbouwing van de interventie	30
2.4 Werkzame elementen	30
2.5 Context (uitvoerders en organisatie)	33
2.6 Samenvatting	34
3 Instroom, doorstroom, uitstroom	35
3.1 Kengetallen	35
3.2 So-Cool advies	35
3.3 So-Cool oplegging	37
3.4 Instroom	38
3.5 Doorstroom en uitstroom	40
3.6 Doorlooptijden	41
3.7 Samenvatting	42
4 Doelgroep	43
4.1 Achtergrondkenmerken van de deelnemersgroep van So-Cool	43
4.2 Inclusiecriteria en contra-indicaties	43
4.3 Relatie So-Cool advies en voldoen aan criteria voor de interventie	48
4.4 Samenvatting	49
5 Uitvoering van werkzame elementen	51
5.1 Duur en fasering	51
5.2 Uitgebreide diagnostiek	53

5.3	Maatwerk	54
5.4	Didactische aanpassingen	55
5.5	Netwerk en generalisatie	58
5.6	Motivatie van de deelnemers	62
5.7	Samenvatting	63
6	Context (medewerkers en organisatie)	64
6.1	Eisen aan de trainers	64
6.2	Borgen van de implementatie en bewaken programma-integriteit	66
6.3	Samenwerking ketenpartners	68
6.4	Waardering	70
6.5	Samenvatting	72
7	Mogelijkheden voor doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie	73
7.1	Doelen en meetinstrumenten	73
7.2	Afname instrumenten doeltreffendheid	74
7.3	Instroom voor doeltreffendheids- en effectonderzoek	75
7.4	Samenvatting	75
8	Conclusies	76
8.1	Uitvoering conform de handleiding	76
8.2	Knelpunten in de uitvoering	78
8.3	Bevorderende en belemmerende factoren in de implementatie	78
8.4	Waardering van de interventie	79
8.5	Mogelijkheden voor doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie	79
8.6	Overall conclusie	80
8.7	Ten slotte	80
Bijlagen		
	Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie	83
	Bijlage 2 Onderzoeksvragen	84
	Bijlage 3 Instroom, doorstroom en uitstroom	87

Voorwoord

In dit rapport doen we verslag van de procesevaluatie van de gedragsinterventie So-Cool. Het onderzoek is door onderzoeks- en adviesbureau DSP-groep uitgevoerd, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Het rapport had niet tot stand kunnen komen zonder de openheid en hulp van velen. We danken de geïnterviewde managers, supervisors, opleider, trainers, coördinatoren taakstraffen, gedragswetenschappers en raadsmedewerkers en het landelijk stafbureau van de Raad voor de Kinderbescherming en andere medewerkers van William Schrikker Groep en Jan Arends voor hun open en coöperatieve houding en het zo veel mogelijk beschikbaar stellen van de benodigde informatie en dossiers. Ook danken we de geïnterviewde jongeren, ouders en buddy's voor hun medewerking en dat we mee mochten kijken bij een van hun trainingsbijeenkomsten. Door de inzet en medewerking van iedereen is het goed gelukt om een helder beeld te krijgen van de wijze waarop So-Cool in de praktijk wordt uitgevoerd.

Tot slot willen wij de begeleidingscommissie (zie bijlage 1 voor de namen van de leden) bedanken voor hun kritische blik op het verloop van het onderzoek en hun constructieve commentaar op het rapport. We hopen met deze procesevaluatie een aantal aanknopingspunten te bieden voor een nog betere uitvoering en de borging van de interventie en voor het uitvoeren van een doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie.

Namens het projectteam,

Wendy Buysse
Manja Abraham
Sander Scherders

Samenvatting

Aanleiding

De gedragsinterventie Sociaal-Cognitieve Oplossingen Leren (So-Cool) is een individuele gedragsinterventie voor jongeren van 12 tot en met 18 jaar (met uitloop tot 23 jaar)¹ met een IQ van 50-85 die delicten plegen en tekorten hebben in sociale probleemoplossingsvaardigheden. So-Cool heeft als hoofddoel recidivevermindering bij delinquente jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB). De interventie is gebaseerd op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel (SIV) en richt zich op het vergroten van sociale vaardigheden, sociale probleemoplossingen en het zelfvertrouwen. De training kan in het kader van een leerstraf worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van justitie. Er zijn twee varianten: een reguliere variant van 40u en een verlengde variant van 50 uur. De uitvoering van de leerstraf So-Cool is in 2012 door de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) aanbesteed. De interventie wordt momenteel uitgevoerd door twee uitvoerende organisaties: Jan Arends (onderdeel van de Calder groep) en de William Schrikker Groep (WSG). De interventie wordt opnieuw aanbesteed in 2016.

So-Cool is in 2013 erkend door de toenmalige Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie. Dit betekent dat het programma aan alle kwaliteitscriteria voldeed die door het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) zijn opgesteld. De beleidsdirectie Sanctietoepassing en Jeugd van het ministerie van VenJ heeft om een procesevaluatie verzocht in de periode dat het proces van erkenning van interventies werd gereorganiseerd. Zij achtte het van belang om een procesevaluatie uit te voeren omdat deze inzicht geeft in de haalbaarheid van een doeltreffendheids- en effectstudie. Om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van een interventie is het noodzakelijk om inzicht te hebben in de programma-integriteit.

DSP-groep heeft in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) van het ministerie van VenJ tussen juli 2015 en mei 2016 een procesevaluatie uitgevoerd van de gedragsinterventie So-Cool.

Centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Wordt de gedragsinterventie So-Cool uitgevoerd zoals beschreven in de programmahandleidingen? Wat zijn eventuele knelpunten in de uitvoering en wat zijn de achterliggende oorzaken daarvan?

De centrale vragen zijn onderverdeeld in vijf hoofdvragen:

- 1 In hoeverre wordt de gedragsinterventie So-Cool uitgevoerd volgens de handleidingen die zijn goedgekeurd door de Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie, voor de

Noot 1 Ten tijde van de ontwikkeling van So-Cool was het mogelijk om So-Cool op te leggen bij jongeren van 12 tot 18 jaar met een eventuele uitloop tot 23 jaar. Met de invoering van het Adolescentenstrafrecht op 1 april 2014 zijn alle leerstraffen die een erkende interventie zijn ook voor jongeren tot 23 jaar mogelijk.

verschillende domeinen: doelgroep, uitvoering en context? In hoeverre worden de werkzame elementen die in de handleidingen zijn benoemd in de praktijk uitgevoerd?

- 2 Indien er zich knelpunten voordoen bij de uitvoering van de gedragsinterventie So-Cool, wat zijn daarvoor de redenen?
- 3 Wat zijn de bevorderende en belemmerende factoren bij de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?
- 4 Hoe beoordelen de betrokken instanties de gedragsinterventie So-Cool en wat zijn hun ervaringen?
- 5 Wat valt uit de resultaten van deze procesevaluatie te concluderen over de eventuele haalbaarheid van een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie?

We onderzochten drie domeinen van programma-integriteit:

- 1 de doelgroep (kenmerken op basis van inclusiecriteria en contra-indicaties)
- 2 de werkzame elementen
- 3 de context (eisen en voorwaarden aan de uitvoerende professionals en organisatie)

Methode

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hebben we meerdere onderzoeksmethoden ingezet:

- documentenanalyse van de programmahandleidingen;
- interview met managers WSG en Jan Arends;
- groepsinterviews met supervisoren en opleider, trainers en vertegenwoordiging landelijke staforganisatie RvdK;
- analyse van registratiegegevens RvdK van opgelegde leerstraffen So-Cool, raadsadviezen So-Cool en indicaties So-Cool tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2015;
- dossieronderzoek in Kinderbescherming Bedrijfsprocessensysteem (KBPS)(naar contra-indicaties (n=100);
- observatie groepssupervisie trainers;
- vragenlijst trainers en supervisoren over eisen;
- beknopt dossieronderzoek trainingen (n=100) en uitgebreid dossieronderzoek trainingen (n=40);
- observaties lopende trainingen (n=14);
- interviews jongeren (n=14), buddy's (n=2) en ouders (n=6).

Om de uitvoering van de werkzame elementen te beoordelen hebben we op basis van de programmahandleidingen de werkzame elementen geoperationaliseerd en een beoordelingskader opgesteld.

Werkzame elementen
<i>Aangepaste duur en fasering</i>
<i>Uitgebreide diagnostiek</i>
<i>Maatwerk</i>
<i>Didactische aanpassingen</i>
<i>Netwerk en generalisatie</i>

Instroom, doorstroom en uitstroom

In 2014 en de eerste helft van 2015 is de instroom 349, waarvan 267 keer de reguliere variant en 82 keer de verlengde variant. Een derde van de So-Cool leerstraffen wordt opgelegd zonder So-Cool advies van de RvdK. Bij 13% van de jongeren die So-Cool krijgen is geen Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht (LIJ) afgenomen. Ruim de helft daarvan (8% van de jongeren die So-Cool krijgen) stroomt in de training in via een schoolverzuimonderzoek. De mate waarin So-Cool wordt opgelegd in de verschillende regio's van de RvdK verschilt. Ruim 80% van de So-Cool leerstraffen wordt volledig afgerond en ongeveer 20% wordt voortijdig afgebroken.

Doelgroep

Op basis van de gegevens uit het registratiesysteem van de RvdK (KBPS) hebben we bepaald in welke mate de jongeren die deelnemen aan So-Cool voldoen aan de inclusiecriteria en contra-indicaties. De interventie is bedoeld voor jongeren met een midden algemeen recidive risico (ARR), een IQ tussen 50 en 85 en tekorten in de probleemoplossende vaardigheden. Slechts 9% van de jongeren voldoet aan alle inclusiecriteria uit de handleiding van So-Cool. Jongeren die niet voldoen aan alle inclusiecriteria hebben vooral een hoger ARR (59%) dan in de inclusiecriteria aangegeven. Dit is een indicatie voor de instroom van een zwaardere doelgroep dan waarvoor de interventie bedoeld is. Een belangrijke verklaring voor het niet voldoen aan de inclusiecriteria uit de handleiding zijn de ruimere criteria die in het LIJ worden gehanteerd ten opzichte van de handleiding. Alle raadsonderzoekers bepalen hun advies mede aan de hand van het LIJ. In het LIJ wordt een aanwijzing voor So-Cool gegeven als er sprake is van een ARR midden en/of dynamisch risicoprofiel (DRP) midden. Dit is in tegenstelling tot de handleiding die alleen ARR midden noemt. Op basis van deze ruimere criteria is de doelgroep die in aanmerking komt voor So-Cool zes keer groter dan op basis van de criteria uit de handleiding. Echter, ook aan de ruimere indicatiecriteria in het LIJ voldoet slechts 56% van de deelnemende jongeren.

Uitvoering werkzame elementen

Het merendeel van de werkzame elementen uit de handleiding wordt in voldoende mate uitgevoerd conform de handleidingen. We stellen vast dat bij enkele werkzame elementen ruimte voor verbetering is. De aangepaste duur, de uitgebreide diagnostiek, het maatwerk en de didactische aanpassingen worden grotendeels conform de handleiding uitgevoerd. Voor de didactische aanpassingen in de vorm van aangepaste communicatie is aandacht nodig in de supervisie. Dit wordt niet door alle trainers even goed uitgevoerd.

Met betrekking tot het werkzame element 'netwerk en generalisatie' is nog verbetering mogelijk in het betrekken van ouders en buddy's. Hoeveel verbetering er nodig is, kunnen we niet kwantificeren omdat betrokkenheid van ouders en buddy's niet eenduidig geregistreerd wordt. Uit de kwalitatieve interviews blijkt dat trainers zich inspannen om ouders en buddy's te betrekken maar dit lukt nog niet voldoende. Hetzelfde geldt voor de praktijkbijeenkomsten. In de registratie is niet duidelijk geregistreerd of de voorgeschreven twee bijeenkomsten altijd plaatsvinden. Boostersessies worden in het merendeel van de trainingen gepland maar het is niet duidelijk of ze altijd doorgaan.

Context

Alle trainers en supervisoren voldoen aan de eisen die zijn gesteld in de handleiding voor wat betreft opleiding en supervisie. De videomonitoring wordt echter ten tijde van het veldwerk nog niet

uitgevoerd zoals voorgeschreven. De vereiste opnames worden eind 2015 wel gemaakt, maar nog niet beoordeeld met het videomonitoringformulier. De supervisors en de opleider hebben het formulier recent bijgesteld.

De interventie wordt uitgevoerd door twee organisaties. In grote lijnen zijn er geen verschillen tussen de organisaties wat betreft de uitvoering van de interventie. Wel stellen we verschillen vast in de wijze waarop supervisie is georganiseerd, de registratie van gegevens over de trainingen en de achtergrond van de trainers (bij de WSG hebben alle trainers ervaring met de LVB-doelgroep).

Knelpunten in de uitvoering

Er doen zich geen grote knelpunten voor in de uitvoering van de leerstraft So-Cool. De volgende knelpunten worden genoemd:

- De doorverwijzing van de jongeren naar So-Cool (de doorlooptijd tussen oplegging en start So-Cool) is soms lang. Bij de doelgroep LVB is het van belang dat de straf zo snel mogelijk na het delict komt. Als er teveel tijd tussen zit kunnen zij nog onvoldoende het verband leggen tussen het delict en de leerstraft. De doorlooptijd kan van invloed zijn op de mate waarin So-Cool effect heeft.
- Er is onvoldoende materiaal beschikbaar om concreet te oefenen. Concreet materiaal om te oefenen is van belang met het oog op responsiviteit voor de doelgroep LVB. De trainers moeten dit nu vaak zelf aanschaffen. Hierdoor maken sommige trainers mogelijk te veel gebruik van pen en papier, wat niet goed aansluit bij de doelgroep.
- Het vinden en betrekken van buddy's en ouders krijgt veel aandacht, maar wordt nog niet in voldoende mate uitgevoerd.
- Aangepaste communicatie wordt niet door alle trainers even goed uitgevoerd. Dit betekent dat de informatie mogelijk niet bij alle jongeren goed aankomt. Dit is een aandachtspunt voor opleiding en handleiding.

Bevorderende en belemmerende factoren in de implementatie

Als belangrijkste bevorderende factor van So-Cool wordt het maatwerk genoemd. De training kan worden aangepast aan de individuele behoeften van de jongeren. De handleiding schrijft dit maatwerk voor.

De belangrijkste belemmerende factoren voor de implementatie zijn de volgende:

- Een goede en eenduidige registratie van de werkzame elementen in alle uitvoerende organisaties ontbreekt. Op dit moment wordt door de beide organisaties op een verschillende manier geregistreerd en is niet voor alle werkzame elementen op een eenduidige wijze geoperationaliseerd hoe en wat geregistreerd moet worden.
- Er is onvoldoende materiaal beschikbaar om concreet te oefenen. Concreet materiaal om te oefenen is van belang met het oog op responsiviteit voor de doelgroep LVB. De trainers moeten dit nu vaak zelf aanschaffen. Het centraal beschikbaar stellen van materiaal wordt bemoeilijkt doordat de trainers op een locatie in de omgeving van de jongeren de training uitvoeren en er geen 'centraal' kantoor is waar trainers regelmatig komen.
- De videomonitoring conform de eisen uit de handleiding moet nog worden opgestart.
- De selectie van de doelgroep.
- Onduidelijkheid over het werken met belonen. Hier kan in de opleiding en supervisie meer aandacht aan worden besteed.

- Niet alle trainers voeren de aangepaste communicatie al goed genoeg uit. Dit heeft deels te maken met ervaring met de doelgroep bij de trainers en onvoldoende aandacht hiervoor in de supervisie.

Waardering

De waardering voor de interventie is groot bij alle betrokkenen (jongeren, ouders, buddy's, trainers en supervisoren) en ook bij de meeste samenwerkingspartners. In sommige regio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat de kwaliteit van de trainers wisselt en wordt er meer diversiteit in het trainersbestand gewenst. Vanuit de trainers en supervisoren wordt daarentegen aangegeven dat de samenwerking met de coördinator taakstraffen verschilt per regio en per persoon. Er is vooral onduidelijkheid over wiens rol en verantwoordelijkheid het is om andere ketenpartners te betrekken bij de training. Ook is er behoefte aan duidelijkere communicatie bij de start van So-Cool aan jongeren en ouders over de betrokkenheid van ouders en de buddy, en de noodzaak van boostersessies.

Mogelijkheden voor doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie

Alle meetinstrumenten die moeten worden afgenomen voor het doeltreffendheidsonderzoek worden afgenomen. De Competentie Belevingsschaal voor adolescenten (CBSA) wordt echter als niet geschikt bevonden door supervisoren en trainers. Zij vinden het geen geschikt instrument om bij deze doelgroep het doel 'vergroten van zelfvertrouwen' te meten. Voor het merendeel van de deelnemers is het instrument te 'moeilijk'. Indien geen beter geschikt instrument voorhanden is voor deze doelgroep, kan volgens de opleider eventueel een aangepaste instructie voor de afname overwogen worden. Ook wordt niet de meest recente versie van de Sociale Informatieverwerking Test (SIVT) gebruikt. De SIVT is sinds de start van So-Cool doorontwikkeld, er heeft valideringsonderzoek plaatsgevonden en er zijn in de loop van dit jaar normen beschikbaar. Voor het meten van probleem- en oplossingsvaardigheden is het daarom aan te raden om de meest recente versie van de SIVT te gebruiken.

De instroom in So-Cool is voldoende voor het uitvoeren van een doeltreffendheidsonderzoek en het meten van vooruitgang op de programmadoelen bij de deelnemers (veranderingsonderzoek). Bij het uitvoeren van een doeltreffendheidsonderzoek dient wel onderscheid te worden gemaakt tussen de jongeren die wel en jongeren die niet aan de inclusiecriteria voldoen.

Ook voor het uitvoeren van een recidive-onderzoek is de instroom nu voldoende. Het is echter niet duidelijk of er een controlegroep van voldoende omvang kan worden getrokken. Een belangrijk knelpunt daarbij is dat het criterium 'licht verstandelijke beperking' niet goed geregistreerd wordt in KBPS en er dus niet op een gemakkelijke manier een controlegroep kan worden getrokken die voldoet aan dit criterium. Er zijn ook mogelijkheden om effectonderzoek uit te voeren zonder controlegroep.

Aandachtspunt bij het uitvoeren van doeltreffendheidsonderzoek is de trend dat het aantal verdachten en opgelegde straffen bij jeugdigen al enkele jaren daalt (Kalidien & De Heer-de Lange, 2015)². De verlaagde instroom kan gevolgen hebben voor de benodigde periode om voldoende deelnemers voor een doeltreffendheids- en recidiveonderzoek te kunnen selecteren.

Noot 2 Kalidien S.N. & de Heer-de Lange, N.E. (2015). Criminaliteit en rechtshandhaving 2014. Ontwikkelingen en samenhang. WODC/CBS, Den Haag.

Conclusie

We kunnen over de drie onderdelen van programma-integriteit (doelgroep, werkzame elementen en context) die we hebben onderzocht de volgende overall conclusies trekken. De doelgroep die instroomt in So-Cool is niet de beoogde doelgroep. De RvdK hanteert andere criteria dan in de handleiding aangegeven. Er stroomt een zwaardere doelgroep in. Dit kan gevolgen hebben voor de effectiviteit van de interventie. Door betere selectie van de beoogde doelgroep kan mogelijk een groter effect op de programmadoelen worden bereikt. Het merendeel van de werkzame elementen van So-Cool wordt in voldoende mate uitgevoerd conform de handleiding. We zien bij de uitvoering van enkele werkzame elementen enige ruimte voor verbetering. Vooral ten aanzien van netwerk en generalisatie kan enige winst worden behaald. Goede monitoring en registratie van de werkzame elementen is voor een goede kwaliteitsbewaking aan te raden. De trainers voldoen aan de eisen van supervisie en opleiding. Het gebruik van videomonitoring voor het bewaken van de programma-integriteit wordt (nog) niet gedaan. Op basis van de programmatheorie kan een effect worden verwacht en onderzocht.

Summary

Instigation

The behavioural intervention Sociaal-Cognitieve Oplossingen Leren (Social-Cognitive Solutions Training) (So-Cool) is an individual behavioural intervention for young people aged from 12 to 18 years (with an extension up to 23 years)³ with an IQ of 50-85 who commit offences and have deficiencies in social problem-solving skills. The main aim of So-Cool is to reduce recidivism among delinquent young people with a mild intellectual disability (MID). The intervention is based on the Social Information Processing Model (SIP) and focuses on increasing social skills and social problem-solving and self-confidence. The training can be imposed by the juvenile court or the prosecutor as part of a training order. There are two variants: a standard variant of 40 hours and an extended variant of 50 hours. The implementation of the So-Cool training order was outsourced in 2012 by the Child Protection Board. The intervention is currently implemented by two organisations: Jan Arends (part of the Calder group) and the William Schrikker Groep (WSG). The intervention will be outsourced once again in 2016.

In 2013 So-Cool was recognised by the then Ministry of Justice Accreditation Committee for Behavioural interventions. This means that the programme met all the quality criteria set by the Ministry of Security and Justice. The policy management board of Sanctions and Youth at the Ministry of Security and Justice requested that a process evaluation be carried out during the period in which the intervention accreditation process was being reorganised. It believed that it was important to carry out a process evaluation as this provides insight into the feasibility of an effectiveness and impact study. To be able to assess the effectiveness of an intervention it is necessary to have some insight into the integrity of the programme.

DSP-groep was commissioned by the Scientific Research and Documentation Centre of the Ministry of Security and Justice to carry out a process evaluation of the So-Cool behavioural intervention between July 2015 and May 2016.

Central research question

The question that is central to the evaluation is:

Is the So-Cool behavioural intervention implemented as set out in the programme instructions? What are the possible bottlenecks in the implementation and what are the underlying causes of these?

Note 3 When So-Cool was developed, it was possible to impose So-Cool on young people aged 12 - 18 years with an extension up to 23 years. Since the introduction of the Adolescent Learning Order on 1 April 2014 all training orders that are recognised as interventions are also possible for young people up to the age of 23 years.

The central questions were divided into five main questions:

- 1 To what extent is the So-Cool behavioural intervention implemented in accordance with the instructions that were approved by the Ministry of Justice Accreditation Committee for Behavioural Interventions for the three areas target group, implementation and context? To what extent are the effective elements referred to in the instructions implemented in practice?
- 2 If bottlenecks occur in the implementation of the So-Cool behavioural intervention, what are the causes of these?
- 3 What are the factors conducive to the implementation of the So-Cool behavioural intervention and what are the obstacles?
- 4 How do the organisations involved assess So-Cool behavioural interventions and what are their experiences?
- 5 What can be concluded from the results of this process evaluation about the possible feasibility of an effectiveness study and an impact evaluation?

We looked at three areas of programme integrity:

- 1 the target group (characteristics based on inclusion criteria and contraindications)
- 2 the effective elements
- 3 the context (requirements and conditions for the implementing professionals and organisation)

Method

We used several research methods to answer the research questions:

- analysis of the documents relating to the programme instructions
- interview with managers from WSG and Jan Arends
- group interviews with supervisors and trainers as well as representatives of the national staff organisation of the Child Protection Board
- analysis of the details registered by the Child Protection Board relating to So-Cool training orders imposed, So-Cool training orders recommended by the Board, and So-Cool indications between 1 January 2014 and 1 July 2015
- file research in the Child Protection Business Process System (for contraindications) (n=100)
- observation of group supervision by trainers
- questionnaire for trainers and supervisors about requirements
- brief file research regarding training sessions (n=100) and comprehensive file research regarding training sessions (n=40)
- observations of current training sessions (n=14)
- interviews with juveniles (n=14), buddies (n=2) and parents (n=6).

In order to assess the effective elements we operationalised the effective elements on the basis of the programme instructions and set up an assessment framework.

Effective elements
<i>Modified duration and phasing</i>
<i>Extensive diagnostics</i>
<i>Customisation</i>
<i>Didactic modifications</i>
<i>Network and generalisation</i>

Inflow, throughput and outflow

In 2014 and in the first half of 2015 So-Cool was launched 349 times: the standard variant 267 times and the extended variant 82 times. A third of the So-Cool training orders are imposed without So-Cool recommendations by the Child Protection Board. In the case of 13% of the juveniles no National Instrument for Juvenile Criminal Law (LIJ) was applied. Over half of these (8% of the juveniles who are given So-Cool) enter the training via a school absenteeism study. The extent to which So-Cool is imposed in the various areas of the Child Protection Board differs. Over 80% of the So-Cool training orders are completed in full and around 20% are terminated prematurely.

Target group

On the basis of the details from the registration system of the Child Protection Board we determined the extent to which the young people who participate in So-Cool meet the inclusion criteria and contraindications. The intervention is intended for young people with a medium General Recidivism Risk (in Dutch: ARR), an IQ of 50 - 85 and deficiencies in problem-solving skills. Only 9% of the juveniles meet all the inclusion criteria set out in the So-Cool instructions. Juveniles who do not meet all the inclusion criteria above all have a higher ARR (59%) than set out in the inclusion criteria. This indicates the inflow of a more serious target group than is intended. An important explanation for the non-compliance with the inclusion criteria set out in the instructions is the broader criteria that are adopted in the LIJ with regard to the instructions. All the child welfare investigators decide on their recommendations in part using the LIJ. The LIJ indicates, for a So-Cool, if there is a medium ARR and/or a medium Dynamic Risk Profile (DRP) This is in contrast to the instructions that refer only to a medium ARR. On the basis of these broader criteria the target group that is eligible for So-Cool is six times larger than on the basis of the criteria set out in the instructions. However, only 56% of the participating juveniles comply with the broader indication criteria in the LIJ.

Implementation of effective elements

Most of the effective elements set out in the instructions are sufficiently implemented in accordance with the instructions. We note that in the case of some effective elements there is room for improvement. The modified duration, comprehensive diagnostics, customisation and didactic modifications are for the most part implemented in accordance with the instructions. As regards the supervision some attention needs to be devoted to the didactic modifications in the form of modified communication. This is not equally well implemented by all the trainers.

With regard to the working element 'network and generalisation' improvement is possible as regards the involvement of parents and buddies. Although improvement is needed, we cannot quantify this as the involvement of parents and buddies is not clearly registered. The qualitative interviews show that the trainers put a lot of effort into involving parents and buddies but this is not sufficiently successful. The same is true of the practical meetings. It is not clear from the records whether the two prescribed meetings always take place. Booster sessions are scheduled in most of the training sessions but it is not clear if they always happen.

Context

All the trainers and supervisors meet the requirements for education and supervision as set out in the instructions. However, the video monitoring has not yet been implemented as prescribed at the time of the fieldwork. The required recordings are being made at the end of 2015 but are not yet being assessed using the video monitoring form. The supervisors and the trainer have recently amended the form.

The intervention is implemented by two organisations. On the whole there are no differences between the organisations as regards the implementation of the intervention. However, we do note differences in the way in which supervision is organised, the way in which the details about the training sessions are registered, and the background of the trainers (at WSG all the trainers have experience with the MID target group).

Bottlenecks in the implementation

There are no major bottlenecks in the implementation of the So-Cool training order. The following bottlenecks are mentioned:

- The referral of the juveniles to So-Cool (the time taken between the imposition of the order and the start of So-Cool) sometimes takes a long time. In the case of the MID target group it is important that the order starts as soon as possible after the offence. If there is too much time in between they cannot adequately make the link between the offence and the training order. The time in between can influence the extent to which So-Cool has an effect.
- There is insufficient material available for concrete exercises. Concrete material for exercises is important as regards responsiveness for the MID target group. The trainers often have to provide this themselves at the moment. As a result some trainers possibly overuse pen and paper, which does not fit well with the target group.
- A lot of attention is devoted to finding and involving buddies and parents but this is not yet being sufficiently implemented.
- Modified communication is not equally well implemented by all the trainers. This means that the information possibly does not get through to all the juveniles. This is a point of attention for training and instructions.

Factors that are conducive to implementation and obstacles to implementation

The main factor conducive to So-Cool is customisation. The training can be adapted to suit the juvenile's individual requirements. The instructions prescribe this customisation.

The main obstacles in the implementation are:

- There is no good, clear registration of the effective elements in both of the implementing organisations. At the moment the two organisations register the elements in different ways, and how and what has to be registered has not been clearly operationalised for all the effective elements.
- There is too little material available for concrete exercises. Concrete material for exercises is important as regards responsiveness for the MID target group. It is difficult to make material available centrally as the trainers carry out the training at a location near the juvenile and there is no 'central' office where trainers regularly go.

- The video monitoring still has to be started in accordance with the requirements set out in the instructions.
- The selection of the target group.
- A lack of clarity about using rewards. Greater attention could be devoted to this in the training and supervision.
- Not all the trainers implement the modified communication well enough. This is partly a result of the trainers' experience with the target group and a lack of attention paid to this in the supervision.

Appreciation

All the people involved value the intervention (juveniles, parents, buddies, trainers and supervisors) as do most of the collaboration partners. In some regions the community service coordinators indicate that the quality of the trainers varies and there is a desire to see greater diversity in the pool of trainers. The trainers and supervisors on the other hand indicate that the collaboration with the community service coordinator varies from region to region – and from person to person. There is above all a lack of clarity concerning whose role it is and whose responsibility it is to involve other chain partners in the training. There is also a need for clearer communication at the start of So-Cool for juveniles and parents about the involvement of parents and buddies and the need for booster sessions.

Opportunities for effectiveness studies and impact evaluation

All the measuring instruments that should be used for the effectiveness study are used. However, supervisors and trainers do not think that the Self-Perception Scale for Adolescents is suitable. In their opinion it is not a suitable instrument for achieving the objective of measuring 'the increase in self-confidence' among this target group. The tool is too 'difficult' for most of the participants. If a more suitable tool cannot be made available for this target group, the trainer believes that a modified instruction can possibly be considered for use. Nor is the most recent version of the Social Information Processing Test used. The Social Information Processing Test has been further developed since the start of So-Cool, a validation study has been carried out, and standard scores will be available sometime this year. So it is to be recommended that the most recent version of the Social Information Processing Test be used for measuring problem-solving skills.

The inflow of juveniles into So-Cool is sufficient for the implementation of an effectiveness study and for the measurement of progress regarding the programme's objectives among the participants (study of change). An effectiveness study should however make a distinction between the juveniles who do meet the inclusion criteria and those who do not.

The inflow is now also sufficient for the implementation of a recidivism study. However, it is not clear whether a sufficiently large control group can be put together. A major bottleneck is that the criterion 'mild intellectual disability' is not properly registered in the Child Protection Business Process System so it is not easy to put together a control group that meets this criterion. There are also possibilities for carrying out an impact study without a control group.

A point of attention when carrying out an effectiveness study is the falling numbers of suspects and imposed punishments among juveniles over the last few years (Kalidien & De Heer-de Lange,

2015)⁴. The reduced inflow can have consequences for the required period for being able to select a sufficient number of participants for an effectiveness and recidivism study.

Conclusion

We can conclude the following about the three parts of the programme integrity (target group, effective elements and context) that we have studied. The So-Cool target group inflow is not the intended target group. The Child Protection Board uses different criteria to those set out in the instructions. The inflow is of a more serious target group. This can have consequences for the effectiveness of the intervention. A better selection of the intended target group could possibly lead to a greater effect on the programme objectives. Most of the So-Cool effective elements are sufficiently implemented in accordance with the instructions. There is some room for improvement in the implementation of a few effective elements. There could be some improvement above all with regard to 'network and generalisation'. Good monitoring and registration of the effective elements is recommended to achieve good quality control. The trainers meet the supervision and training requirements. Video monitoring for monitoring programme integrity is not (yet) being carried out. On the basis of the programme theory an impact can be expected and studied.

Note 4 Kalidien S.N. & de Heer-de Lange, N.E. (2015). Criminaliteit en rechtshandhaving 2014. Ontwikkelingen en samenhangen. WODC/CBS, Den Haag.

Afkortingen

3RO	Reclassering: Leger des Heils, Reclassering Nederland en Stichting Verslavingsreclassering GGZ
5W's	Wie, Wat, Waar, Wanneer, Waarom
ARR	Algemeen recidiverisico
CBSA	Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten
DRP	Dynamisch risicoprofiel
GBM	Gedragsbeïnvloedende maatregel
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
JB	Jeugdbescherming
JJI	Justitiële Jeugd Inrichting
JR	Jeugdreclassering
KBPS	Kinderbescherming Bedrijfsprocessen Systeem
LIJ	Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht
LVB	Licht verstandelijke beperking
MDO	Multidisciplinair Overleg
OM	Openbaar Ministerie
RvdK	Raad voor de Kinderbescherming
SIV	Sociaal Informatieverwerkingsmodel
SIVT	Sociale Informatieverwerkingstest
So-Cool	Sociaal-Cognitieve Oplossingen Leren
SOVA	Sociale vaardigheidstraining
TACt	Training Agressie Controle
TOPS-A	Taxonomy of Problematic Situations, ambulante versie
VenJ	Ministerie van Veiligheid en Justitie
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum
WSG	William Schrikker Groep
ZM	Zittende Magistratuur

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

De gedragsinterventie Sociaal-Cognitieve Oplossingen Leren (So-Cool) is een individuele gedragsinterventie voor jongeren van 12 tot en met 18 jaar (met uitloop tot 23 jaar)⁵ met een IQ van 50-85 die delicten plegen en tekorten hebben in sociale probleemoplossingsvaardigheden. So-Cool heeft als hoofddoel recidivevermindering bij delinquente jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB). De training kan in het kader van een leerstraf worden opgelegd. De uitvoering van de leerstraf So-Cool is in 2012 door de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) aanbesteed. De interventie wordt momenteel uitgevoerd door twee uitvoeringsorganisaties: Jan Arends (onderdeel van de Calder groep) en de William Schrikker Groep. De interventie wordt in 2016 opnieuw aanbesteed.

So-Cool is in 2013 erkend door de toenmalige Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie⁶. Dit betekent dat het programma aan alle kwaliteitscriteria voldeed die door het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) zijn opgesteld. De status 'erkend' is geldig voor een periode van vijf jaar en loopt tot juni 2018. Volgens de eisen van de toenmalige Erkeningscommissie moet in die vijf jaar een proces- en doeltreffendheidsevaluatie plaatsvinden aan de hand waarvan de Erkeningscommissie het programma opnieuw beoordeelt⁷. De beleidsdirectie Sanctietoepassing en Jeugd van het ministerie van VenJ heeft om een procesevaluatie verzocht in de periode dat het proces van erkenning van interventies werd gereorganiseerd. Zij achtte het van belang om een procesevaluatie uit te voeren omdat deze inzicht geeft in de haalbaarheid van een doeltreffendheids- en effectstudie. Om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van een interventie is het noodzakelijk om inzicht te hebben in de programma-integriteit.

DSP-groep heeft in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) van het ministerie van VenJ tussen juli 2015 en mei 2016 een procesevaluatie uitgevoerd van de gedragsinterventie So-Cool.

Noot 5 Ten tijde van de ontwikkeling van So-Cool was het mogelijk om So-Cool op te leggen bij jongeren van 12 tot 18 jaar met een eventuele uitloop tot 23 jaar. Met de invoering van het Adolescentenstrafrecht op 1 april 2014 zijn alle leerstraffen die een erkende interventie zijn ook voor jongeren tot 23 jaar mogelijk.

Noot 6 In september 2015 is de Erkeningscommissie Interventies van het NJI, Trimbos en Movisie uitgebreid met een deelcommissie voor de beoordeling van justitiële interventies voor kinderen, jongeren en volwassenen. Deze deelcommissie wordt ondersteund door het Nederlands Jeugdinstituut, Movisie en het Trimbos-instituut. De nieuwe Erkeningscommissie Justitiële interventies vervangt de Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie van het ministerie van Veiligheid en Justitie, die per 15 oktober 2015 is opgeheven. De nieuwe commissie neemt de oordelen van haar voorganger over.

Noot 7 Voor het indienen van een gedragsinterventie bij de nieuwe Erkeningscommissie moet er al een procesevaluatie zijn uitgevoerd. Tevens is de eis om vervolgens binnen een termijn van nog eens drie jaar de effectiviteit op recidive te onderzoeken bij de inrichting van de nieuwe Erkeningscommissie komen te vervallen.

1.2 Centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Wordt de gedragsinterventie So-Cool uitgevoerd zoals beschreven in de programmahandleidingen?
Wat zijn eventuele knelpunten in de uitvoering en wat zijn de achterliggende oorzaken daarvan?

Het doel van het onderzoek is dus om na te gaan of So-Cool wordt uitgevoerd zoals bedoeld en welke factoren dit eventueel belemmeren. Het onderzoek moet verder inzicht geven in de haalbaarheid van doeltreffendheids- en effectonderzoek. Daarom wordt ook getoetst in hoeverre de beoogde doelgroep wordt bereikt.

1.3 Programma-integriteit: definitie en operationalisatie

Programma-integriteit gaat over de mate waarin een interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld en heeft te maken met de uitvoering van de werkzame elementen van de interventie (programma-trouw of fidelity principle of adherence genoemd) op zodanige wijze dat die aansluiten bij de kenmerken en leerstijl van de cliënt (responsiviteitsprincipe). Hier kan aan worden voldaan als ook de trainers aan de gestelde eisen voldoen en de organisatie (context) zorgt voor de vereiste kwaliteit van de interventie.

Elke interventie heeft een aantal vermeende werkzame elementen. De werkzame elementen van een interventie zijn *identificeerbare onderdelen van een interventie die op zichzelf of in samenhang met andere elementen van invloed zijn op het resultaat* (Spanjaard, Veerman & Van Yperen, 2015)⁸. De werkzame elementen zijn de belangrijkste technieken of strategieën en verplichte onderdelen (structuurkenmerken) van de interventie. De correcte toepassing van deze elementen is van belang voor de vermeende werkzaamheid van de interventie. Op andere onderdelen wordt aan de professional meer vrijheid gelaten om af te wijken van de handleiding.

De mate waarin de interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld, kan worden bepaald op basis van de beoordeling van de uitvoering op de werkzame elementen (Van Ooyen-Houben et al., 2011)⁹. 100% programma-integriteit is in de praktijk vaak niet haalbaar; 80% is een goede score. Durlak en DuPre (2008)¹⁰ stellen dat een inzet van minimaal 60% een wenselijke en reële richtlijn is voor voldoende programma-integriteit. In dit onderzoek ligt daarom de focus op de uitvoering van de werkzame elementen. Dit is tevens in lijn met de eisen van de nieuwe Erkenningscommissie en de recente richtlijn van het ministerie van VenJ over de kwaliteitsbewaking en resultaatmeting van gedragsinterventies die in opdracht van de projectgroep gedragsinterventies is opgesteld (Spanjaard, 2015)¹¹. Het is de bedoeling dat voor elke gedragsinterventie de belangrijkste

Noot 8 Spanjaard, H.J.M., Veerman, J.W. en Van Yperen, T.A. (2015). De kern van effectieve jeugdhulp. Van erkende interventies naar werkzame elementen. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk* 54(10), 441-455.

Noot 9 Ooyen-Houben, M. van, C.N. Nas, J. Mulder, What Works en What goes Wrong? Over evidence-based beleid in de dagelijkse praktijk. Den Haag, Justitiële Verkenningen, 2011-5, p.64-79.

Noot 10 Durlak, J.A. & DuPre, E.P. (2008). Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41, p. 327-350.

Noot 11 Spanjaard, H. (2015). Kwaliteitsbewaking en resultaatmeting interventies. Registratie en monitoring van gegevens. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directoraat-Generaal Straffen en Beschermen. Directie Sanctietoepassing en Jeugd.

werkzame elementen (een top 2 tot 10) worden benoemd die vervolgens gemonitord kunnen worden. Ten tijde van dit onderzoek heeft de ontwikkelaar van So-Cool nog geen top 2 tot 10 van werkzame elementen geformuleerd. Wel wordt in de handleiding een beschrijving gegeven van de werkzame elementen van de gedragsinterventie.

Daarnaast is het voor de programma-integere uitvoering van belang dat de interventie wordt gegeven aan de beoogde doelgroep. Als de doelgroep niet voldoet aan de inclusiecriteria en contra-indicaties is het mogelijk dat de interventie niet het beoogde effect heeft.

Tot slot typeren de contextuele factoren de interventie en bepalen zij de randvoorwaarden die aan de interventie worden gesteld: de plaats van de interventie, het juridisch kader, de professionals die de interventie geven en organisatorische randvoorwaarden.

In dit onderzoek bekijken we daarom drie domeinen van programma-integriteit:

- 1 de doelgroep (kenmerken op basis van inclusiecriteria en contra-indicaties)
- 2 de werkzame elementen
- 3 context (eisen en voorwaarden aan de uitvoerende professionals en organisatie)

Programma-integriteit is een onderdeel van de succesvolle implementatie van een interventie. Er is een succesvolle implementatie als er sprake is van *'Een procesmatige en planmatige uitvoering van een interventie met als doel dat de interventie wordt uitgevoerd als bedoeld en dat de beoogde uitkomsten worden behaald'* (Stals 2012¹², p.41).

Dit onderzoek richt zich op de proces- en planmatige uitvoering en niet op de beoogde uitkomsten. Wel onderzoeken we of er factoren zijn die de procesmatige en planmatige uitvoering – en dus de implementatie – belemmeren. Als dit het geval is, hebben die gevolgen voor de uitkomsten die behaald kunnen worden.

1.4 Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag is vertaald in vijf hoofdvragen:

- 1 In hoeverre wordt de gedragsinterventie So-Cool uitgevoerd volgens de handleidingen die zijn goedgekeurd door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie voor de verschillende domeinen: doelgroep, uitvoering en context? In hoeverre worden de werkzame elementen die in de handleidingen zijn benoemd in de praktijk uitgevoerd?
- 2 Indien er zich knelpunten voordoen bij de uitvoering van de gedragsinterventie So-Cool, wat zijn daarvoor dan de redenen?
- 3 Wat zijn de bevorderende en belemmerende factoren bij de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?
- 4 Hoe beoordelen de betrokken instanties, ouders en jongeren de gedragsinterventie So-Cool en wat zijn hun ervaringen?
- 5 Wat valt uit de resultaten van deze procesevaluatie te concluderen over de eventuele haalbaarheid van een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie?

Noot 12 Stals, K. (2012), De cirkel is rond. Onderzoek naar succesvolle implementatie van interventies in de jeugdzorg. Proefschrift. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Deze vragen zijn geoperationaliseerd in subvragen met betrekking tot

- doelgroep;
- uitvoering en check op werkzame elementen;
- context (medewerkers en organisatie);
- voorwaarden voor uitvoeren doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie.

De subvragen zijn opgenomen in bijlage 2.

1.5 Methode

In het onderzoek zijn verschillende methoden ingezet voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen (zie tabel 1.1 voor een overzicht).

Tabel 1.1 Overzicht onderzoeksmethoden

Domeinen onderzoeksvragen	Onderzoeksmethode											
	Documentenanalyse	Onderzoek registraties LIJ/KBPS	Aanvullend onderzoek registraties LIJ/KBPS	Interview managers	Observatie intervisiebijeenkomst	Groepsinterviews trainers en supervisors	Groepsinterview supervisors en opleider	Vragenlijst supervisors en trainers	Interviews met raadsmedewerkers en coördinatoren	Dossieronderzoek trainingen	Observaties	Interviews ouders, jongeren, buddy
Doelgroep	X	X	X						X			
Uitvoering en check op werkzame elementen	X	X		X		X	X			X	X	X
context (de uitvoerders en de organisatie)	X			X	X	X	X	X	X			
Voorwaarden doeltreffendheid onderzoek en effectevaluatie	X			X		X	X			X		

Onderzoek afbakening

Om de onderzoeksvragen over de doelgroep te beantwoorden hebben we onderzoek gedaan naar alle jongeren die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2015 bij de Raad voor de Kinderbescherming zijn aangemeld en in aanmerking kwamen voor So-Cool¹³.

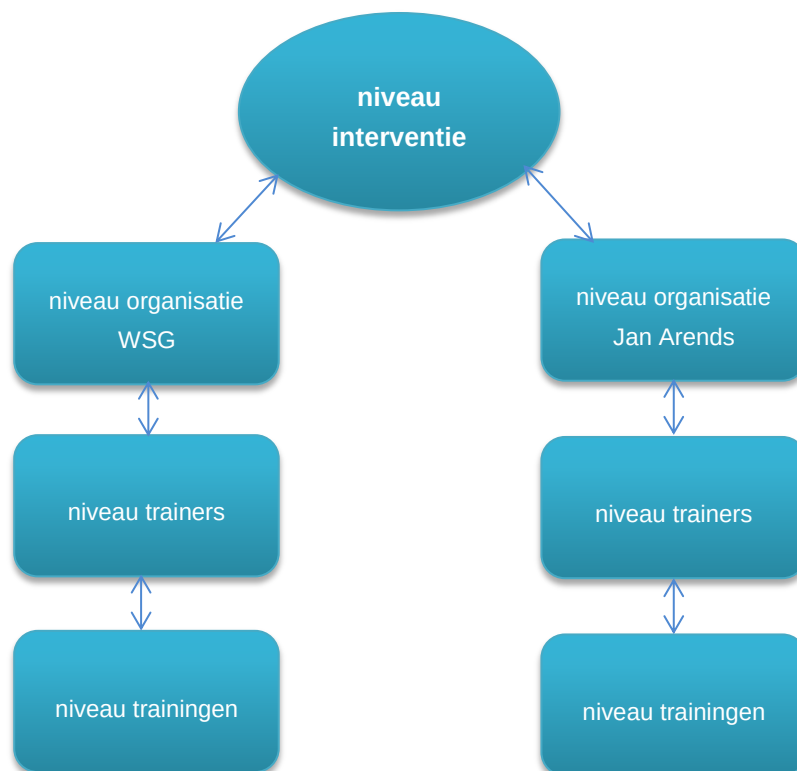
De interventie is in 2013 erkend en in 2012 aanbesteed. Bij de invoering van een nieuwe interventie doen zich kinderziekten voor met betrekking tot o.a. de instroom. Bovendien is in 2013 de implementatie van het LIJ afgerond. De inschatting was dat er vanaf begin 2014 betrouwbare registratiegegevens beschikbaar zouden zijn.

Noot 13 In de analyse van de samenhang tussen het advies en de mate waarin de deelnemers voldoen aan de in- en exclusiecriteria hebben we ook gegevens van de tweede helft van 2013 betrokken op advies van de RvdK. Dit om voor de groep jongeren die vanaf januari 2014 is ingestroomd met So-Cool, ook het bijbehorend advies er bij te kunnen zoeken. Er zit enige tijd tussen het advies tot een daadwerkelijk aanmelding van So-Cool te komen. Waar dit van toepassing is, is dit in de tekst aangegeven (in hoofdstuk doelgroep).

Na de start van de implementatie van de interventie bij de twee organisaties die momenteel So-Cool uitvoeren, hebben de ontwikkelaars van de interventie samen met de uitvoerende organisaties en in overleg met de RvdK – de intellectuele eigenaar van So-Cool – enkele wijzigingen in de handleiding doorgevoerd. Deze worden vanaf 1 februari 2015 toegepast. We hebben ons in het onderzoek daarom vooral gericht op trainingen die zijn gestart en afgerond in 2015. We hebben de uitvoering bij de twee organisaties - Jan Arends en de WSG - in de tien raadsregio's onderzocht. Het is niet de bedoeling om over beide uitvoeringsorganisaties apart te rapporteren. Verschillen in de uitvoering van werkzame elementen worden wel benoemd.

Onderzoeksdesign

We hebben gebruik gemaakt van een gelaagd onderzoeksdesign waarbij we eerst informatie hebben verzameld op het niveau van de interventie (beide organisaties), vervolgens op het niveau van de organisatie, de trainers en de trainingen. De bevindingen op het niveau van trainingen hebben we teruggekoppeld aan de trainers en bevindingen op het niveau van trainers aan de organisaties (zie onderstaande figuur).

Documentanalyse handleidingen

Op basis van de handleidingen hebben we de werkzame elementen van de interventie beschreven (zie hoofdstuk 2). De werkzame elementen dienen als beoordelingskader voor de programma-integriteit. De operationalisatie van de werkzame elementen vormde de basis voor de interviews, het dossieronderzoek en de beoordeling van de programma-integriteit.

Groepsinterviews met supervisors en opleider

We hebben drie groepsinterviews gehouden met drie supervisors¹⁴. Bij twee interviews was ook de opleider, die tevens een van de ontwikkelaars van de interventie is, aanwezig.

In het eerste interview hebben we gekeken welke aanpassingen er zijn doorgevoerd ten aanzien van de handleidingen die in 2013 door de Erkenningscommissie zijn beoordeeld. Meer specifiek hebben we gevraagd naar: aanpassingen met betrekking tot de werkzame elementen; aanpassingen die zijn doorgevoerd in bijeenkomstverslagen, trainingsplan, tussenevaluaties en videomonitoringsformulieren en de mate waarin en hoe deze materialen en het testmateriaal beschikbaar zijn.

Het tweede groepsinterview met de supervisors had tot doel om inzicht te krijgen in de uitvoering van de interventie in algemene zin (de vragen zijn weergegeven in bijlage 2).

In het derde interview met de supervisors en de opleider zijn de resultaten op het niveau van de trainingen en trainers en beide uitvoerende organisaties over de uitvoering van de werkzame elementen teruggekoppeld. Het doel was te kijken of de bevindingen herkenbaar waren en eventuele afwijkingen van de programma-integriteit en eventuele verschillen tussen beide organisaties te duiden. Tevens is nagevraagd welke bevindingen aanleiding zijn om de handleiding, de supervisie of de opleiding aan te passen. In dit interview is tevens aan de supervisors en opleider gevraagd wat volgens hen de belangrijkste werkzame elementen zijn. Dit hebben we gebruikt voor de conclusies omtrent de programma-integriteit.

Interview met vertegenwoordiging landelijke staforganisatie RvdK

In de eerste fase van het onderzoek heeft een interview plaatsgevonden met vier vertegenwoordigers van de landelijke staforganisatie van de RvdK. Naast praktische vragen over de beschikbaarheid van de benodigde extracties uit het Kinderbescherming Bedrijfsprocessen Systeem (KBPS)¹⁵, het registratiesysteem van de RvdK, ten aanzien van (o.a.) de indicatiecriteria en contra-indicaties, is in het interview gevraagd naar waardering van de RvdK voor (de uitvoering) van So-Cool, eventuele knelpunten bij de uitvoering en bevorderende en belemmerende factoren voor de implementatie.

Analyse registratiegegevens RvdK

Om de onderzoeksvragen over de doelgroep te beantwoorden en inzicht te krijgen in de uitval en het verloop van So-Cool, hebben we gebruik gemaakt van KBPS. Op basis van de instroom in So-Cool als leerstraf is een extractie gemaakt van alle kindzaken die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2015 zijn ingestroomd bij de RvdK voor de leerstaf So-Cool. Deze gegevens zijn op basis van kinddossier-id en zaak-id, en waar nodig op datum, gekoppeld aan gegevens van LIJ-onderzoeken. De scores van de LIJ-onderzoeken worden gebruikt om inzicht te geven in zaken die mogelijk indiceren voor So-Cool. (Zie hoofdstuk 2 voor de inclusiecriteria en contra-indicaties en hoofdstuk 4 voor de wijze waarop deze in KBPS zijn geregistreerd.)

Noot 14 Een supervisor had ten tijde van het eerste interview ook de functie van manager. Zij is in die hoedanigheid geïnterviewd. Ten tijde van het tweede en derde interview was een supervisor langdurig afwezig.

Noot 15 In KBPS is informatie uit het Landelijk Informatiesysteem (LIJ) beschikbaar en wordt andere informatie uit het dossier opgeslagen. Per dossier van een jongere (kind) kunnen meerdere zaken worden geraadpleegd.

Dossieronderzoek KBPS naar contra-indicaties (steekproef van 100 dossiers)

Om inzicht te krijgen in de mate waarin de contra-indicaties aan de orde zijn en een rol spelen bij het niet adviseren van So-Cool, hebben we in KBPS dossieronderzoek gedaan naar een at random steekproef van honderd dossiers van jongeren die zijn ingestroomd in So-Cool als leerstraf en, waarvan we op basis van de domeinscores van het LIJ weten *dat er sprake is van één van de contra-indicaties*. In het digitale dossier hebben we in het strafadvies gezocht naar de reden waarom So-Cool bij de aanwezigheid van contra-indicaties wel of niet geadviseerd is. De handleiding schrijft voor dat de raadsadviseur in overleg met de gedragswetenschapper bepaalt of een contra-indicatie het een-op-een contact met een trainer in de weg staat en dus een contra-indicatie is voor de leerstraf So-Cool (zie hoofdstuk 2). Ook hebben we onderzocht of en zo ja, wat er geregistreerd staat over LVB.

Interview managers WSG en Jan Arends (niveau organisatie)

Binnen elke organisatie hebben we een interview gehouden met de manager van So-Cool¹⁶. In het interview is de uitvoering van So-Cool op het niveau van de organisatie bevraagd (de interviewleidraden kunnen worden opgevraagd bij de onderzoekers).

Observatie groepssupervisie (2) en groepsinterview trainers (2x2) (niveau organisatie en trainers)

Binnen elke organisatie woonden we één groepssupervisie bij¹⁷. Tijdens deze groepssupervisie observeerden we of de intervisie verloopt volgens de handleiding. Aansluitend op deze groepsinterviewbijeenkomst hebben we een groepsinterview met de trainers gehad. Bij de observatie bij de WSG waren vier trainers en één supervisor aanwezig en bij Jan Arends vijf trainers en één supervisor. (De interviewleidraad kan worden opgevraagd bij de onderzoekers).

De bevindingen van het dossieronderzoek en de observaties zijn teruggekoppeld in een tweede interview met de trainers van beide organisaties. Bij de WSG hebben zeven trainers en één supervisor en bij Jan Arends zes trainers en één supervisor geparticipeerd in het interview. Bij Jan Arends is het verslag van het interview vervolgens schriftelijk teruggekoppeld aan alle trainers die niet bij de supervisie aanwezig waren – en supervisie in een andere regio krijgen.

Vragenlijst trainers en supervisoren

Gegevens over de mate waarin trainers voldoen aan de gestelde eisen in de programmahandleiding zijn geïnventariseerd door middel van een digitale en schriftelijke vragenlijst (de interviewleidraden kunnen worden opgevraagd bij de onderzoekers). Vijftien van de 23 werkzame trainers in de periode van het veldwerk hebben de vragenlijst ingevuld, respons van 65%. De vier supervisoren hebben de vragenlijst ingevuld. Dit is een respons van 100%.

Noot 16 In één organisatie had een van de supervisors in de eerste fase van het veldwerk ook de functie van manager.

Noot 17 Binnen een organisatie vindt er tweewekelijks een groepssupervisie plaats met alle trainers, binnen de andere organisatie vindt ongeveer maandelijks een groepssupervisie plaats in drie regio's (zie voor verder beschrijving hoofdstuk 6).

Dossieronderzoek trainingen (niveau trainers en trainingen)

Het dossieronderzoek bestond uit:

- een beknopt dossieronderzoek van honderd trainingen (vijftig van elke organisatie van trainingsplannen en evaluatieverslagen);
- een uitgebreid dossieronderzoek van veertig van die honderd trainingen (tweintig van elke organisatie) van bijeenkomstverslagen, videomonitoringsformulieren, onderzoeksinstrumenten en feedbackformulieren.

Het doel was om alleen trainingen te onderzoeken die in 2015 zijn gestart en afgerond. Om het benodigde aantal van honderd te bereiken, hebben we ook 29 trainingen meegenomen in het onderzoek die in 2014 zijn gestart en in 2015 afgerond.

De wijze waarop verslagen en formulieren worden geregistreerd en opgeslagen verschilt tussen beide uitvoeringsorganisaties. In één organisatie worden ze centraal opgeslagen in een Excel format, in de andere organisatie slaan de trainers de verslagen op in hun persoonlijke map. In onderstaande tabel is aangegeven hoeveel verslagen, formulieren en instrumenten zijn meegenomen in de analyse.

Tabel 1.2 Overzicht van de bestudeerde documenten in het dossieronderzoek

Beknopt dossieronderzoek	Beoogd aantal	Bereikt aantal
Trainingsplan	100	98
Evaluatieverslag	100	100

Uitgebreid dossieronderzoek	Beoogd aantal	Bereikt aantal
Bijeenkomstverslagen	40 trainingen	32 minimaal 1 bijeenkomstverslag
Aantal verslagen	17 tot 23 per training	Range 1 -23, Totaal 475
Videomonitoringsformulieren	20	0
Feedbackformulieren deelnemers	40	22
Feedbackformulieren ouders	40	6
Feedbackformulieren buddy's	40	2
SIVT voormeting	40	40
SIVT nameting	40	37
CBSA voormeting	40	38
CBSA nameting	40	37
TOPS-A voormeting	40	39
TOPS-A nameting	40	38
Dagelijks routine interview	40	24
Cool niet cool	40	24
Delict bespreking	40	25
Sociale omgevingsanalyse	40	20
Kiezen buddy	40	13

Het dossieronderzoek wordt gebruikt om een check te doen op de uitvoering van de werkzame elementen (zie hoofdstuk 3). De evaluatieformulieren en de feedbackformulieren waren beperkt aanwezig in de digitale dossiers. We gebruiken ze als illustratie voor de waardering van de jongeren, ouders en buddy's van So-Cool.

Er waren geen videomonitoringsformulieren beschikbaar. Die werden ten tijde van het veldwerk niet ingevuld door de supervisors (zie hoofdstuk 5 voor toelichting).

De bijeenkomstverslagen geven ook inzicht in de motivatie van de jongeren. In elk verslag wordt hier aandacht aan besteed en een score voor gegeven.

Bij de afgenomen onderzoeksinstrumenten checken we niet alleen of de voorgeschreven instrumenten zijn afgenomen, maar kijken we ook hoe de instrumenten zijn ingevuld (bij veel missende waarden zijn ze bijvoorbeeld niet bruikbaar voor een eventueel doeltreffendheidsonderzoek).

Observatie lopende trainingen (niveau trainingsbijeenkomst en training)

Via dossieronderzoek kunnen niet alle werkzame elementen (voldoende) worden vastgesteld. De werkzame elementen 'didactische aanpassingen' en 'vaste opbouw van de bijeenkomsten' (zie hoofdstuk 2 voor een beschrijving van deze werkzame elementen) kunnen we niet op basis van verslagen onderzoeken. Om toch een indruk te krijgen van hoe deze elementen in de praktijk worden toegepast, hebben de onderzoekers bij veertien trainingen van twaalf trainers (van de 23 op dat moment werkzame trainers) een bijeenkomst geobserveerd. Voor de observatie is een scoreformulier opgesteld met observeerbare items voor het checken van de werkzame elementen¹⁸. De observatoren hebben een training gekregen op basis van videofragmenten om overeenstemming in de score te bepalen. De observaties hebben plaatsgevonden in acht van de tien raadsregio's na toestemming van jongeren en ouders (bij jongeren onder de 16 jaar).

Interviews jongeren, ouders en buddy's (niveau van trainingen)

Aansluitend op de trainingsbijeenkomst hebben we veertien jongeren geïnterviewd over de uitvoering van de training en hun waardering van de training (de interviewleidraden kunnen worden opgevraagd bij de onderzoekers). Doel van dit interview is navragen wat hun waardering van So-Cool is en hoe zij de uitvoering ervaren. Tevens voerden we een check uit op de werkzame elementen netwerk en generalisatie, duur en fasering en didactische aanpassingen. De interviews duurden maximaal twintig minuten.

Zes ouders en twee buddy's zijn vervolgens telefonisch geïnterviewd. Bij drie trainingen waren geen ouders betrokken, bij drie trainingen spraken de ouders geen Nederlands en bij twee trainingen waren de ouders niet bereikbaar. Bij negen trainingen waren geen buddy's betrokken en bij drie trainingen is herhaalde keren geprobeerd om telefonisch contact te leggen met de buddy's, maar is het niet gelukt om een interview met hen in te plannen (geen gehoor en ook niet teruggebeld).

Telefonische interviews coördinatoren taakstraffen en raadsonderzoekers (niveau organisatie per raadsregio)

Van de RvdK hebben we in negen van de tien raadregio's een coördinator taakstraffen geïnterviewd over het verloop van de So-Cool (de interviewleidraden kunnen worden opgevraagd bij de onderzoekers). In vier raadsregio's hebben we zowel de raadsonderzoeker als de

Noot 18 De scorelijst kan worden opgevraagd bij de onderzoekers

gedragswetenschapper geïnterviewd over het indiceren en strafadvies So-Cool. In twee raadsregio's hebben we alleen de gedragswetenschapper geïnterviewd en in twee raadsregio's hebben we alleen de raadsonderzoeker geïnterviewd.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we kort de gedragsinterventie So-Cool. We sluiten het hoofdstuk af met een overzicht van de werkzame elementen die als beoordelingskader voor het onderzoek worden gebruikt. Daarna geven we in hoofdstuk 3 eerst een overzicht van de instroom, doorstroom en uitstroom in So-Cool alvorens de resultaten over de programma-integriteit te presenteren. De kenmerken van de bereikte doelgroep worden gepresenteerd in hoofdstuk 4, de uitvoering van de werkzame elementen in hoofdstuk 5, de mate waarin wordt voldaan aan de eisen met betrekking tot de context in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 gaan we in op de voorwaarden en mogelijkheden voor het uitvoeren van een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie. Tot slot trekken we in hoofdstuk 8 conclusies en bespreken we mogelijkheden voor doorontwikkeling en verder onderzoek.

2 So-Cool volgens de handleiding

In dit hoofdstuk staan het doel en de inhoud van So-Cool centraal zoals die staan beschreven in de handleiding van de interventie¹⁹. Een nadere inhoudelijke uitwerking wordt in de hoofdstukken over de uitvoering in de praktijk weergegeven.

2.1 Doel van de interventie

Het hoofddoel van So-Cool is recidivevermindering. Om dit te bereiken zijn de volgende programmadoelen geformuleerd:

- Toename van interne, sociaal probleemoplossende vaardigheden (interpreteren van de gebeurtenis, doelbepaling, genereren van oplossingen, besluitvorming en keuze reactie).
- Toename van sociale vaardigheden (het uitvoeren van het gekozen gedrag op basis van de keuze).
- Toename van de kernovertuiging 'Zelfvertrouwen'.

De programmadoelen zijn opgesteld op basis van de veranderbare risicofactoren en het veranderingsmodel Sociaal Informatie Verwerkingmodel (SIV) waarop de interventie is gebaseerd (zie 2.3).

2.2 Doelgroep van de interventie

So-Cool is een gedragsinterventie voor jongeren van 12 tot en met 18 jaar (met een uitloop naar 23 jaar)²⁰ die voldoen aan drie inclusiecriteria:

- een IQ tussen de 50 en 85 (LVB-jongeren);
- een gemiddeld risico op recidive;
- tekorten vertonen in de sociale probleemoplossingsvaardigheden.

Contra-indicaties zijn het niet voldoen aan alle inclusiecriteria, ernstige psychiatrische en gedragsstoornissen die een-op-een contact met een trainer en/of leren in de weg staan, ernstige verslavingsproblematiek die een-op-een-contact met een trainer in de weg staat, ernstige zedendelicten en ernstige agressieproblematiek. Het ontbreken van motivatie is *geen* contra-indicatie²¹.

Noot 19 De beschrijving van So-Cool is gebaseerd op de vijf handleidingen van de interventie: theoretische handleiding, programmahandleiding, managementhandleiding, beoordeling- en evaluatiehandleiding. Versie april 2013.

Noot 20 Bij de ontwikkeling van So-Cool was het mogelijk om So-Cool op te leggen bij jongeren van 12 tot 18 jaar met een eventuele uitloop tot 23 jaar. Met de invoering van het Adolescentenstrafrecht op 1 april 2014 zijn alle leerstraffen die een erkende interventie zijn ook voor jongeren tot 23 jaar mogelijk. Voor jongeren die delicten plegen na hun 18de jaar en So-Cool krijgen opgelegd onder het jeugdstrafrecht is geen advies van de Raad voor de Kinderbescherming beschikbaar. Advisering voor jongeren die een delict plegen na hun 18de jaar wordt gedaan door de reclassering (3RO).

Noot 21 Jongeren met een LVB zien zelf niet vaak de winst van een training. De motivatie moet daarom in het begin vooral uit andere personen dan de jongere komen. Een tekort aan motivatie is dan ook geen reden om de jongere af te wijzen voor So-Cool. Het bevorderen van de motivatie krijgt veel aandacht in de training.

2.3 Opbouw en onderbouwing van de interventie

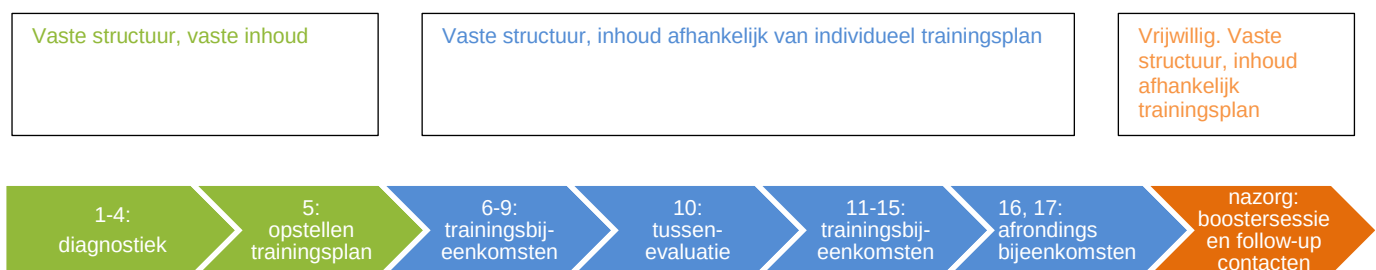
De training is grotendeels gebaseerd op het SIV-model. Dit model bestaat uit zes stappen: waarnemen, interpreteren, doelen stellen, oplossingen bedenken, kiezen van de oplossing en uitvoeren van de oplossing. Het model is uitgewerkt in de opbouw van de bijeenkomsten van de training. Kenmerkend voor de So-Cool trainingen is dat de inhoud van de training(sbijeenkomsten) vooraf niet vastligt. De So-Cool training moet – conform het responsiviteitsbeginsel – zoveel mogelijk aansluiten bij de problematiek met betrekking tot sociale probleemoplossingsvaardigheden en de mogelijkheden (leerstijl en behoeften) van de jongere. Er moet een goede match zijn tussen het programma, de methodiek en de sociale en cognitieve mogelijkheden van de jongere. Op basis van de diagnostiek worden de individuele doelen bepaald, wordt op modules ingezet en vorm gegeven aan de inhoud van de trainingsbijeenkomsten.

So-Cool wordt aangeboden in twee varianten:

- De reguliere variant: 40 uur, 17 bijeenkomsten + (vrijwillig) nazorgtraject: één boostersessie en zes follow-up contacten.
- De verlengde variant: 50 uur, 23 bijeenkomsten + (vrijwillig) nazorgtraject: één boostersessie en zes follow-up contacten.

Van de trainingsbijeenkomsten zijn er minimaal twee zogenaamde praktijkbijeenkomsten. Dit zijn bijeenkomsten waar de jongere in de natuurlijke leefomgeving oefent.

In onderstaand figuur is de inhoud van de interventie schematisch weergegeven. De figuur geeft de reguliere variant weer. De zes extra bijeenkomsten van de verlengde variant zijn extra trainingsbijeenkomsten (drie voor en drie na de tussenevaluatie).

2.4 Werkzame elementen

In de handleiding van So-Cool worden de volgende werkzame elementen genoemd:

- *Aangepaste duur en fasering van de training.* De duur van de trainingsbijeenkomsten (75 minuten) en praktijkbijeenkomsten (120 minuten) is door de ontwikkelaars gekozen om aan te sluiten bij de behoefte van jongeren met een LVB. So-Cool is een training op maat met ruimte om af te stemmen op het tempo dat de jongere aankan. De eerste bijeenkomsten staan vast maar de trainingsbijeenkomsten kunnen per jongere verschillend worden ingevuld, gebaseerd op de doelen. De bijeenkomsten verlopen wel volgens een vaste opbouw (introdactie, gevoeligen maken, focussen, werken aan vaardigheden, herhaling, transfer en afsluiten). De gefaseerde

opbouw van de training (zie boven) sluit aan bij de behoefte van jongeren met LVB. Zij hebben meer stappen en herhaling nodig om te leren dan jongeren zonder LVB.

- *Uitgebreide diagnostiek*: in de eerste vier bijeenkomsten wordt aan de hand van verschillende instrumenten en observaties informatie verzameld over welke stappen van de sociale probleemoplossingsvaardigheden een jongere in meer of mindere mate beheerst en in welke risicosituaties delicten worden gepleegd. Op basis van deze informatie wordt het individueel trainingsplan opgesteld.
- *Responsiviteit*: Op basis van de diagnostiek wordt een individueel trainingsplan met individuele doelen voor de jongere opgesteld en worden modules gekozen die passen bij de individuele doelen van de jongeren. Er vindt een tussenevaluatie plaats waarin doelen eventueel kunnen worden bijgesteld.
- *Didactische aanpassingen met oog op responsiviteit*. Om te zorgen dat er een goede match is tussen het programma en de jongere is de richtlijn effectieve interventies LVB (De Wit et al., 2011)²² gebruikt voor didactische aanpassingen: afstemmen communicatie, concreet maken van de oefenstof, voorstructureren en vereenvoudigen, veilige en positieve leeromgeving.
- *Netwerk en generalisatie*. Betrokken ouders en een breder sociaal en professioneel netwerk spelen een belangrijke beschermende rol bij LVB-jongeren. Ouders worden daarom actief betrokken bij de interventie. Daarnaast wordt gewerkt met een buddy (vertrouwenspersoon uit het netwerk). Ouders en buddy worden betrokken om de jongere te steunen, te motiveren en te zorgen voor generalisatie van het geleerde naar het dagelijks leven. Er wordt huiswerk meegegeven en er wordt geoefend in de leefcontext (de zogenaamde praktijkbijeenkomsten). Indien van toepassing wordt samengewerkt met jeugdreclasseerder of gezinsvoogd. Door de (vrijwillige) boostersessie en de follow-up gesprekken wordt ook gewerkt aan generalisatie.

In de handleiding zijn deze onderdelen verder geoperationaliseerd.

De aanpak van het onderhavig onderzoek bestaat uit een check op de werkzame elementen van So-Cool. Om na te gaan in hoeverre de werkzame elementen worden toegepast, hebben we een operationalisatie van de werkzame elementen gemaakt in de vorm van een beoordelingskader (zie kader).

Noot 22 De Wit, M., Moonen, X. & Douma, J. (2011). Richtlijn effectieve interventies LVB. Aanbevelingen voor het ontwikkelen, aanpassen en uitvoeren van gedragsveranderende interventies voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.

Werkzame elementen
<i>Aangepaste duur en fasering</i>
- De training bestaat uit het voorgeschreven aantal sessies - De trainingsbijeenkomsten overschrijden niet de voorgestelde duur - De voorgeschreven fasering van de training wordt gevolgd
<i>Uitgebreide diagnostiek</i>
- De voorgeschreven instrumenten worden afgenomen - Een individueel trainingsplan is opgesteld waarin individuele doelen zijn vastgelegd en daarbij passende modules en inhoud van de bijeenkomsten zijn gekozen
<i>Maatwerk</i>
- Er worden individuele doelen opgesteld - De gekozen modules passen bij de individuele doelen van de jongeren
<i>Didactische aanpassingen</i>
Trainer gebruikt aangepaste communicatie
- Eenvoudig taalgebruik - Trainer gaat na of jongere trainer begrijpt - Gebruik visuele ondersteuning
Trainer maakt oefenstof concreet
- Voorbeelden die aansluiten bij belevingswereld - Oefenstof is zichtbaar gemaakt - Laat leren door ervaren
Trainer structureert voor en vereenvoudigt
- Geeft externe sturing - Hanteert structuur - Vereenvoudigt, doseert en ordent informatie en oefenstof
Trainer zorgt voor veilige en positieve leeromgeving
- Trainer motiveert jongere - Trainer vergroot zelfvertrouwen jongere - Trainer zorgt voor veilige en positieve leeromgeving
<i>Netwerk en generalisatie</i>
- De ouders worden betrokken op de voorgeschreven manier - De buddy wordt betrokken op de voorgeschreven manier & aangepaste criteria - De trainer heeft overleg met jeugdreclassering of gezingsvoogd of andere hulpverlener indien van toepassing - De praktijkbijeenkomsten vinden in de leefomgeving van de jongere plaats - De boostersessies en follow-up gesprekken worden uitgevoerd

In de nieuwe richtlijn van het ministerie van VenJ voor het bewaken van de kwaliteit van interventies wordt aangegeven om te werken met een top 2 tot top 10 van werkzame elementen (Spanjaard, 2015)²³. In het terugkoppelinterview met de supervisoren en opleider aan het eind van het onderzoek is gevraagd naar een top-10 van werkzame elementen (zie hoofdstuk 7). Deze was nog niet beschikbaar bij de start van het onderzoek. In dit onderzoek is gekeken naar alle werkzame elementen die in de handleiding zijn genoemd.

2.5 Context (uitvoerders en organisatie)

Betrokken professionals uitvoering So-Cool

Bij de uitvoering van So-Cool zijn de volgende medewerkers van belang:

- Trainer: traint en begeleidt de jongere, onderhoudt de contacten met ouders, buddy en eventueel extra (hulpverlenings-)netwerken, rapporteert aan de coördinator taakstraffen van de RvdK.
- Supervisor: coördineert, organiseert en evalueert de trainingen. Geeft operationeel en functioneel leiding aan de trainers, is verantwoordelijk voor de toewijzing van de jongere aan trainers, is aanspreekpunt voor trainers, bewaakt de programma-integriteit.
- Opleider: leidt de trainers op.
- Manager: houdt toezicht op de kwaliteit van de trainingen binnen de uitvoeringsorganisatie.

Voor elke medewerker zijn eisen geformuleerd in de handleiding (zie hoofdstuk 6).

Daarnaast spelen de volgende betrokkenen een belangrijke rol in de keten:

- Raadsonderzoeker: bekijkt met behulp van Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht (LIJ) tijdens het multidisciplinair overleg (MDO) of de jongere in aanmerking komt voor So-Cool.
- Coördinator taakstraffen: bewaakt het strafrechtelijk proces en spreekt de jongere aan op niet naleven van regels en afspraken. De coördinatoren taakstraffen van de RvdK zijn verantwoordelijk voor de intake met de jongeren en de overdracht aan de uitvoerder. Daarnaast dienen ze aanwezig te zijn bij geselecteerde bijeenkomsten (waaronder de evaluatie). Ze voeren de casusregie over de leerstraf en volgen hiervoor het proces van de So-Cool training.

Bewaken programma-integriteit

Om de programma-integriteit te bewaken worden in de handleiding de volgende instrumenten genoemd en uitgewerkt:

- Videomonitoring (aantal afgesproken bijeenkomsten)
- Individuele supervisie op basis van oplossingsgericht coachen
- Groepssupervisie voor alle trainers per organisatie
- Supervisorenoverleg met opleider
- Een keer per half jaar interview manager met supervisoren

De eisen en voorschriften lichten we toe in hoofdstuk 6.

Noot 23 Spanjaard, H. (2015). Kwaliteitsbewaking en resultaatmeting interventies. Registratie en monitoring van gegevens. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directoraat-Generaal Straffen en Beschermen. Directie Sanctietoepassing en Jeugd.

2.6 Samenvatting

So-Cool is een individuele gedragsinterventie voor LVB-jongeren die delicten plegen en tekorten hebben in sociale probleemoplossingsvaardigheden. De interventie is gebaseerd op het Sociaal Informatieverwerkingsmodel (SIV) en richt zich op het vergroten van sociale vaardigheden en sociale probleemoplossingen en het zelfvertrouwen, zodat een jongere niet meer recidiveert. Er zijn twee varianten, een reguliere en verlengde variant. In de onderbouwing van de interventie worden meerdere werkzame elementen onderscheiden. Deze elementen vormen de basis van de beoordeling van de programma-integriteit in dit onderzoek.

3 Instroom, doorstroom, uitstroom

In dit hoofdstuk presenteren we de gegevens over het aantal jongeren dat is aangemeld voor de leerstraf So-Cool, het aantal jongeren dat de leerstraf heeft afgerond en het aantal jongeren bij wie de training is afgebroken. We gaan in op de advisering van So-Cool door de RvdK en de instroom van So-Cool bij de RvdK. De gegevens zijn gebaseerd op de registratiegegevens in KBPS en worden geduid op basis van interviews met de trainers, supervisors en medewerkers van de RvdK.

3.1 Kengetallen

Uit het registratiesysteem KBPS van de RvdK blijkt dat in 2014 en de eerste helft van 2015 in totaal 349 keer So-Cool is opgelegd door de rechter of het OM, dat dit is aangemeld bij de RvdK en dat dit is uitgezet door de coördinator taakstraffen. We gebruiken hiervoor de term ingestroomd. Op basis van KBPS is niet bekend hoeveel jongeren daadwerkelijk al gestart zijn op de peildatum of nog op de wachtlijst staan voor So-Cool.²⁴ Ook is niet bekend hoeveel So-Cool-opleggingen er zijn die (nog) niet zijn aangemeld bij de RvdK. De aantallen per jaar zijn weergegeven in tabel 3.1²⁵.

We merken hierbij op dat in het systeem van de RvdK alleen de So-Cool leerstraffen zijn geregistreerd en niet de So-Cool trainingen in het kader van een gedragsbeïnvloedende maatregel of bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling. Navraag bij de uitvoeringsorganisaties leert dat So-Cool in het kader van GBM of als bijzondere voorwaarde in (in ieder geval) de afgelopen twee jaar niet is gegeven.

Tabel 3.1 Kengetallen So-Cool

	2014	Eerste helft 2015	Totaal
Ingestroomd	233	116	349
Afgerond	211	14	225

Bron: KBPS

3.2 So-Cool advies

De RvdK adviseert de rechter of officier van justitie ten aanzien van de op te leggen straf. We hebben onderzocht of bij de ingestroomde jongeren tussen 2014 en de eerste helft van 2015 een So-Cool advies was afgegeven door de RvdK. (Voor de ingestroomde jongeren begin 2014 hebben we ook gekeken of er in 2013 een advies was afgegeven.) In tabel 3.2 valt te lezen dat twee derde van de aangemelde So-Cool trainingen een So-Cool raadsadvies hebben. Het staat vast dat 32%

Noot 24 Dit aantal wijkt licht af van het aantal dat bij de RvdK in haar registratiesysteem staat (356). Van 7 gevallen vermoeden we na overleg met de RvdK dat deze dubbel in het systeem staan om administratieve redenen. Deze hebben we niet meegeteld in de analyse.

Noot 25 De genoemde aantallen duiden op het aantal So-Cool trainingen en niet op het aantal jongeren dat So-Cool trainingen krijgt. Het komt een enkele keer voor dat een jongere meerdere trainingen krijgt (geadviseerd/opgelegd/gestart). In totaal zes jongeren zijn twee keer ingestroomd. Het al doorlopen hebben van een So-Cool training is geen contra-indicatie.

van de deelnemers een So-Cool leerstraft heeft gekregen zonder So-Cool raadsadvies. Er is dan wel een raadsrapportage voorhanden maar met een ander advies. De supervisors geven echter aan dat de raadsadviezen meestal worden meegeleverd bij de aanmelding. Het komt echter ook voor dat er bij de start van de training nog geen raadsadvies geleverd is. Dit volgt dan later. De supervisors geven aan dat het ontbreken van het raadsadvies bij de start van de training betekent dat je bij de start informatie mist over criminogene factoren en ook geen doelen meekrijgt vanuit de RvdK. De training start dan met een informatieachterstand en wordt vooral bepaald door de informatie die in de eerste bijeenkomsten wordt verzameld en door de jongere.

Tabel 3.2 Advies So-Cool trainingen ingestroomd in 2014 en eerste helft 2015

	Totaal	%
So-Cool advies	238	68%
Geen So-Cool advies	111	32%
Totaal aantal ingestroomde So-Cool trainingen	349	100%

Bron: KBPS

In de jeugdstrafrechtketen wordt gewerkt met het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ).²⁶ Het LIJ, een digitaal systeem waarin gegevens over de jongere en het delict worden ingevoerd, berekent het recidiverisico van de jongere en geeft een profiel van aanwezige beschermende factoren en risicofactoren en eventuele zorgsignalen. Het LIJ geeft op basis van de ingevoerde gegevens automatisch aan welke interventies mogelijk van toepassing zijn voor de jongere om het risico op recidive te verminderen.

Om meer inzicht te krijgen in de groep jongeren die geen So-Cool advies heeft gekregen, hebben we gekeken naar het type onderzoek dat vooraf ging aan het opleggen van So-Cool. Idealiter wordt een jongere aan de hand van een instrument 2b onderzoek LIJ²⁷ in kaart gebracht alvorens een advies wordt opgesteld. Uit de data blijkt echter dat dit in twee op de vijf gevallen (N=45) waarbij geen advies is uitgebracht, niet het geval is (zie tabel 3.3). Dit betekent dat er in deze zaken geen LIJ-onderzoek is afgenomen.

We stellen vast dat er 29 So-Cool trainingen zijn die volgen op een onderzoek schoolverzuim. Dat impliceert dat So-Cool is ingezet als straf op schoolverzuim. In de handleiding van So-Cool is niet beschreven dat So-Cool geschikt is voor de aanpak van schoolverzuim. Uit de interviews met de trainers en supervisors blijkt dat So-Cool wel toepasbaar is bij schoolverzuim, maar dat aanpassingen nodig zijn, vooral in de eerste bijeenkomsten (bijvoorbeeld de delictanalyse, zie hoofdstuk 5).

Noot 26 “Het LIJ, Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen, is ontwikkeld voor jongeren van 12-18 jaar die met politie en justitie in aanraking komen. Het LIJ berekent het recidiverisico en geeft een profiel van aanwezige beschermende en risicofactoren en eventuele zorgsignalen. Op basis daarvan kan worden bepaald welke strafrechtelijke aanpak en eventuele zorg de jongere nodig heeft.” Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012) Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ), Leidraad in de keten. April 2012.

Noot 27 Het LIJ bestaat uit een aantal samenhangende selectie-instrumenten: instrument 1 ('Preselectie'), instrument 2A ('Selectie') en instrument 2B ('Uitgebreide selectie'). Voor instrument 1 is de hoeveelheid gevraagde informatie nog gering en gebaseerd op feiten uit het verleden (statische factoren). Voor instrument 2A en instrument 2B neemt de gevraagde informatie steeds meer toe. Afname van instrument 2B is nodig voor het goed indiceren van So-Cool.

Tabel 3.3 Ingezet onderzoek voor instroom So-Cool in 2014 en eerste helft 2015

	So-Cool geadviseerd	Geen So-Cool geadviseerd	Totaal	%
2b onderzoek LIJ	238	66	304	87%
2a onderzoek LIJ	0	5	5	1%
Onderzoek schoolverzuim	0	29	29	8%
Basisonderzoek	0	2	2	1%
Ontbreekt (voor onderzoeksperiode)	0	9	9	3%
Totaal	238	111	349	100%

Bron: KBPS

3.3 So-Cool oplegging

Uit tabel 3.4 leiden we af dat So-Cool in ongeveer vier vijfde van de gevallen door de kinderrechter (rechtersmodel) wordt opgelegd en in een vijfde van de gevallen door de officier van justitie in het kader van een OM-afdoening (officiersmodel). In een enkel geval is ook het schorsingsmodel/hamertje toegepast. Dit is geen courante werkwijze maar het restant van een pilot, aldus de RvdK. So-Cool is in de onderzoeksperiode niet ingezet als bijzondere voorwaarde of module van een gedragsbeïnvloedende maatregel blijkt bij navraag bij de uitvoeringsorganisaties.²⁸

Tabel 3.4 Oplegging ingestroomde So-Cool trainingen in 2014 en eerste helft 2015

	Totaal	%
Rechtersmodel	274	79%
Officiersmodel	73	21%
Schorsingsvoorwaarden/hamertje	2	1%
Totaal aantal ingestroomde So-Cool trainingen	349	100%

Bron: KBPS

Relatie So-Cool oplegging en advies

Bij de uitgebrachte So-Cool adviezen onderzochten we in welke mate de rechter of officier de adviezen opvolgden. Uit tabel 3.5 leiden we af dat de rechter en de officier relatief vaak afwijken van de So-Cool strafadviezen van de RvdK: in ongeveer de helft van de gevallen waar So-Cool is geadviseerd, is deze (op de peildatum: 20 juli 2015) (nog) niet opgelegd.

Bij de ingestroomde jongeren begin 2014 is het raadsadvies afgegeven in 2013. We hebben daarom de adviezen uit de 2de helft van 2013 meegenomen in de analyse.

Noot 28 In het registratiesysteem van de RvdK zijn alleen de So-Cool trainingen terug te vinden die door de rechter en officier van justitie als leerstraf zijn opgelegd. Trainingen die zijn opgelegd als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling of module van een gedragsbeïnvloedende maatregel worden begeleid door de Jeugdreclassering. Navraag bij de uitvoeringsorganisaties leert dat dit in ieder geval de afgelopen twee jaar niet aan de orde is geweest.

Tabel 3.5 So-Cool adviezen (half 2013) en oplegging So-Cool trainingen, 2014 –half 2015

	So-Cool opgelegd	So-Cool niet opgelegd
So-Cool geadviseerd	249	265
Geen So-Cool geadviseerd	258	n.v.t.

We hebben raadsmedewerkers gevraagd naar mogelijke redenen waarom de raadsadviezen voor So-Cool niet worden opgevolgd. Het merendeel van de raadsonderzoekers geeft aan daar geen goed zicht op te hebben. Dit wordt niet standaard teruggekoppeld aan de RvdK. Meerdere respondenten noemden de andere insteek van de rechter en officier dan de RvdK, namelijk maatschappelijk versus pedagogisch, en het daarom niet opvolgen van het advies. Enkele respondenten noemden ook de volgende redenen:

- het delict is te licht voor het opleggen van So-Cool. So-Cool is qua omvang dan een te zware straf;
- er zijn tussen het advies en de uitspraak nieuwe delicten gepleegd door de jongere (waardoor een zwaardere straf wordt opgelegd en So-Cool niet meer passend is;
- de jongere is niet schuldig gevonden voor het plegen van het feit.

3.4 Instroom

So-Cool kent twee varianten: de reguliere training van 40 uur en de verlengde variant van 50 uur. In tabel 3.6 is de instroom van de So-Cool trainingen weergegeven in 2014 en de eerste helft van 2015, naar variant. We zien dat grofweg driekwart van de trainingen de reguliere variant betreft.

Tabel 3.6 Instroom van So-Cool trainingen naar variant, 2014 en eerste helft 2015

	2014	Eerste helft 2015	Totaal	Totaal %
Regulier (40u)	177	90	267	77%
Verlengd (50u)	56	26	82	23%
Totaal	233	116	349	100%

Bron: KBPS

In tabel 3.7 is de instroom per regio weergegeven. De meeste So-Cool trainingen in 2014 en de eerste helft van 2015 zijn opgelegd in de raadsregio's Rotterdam-Dordrecht, Zuidoost Nederland en Haaglanden. De vergelijking naar regio is echter alleen zinvol wanneer de aantallen worden afgezet tegen het totale aantal leerstraffen (inclusief combinatie leer-werkstraf) of het totaal van de leer- en werkstraffen. Uit figuur 3.1 (en de tabel in bijlage 3) blijkt dat - kijkend naar de cijfers van 2015²⁹ - in Rotterdam-Dordrecht relatief veel So-Cool trainingen worden opgelegd. In de groepsinterviews met de trainers en supervisors werden de verschillen in instroom tussen de regio's ook benoemd. Bij hen bestaat de indruk dat in sommige raadsregio's vaker So-Cool wordt opgelegd dan in andere regio's. Overigens ook nadat er door de twee organisaties in de regio's extra voorlichting is gegeven over So-Cool.

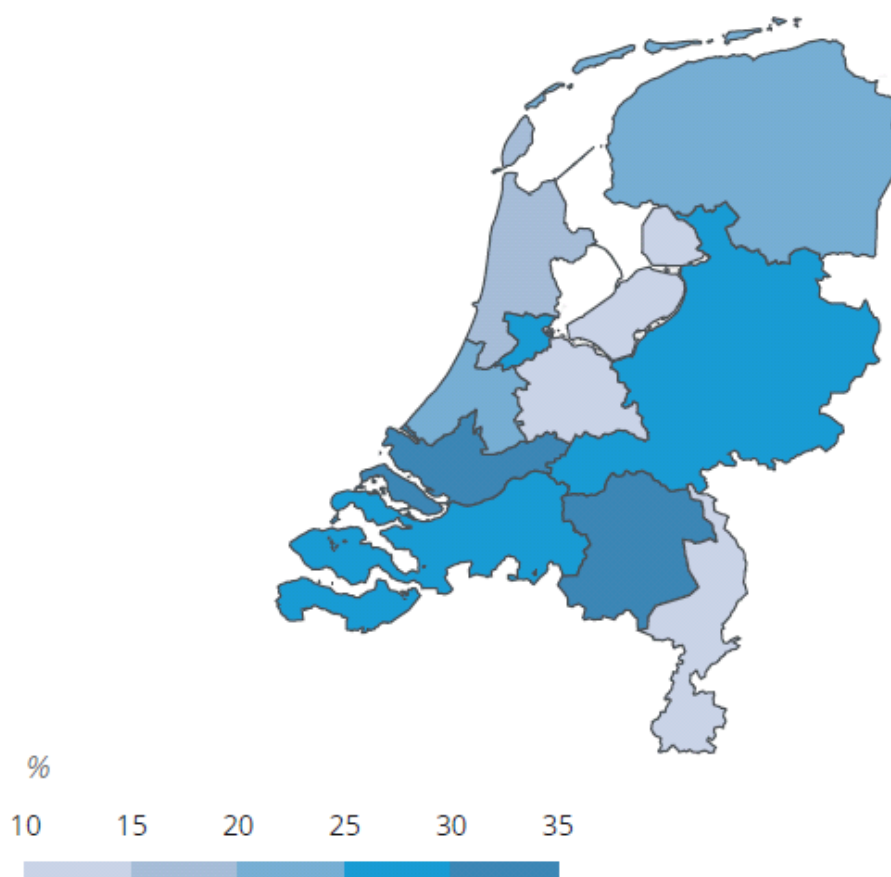
Noot 29 Deze cijfers zijn beschikbaar gesteld voor heel 2014 en 2015.

Tabel 3.7 Instroom van So-Cool trainingen naar regio, 2014 en eerste helft 2015

	totaal	Totaal %
Rotterdam-Dordrecht	64	18%
Zuidoost Nederland	53	15%
Haaglanden	47	13%
Zuidwest Nederland	39	11%
Amsterdam	32	9%
Gelderland	31	9%
Midden Nederland	30	9%
Noord Nederland	21	6%
Overijssel	17	5%
Noord-Holland	15	4%
Totaal	349	100%

Bron: KBPS

Figuur 3.1 Percentage So-Cool ten opzichte van het totaal aantal leerstraffen (al dan niet in combinatie met andere straf per regio)

3.5 Doorstroom en uitstroom

In tabel 3.8 is het verloop van de So-Cool trainingen die zijn ingestroomd in 2014 en de eerste helft van 2015 weergegeven. De peildatum van de registratiegegevens is 20 juli 2015, wat betekent dat de onderstaande tabel de stand van zaken op die datum weergeeft. Slechts enkele So-Cool trainingen die zijn gestart in 2015 zijn – mede gezien de doorlooptijd van de training – op de peildatum afgerond.

Tabel 3.8 Doorstroom van So-Cool trainingen, 2014 en eerste helft 2015

	2014	2015	Totaal	% instroom
Afgerond	211	14	225	64%
Loopt nog	22	102	124	36%
Totaal	233	116	349	100%

Bron: KBPS

Uit tabel 3.9 blijkt dat vier op de vijf afgeronde trainingen regulier is afgerond. Dat wil zeggen dat de training is doorlopen en afgesloten door de RvdK. Een op de vijf trainingen wordt voortijdig afgebroken en teruggemeld aan de coördinator taakstraffen of wordt niet opgestart. Voortijdig afgebroken wil zeggen dat So-Cool wel al opgestart was. In enkele gevallen is So-Cool afgebroken zonder dat er contact is geweest met de jongere.

Tabel 3.10 Uitstroom van So-Cool trainingen, 2014 en eerste helft 2015

	2014	% afgeronde trainingen	2015	% afgeronde trainingen	Totaal	% afgeronde trainingen
Geslaagd	171	81%	11	79%	182	81%
Voortijdig afgebroken	40	19%	3	21%	43	19%
Totaal	211	100%	14	100%	225	100%

Bron: KBPS

In de groepsinterviews met de trainers, supervisoren en coördinatoren taakstraffen werd aangegeven dat redenen voor het voortijdig afbreken van trainingen zijn:

- motivatie ontbreekt;
- opnieuw plegen van delicten;
- plaatsing in voorlopige hechtenis of jeugddetentie;
- uithuisplaatsing;
- cognitief functioneren van de jongere (IQ) te laag waardoor training niet uitvoerbaar is;
- jongere houdt zich niet aan de afspraken;
- jongere is onvindbaar (verblijft tijdelijk in buitenland, is weggelopen,...);
- (ernstige) problematiek op meerdere gebieden.

Zeven van de negen coördinatoren taakstraffen geven aan dat de uitval relatief laag is bij So-Cool. Zij geven aan dat door trainers veel geïnvesteerd wordt in het blijven motiveren van de jongeren om ze in de training te houden.

De uitval in de verlengde variant (27%) is groter dan in de reguliere variant (17%). De geïnterviewde trainers en supervisors geven aan dat door de langere doorlooptijd in de verlengde variant bij deze doelgroep met LVB de kans groter is dat zich gebeurtenissen voordoen (zoals hierboven aangegeven) waardoor de training wordt afgebroken. (Zie ook tabel B3.3 en B3.4 in bijlage 3.)

3.6 Doorlooptijden

Voor de doorlooptijden voor een leerstraf geldt de norm van 160 dagen tussen de dag van binnenkomst bij de RvdK en afronding van de leerstraf. Voor de uitvoering van So-Cool staat 120 dagen of 17 weken. De reguliere variant van So-Cool omvat 17 wekelijkse bijeenkomsten en de verlengde variant 23. Concreet betekent dit dus dat de verlengde variant eigenlijk nooit binnen de genormeerde doorlooptijd kan worden uitgevoerd.

Uit de registratiegegevens van de RvdK kan worden opgemaakt hoeveel tijd er is verstreken tussen de start van So-Cool bij de RvdK (dit is het moment dat de jongere op de wachtlijst wordt geplaatst en een coördinator taakstraffen krijgt aangewezen) en het moment dat het dossier bij de RvdK wordt afgesloten. Deze tijd is dus (iets) ruimer dan het uitvoeren van de training (hoeveel precies is onbekend). Kijken we alleen naar de geslaagde trainingen dan is de gemiddelde doorlooptijd voor de reguliere variant 202 dagen (sd=52 dagen) en de verlengde variant 268 dagen (sd=63 dagen). Dit is (veel) hoger dan de normtijd (160 dagen tussen binnenkomst bij de RvdK en afsluiten) maar dat heeft te maken met de uitschieters naar boven van meer dan een jaar. Geen van de verlengde varianten is binnen de normtijd afgesloten. Bij de reguliere variant wordt ruim een vijfde binnen de normtijd afgesloten.

Uit het dossieronderzoek bij de twee uitvoerende organisaties blijkt dat het in 33% van de reguliere varianten lukt om de training binnen 19 weken af te ronden. Uiteraard lukt dit bij geen van de verlengde varianten. De doorlooptijd van de trainingen loopt in de praktijk erg uiteen. Een vijfde van de reguliere trainingen duurt korter dan 17 weken, 13% tussen de 17 en 19 weken, ongeveer een derde tussen 20 en 24 weken en een derde langer dan 24 weken. Ook bij de verlengde variant stellen we verschillen in doorlooptijd vast.

Uit de interviews met trainers en supervisors blijkt dat redenen voor een langere doorlooptijd zijn:

- vakantie van jongere of trainer;
- (tijdelijke) plaatsing in een JJI of gesloten jeugdzorg;
- ziekte van jongere of trainer;
- jongere is een tijd 'verdwenen'.

Als belangrijkste reden voor een kortere doorlooptijd is in de interviews aangegeven dat de coördinatoren taakstraffen vragen om de leerstraf in een kortere periode af te ronden (bijvoorbeeld voor een vakantie of omdat het relatief lang geduurd heeft voor de leerstraf is uitgezet). Er worden dan twee bijeenkomsten per week gehouden. De supervisors en de ontwikkelaar vinden dit niet conform de handleiding. Er is bij het opstellen van de training bewust gekozen voor één bijeenkomst per week zodat de jongeren tussentijds huiswerk kunnen maken. Dit is een cruciaal werkzaam element voor de transfer.

3.7 Samenvatting

In 2014 en de eerste helft van 2015 is de instroom voor So-Cool 349, waarvan 267 keer de reguliere variant en 82 keer de verlengde variant wordt doorlopen. Een derde van de So-Cool trainingen wordt opgelegd zonder So-Cool advies van de RvdK. Bij 13% van de jongeren die So-Cool krijgen is geen LIJ afgenomen. Ruim de helft daarvan (8% van de jongeren die So-Cool krijgen) stroomt in de training in via een schoolverzuimonderzoek. Er is een verschil tussen de mate waarin So-Cool wordt opgelegd in de regio's van de RvdK. Ruim 80% van de So-Cool trainingen wordt regulier afgerond en ongeveer 20% wordt voortijdig afgebroken.

4 Doelgroep

In dit hoofdstuk bespreken we de kenmerken van de doelgroep van So-Cool en de mate waarin ze voldoen aan de indicatiecriteria en de contra-indicaties. We presenteren resultaten over de bereikte doelgroep. We hebben de potentiële doelgroep niet in kaart gebracht omdat het criterium LVB niet consequent wordt geregistreerd en een abstractie van dit criterium uit KBPS niet mogelijk is. Omdat So-Cool een gedragsinterventie is specifiek voor jongeren met een LVB, is dit criterium cruciaal voor de selectie van de potentiële doelgroep.

4.1 Achtergrondkenmerken van de deelnemersgroep van So-Cool

Om inzicht te krijgen in de kenmerken van de bereikte doelgroep hebben we onderzoek gedaan naar de kenmerken van de jongeren waarbij een So-Cool training is gestart. We nemen hier de in 2014 en de eerste helft van 2015 ingestroomde jongeren samen.

Basiskkenmerken

Op basis van de registraties in KBPS van de 349 dossiers stellen we de volgende kenmerken vast:

- Gemiddelde leeftijd bij start So-Cool: 16,6 jaar (minimaal 12 maximaal 22). Van de 349 jongeren zijn 15 jongeren ouder dan 18 jaar bij de start van de interventie. Deels zijn dit jongeren die 18 waren op de pleegdatum, deels zijn dit jongeren die zijn bestraft volgens adolescentenstrafrecht.
- 82% jongens, 18% meisjes.
- Het geboorteland van de jongeren is in 87% van de gevallen Nederland, in 4% de Nederlandse Antillen en in 2% Suriname. Overige landen komen minder vaak voor (1% of minder). Andere informatie over etniciteit wordt niet geregistreerd.

Omdat etniciteit gevolgen kan hebben voor de aansluiting van de interventie op de jongere hebben we geprobeerd om etniciteit in kaart te brengen. In het registratiesysteem van de RvdK wordt het geboorteland van de ouders niet geregistreerd. Deze informatie is nodig om de etniciteit te bepalen. We kunnen om die redenen geen uitspraken doen over de rol die etniciteit speelt in de mate waarin trainingen worden afgebroken en de aansluiting van de interventie op de jongere. We constateren geen significante verschillen tussen de verschillende geboortelanden ten aanzien van regulier afgeronde en afgebroken trainingen (zie bijlage 3).

4.2 Inclusiecriteria en contra-indicaties

Om in aanmerking te komen voor So-Cool moet een jongere volgens de handleiding voldoen aan de inclusiecriteria in tabel 4.1. Daarnaast gelden ook contra-indicaties. Het is aan de raadsonderzoeker om te bepalen of deze aan een individuele training in de weg staan.

Tabel 4.1 Inclusiecriteria en contra-indicaties volgens handleiding

Inclusiecriteria

- 1 Algemeen recidiverisico (ARR) 'midden' EN
- 2 IQ tussen de 50 en 85 EN
- 3 Tekorten in de sociale probleemoplossingsvaardigheden: dynamisch risicoprofiel (DRP) domein 10 vaardigheden is 'midden'.

Contra-indicaties

- 1 Het niet voldoen aan alle inclusiecriteria.
- 2 Ernstige psychiatrische gedragsstoornissen die één op één contact met een trainer onmogelijk maken en/of het leren in de weg staan. Signalen stoornissen: domein 7 Geestelijke gezondheid is 'hoog'.
- 3 Ernstige verslavingsproblematiek die één op één contact met een trainer onmogelijk maakt en/of het leren in de weg staat. Signalen problematiek: domein 6 Alcohol- en drugsgebruik en gokken is 'hoog'.
- 4 Ernstige agressieproblematiek. Domein 9 Agressie is 'hoog'.
- 5 Ernstige zedendelicten.

Bron: managementhandleiding So-Cool (2013)

Het LIJ –een digitaal systeem dat op basis van de ingevoerde gegevens automatisch aangeeft welke interventies mogelijk van toepassing zijn (zie 3.2) - biedt de raadsonderzoeker houvast in het prioriteren en adviseren van gedragsinterventies. Het LIJ hanteert echter ruimere selectiecriteria voor So-Cool dan de handleiding van So-Cool. Het LIJ geeft So-Cool als mogelijke interventie wanneer er sprake is van:

- score algemeen recidiverisico (ARR) 'midden' EN/OF dynamisch risicoprofiel (DRP) 'midden';
- score domein 10 Vaardigheden DRP is 'midden';
- domein 9 Agressie is 'midden' of 'laag' (in de handleiding verwoord als contra in het geval dat domein 9 Agressie is 'hoog');
- IQ > 50 en < 85.

Ter verduidelijking merken we op dat de score op het dynamisch risicoprofiel de overall score betreft. Deze wordt bepaald door scores op verschillende domeinen. Een van deze domeinen is domein 10 Vaardigheden, die ook in een afzonderlijk inclusiecriterium is opgenomen.

Dat betekent dat op basis van het LIJ een grotere groep jongeren wordt aangemerkt waarbij So-Cool mogelijk van toepassing is dan op basis van de inclusiecriteria uit de handleiding kan worden verwacht. Het voornaamste verschil zit hem in het door de ontwikkelaar en in de handleiding van So-Cool benoemde criterium ARR 'midden', en het in het LIJ geformuleerde ARR 'midden' en/of DRP 'midden'. We gaan hier later verder op in.

Interviews raadsonderzoekers/gedragswetenschappers

In de handleiding van So-Cool staat vermeld dat de RvdK bepaalt of een jongere in aanmerking komt voor So-Cool. De raadsonderzoeker belegt - volgens de handleiding - standaard een overleg (MDO) met een gedragsdeskundige om een passend strafadvies te kunnen geven. Tijdens het MDO wordt gekeken naar de inclusiecriteria en contra-indicaties voor So-Cool algemeen, en naar de indicatie voor de reguliere of verlengde variant.

In de interviews met de raadsonderzoekers is nagevraagd hoe zij bepalen of een jongere in aanmerking komt voor So-Cool. Alle geïnterviewde raadsonderzoekers geven aan uit te gaan van

de uitkomsten van het LIJ. Vervolgens bepalen ze aan de hand van hun eigen oordeel en in overleg met een gedragswetenschapper of So-Cool wordt geadviseerd. Primair wordt daarbij door bijna alle geïnterviewde raadsonderzoekers gekeken naar het aanwezig zijn van vaardigheidstekorten en het IQ. Dit is in lijn met de indicaties die op de menukaart van de So-Cool interventie van de RvdK³⁰ worden vermeld. Daarna wordt door de helft van de geïnterviewden gekeken naar de motivatie, de aanwezigheid van een steunend netwerk, en de 'leerbaarheid' van de jongere (is deze in staat van de training te leren). Zijn deze afwezig dan wordt geen So-Cool geadviseerd. Ook dit is in lijn met de indicaties op de menukaart van So-Cool. Opvallend is verder dat in de handleiding van So-Cool expliciet is aangegeven dat het ontbreken van motivatie van de jongeren geen exclusie criterium is. Enkelens noemen als reden dat het delict te lang geleden is, waardoor de relatie tussen de leerstaf en het delict voor deze groep moeilijk te leggen is of de jongere al therapie krijgt. Op de menukaart staat als indicatie criterium wel genoemd dat de jongere bereid moet zijn tot deelname.

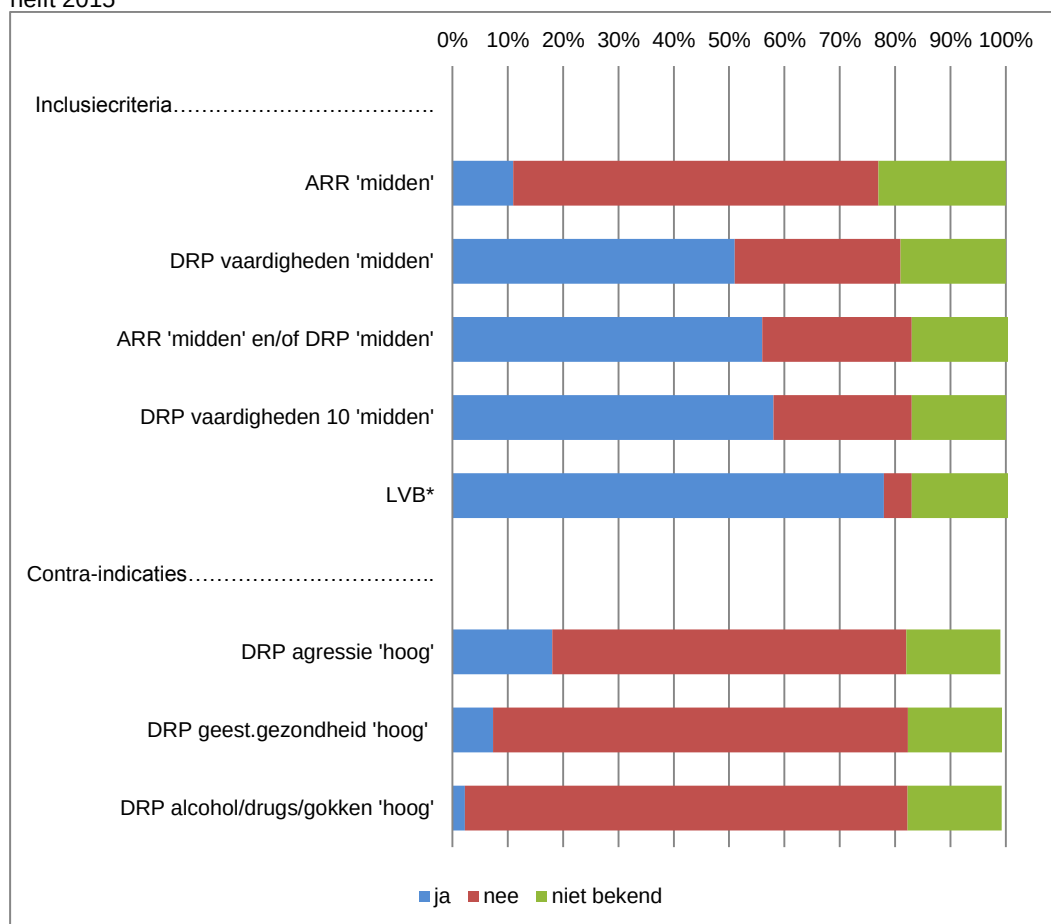
Contra-indicaties zoals vermeld in de handleiding komen volgens de respondenten weinig voor. Een enkele keer wordt er geen So-Cool advies gegeven omdat er verslaving is, psychiatrische problematiek is die één-op één contact met de trainer in de weg staat of de jongere niet is gemotiveerd.

Registratiegegevens RvdK

In figuur 4.1 hebben we voor de afzonderlijke inclusiecriteria weergegeven in welke mate jongeren die een So-Cool training starten, voldoen aan de criteria op basis van de registratiegegevens in KBPS. Omdat het LIJ een grote rol lijkt te spelen, hebben we ook de criteria volgens het LIJ meegenomen in het figuur.

Noot 30 De menukaart is opgesteld door de RvdK en wordt gebruikt door raadsonderzoekers als hulp bij het opstellen van het raadsadvies. Op de menukaart staat in het kort beschreven wat de training inhoudt. Er is informatie gegeven over de doelen, criminogene factoren, inclusiecriteria en contra-indicaties, duur en betrokkenen.

Figuur 4.1 Mate waarin So-Cool jongeren voldoen aan inclusiecriteria en contra indicaties, 2014 en eerste helft 2015

Bron: KBPS + dossieronderzoek (*)

Bij ongeveer een vijfde van de jongeren is in KBPS geen informatie beschikbaar over de inclusiecriteria. Dit aantal is lager dan het genoemde aantal van een derde van de jongeren waarbij geen raadsadvies So-Cool is gegeven (zie hoofdstuk 3). Bij deze jongeren is wel het LIJ afgenomen maar is een ander raadsadvies gegeven.

Opvallend is dat slechts bij 11% van de jongeren sprake is van een ARR midden (van 23% is dit onbekend). Bij 58% van de jongeren is een tekort gemeten in de sociale probleemoplossingsvaardigheden (score midden op DRP vaardigheden 10) (van 17% is dit onbekend). Bekijken we welke jongeren zowel een ARR midden hebben als tekorten hebben in de sociale probleemoplossingsvaardigheden dan is dat 9% van de jongeren (van 23% is dit onbekend). Dat betekent dat volgens de registratiegegevens 9% van de jongeren voldoet aan de inclusiecriteria die zijn vermeld in de handleiding van So-Cool.

Echter, ook op basis van de ruimere criteria van het LIJ is bij 56% van de jongeren sprake van een ARR midden en/of DRP midden (score midden op DRP) (voor 17% is dit onbekend). Dit betekent dat bij (minimaal) 27% van de jongeren sprake is van een lager of hoger algemeen recidiverisico en/of dynamisch risicoprofiel. Uit de raadsadviezen valt af te leiden dat ook met een hoog recidiverisico de interventie in bepaalde gevallen passend wordt geacht. In de handleiding is niet

onderbouwd waarom de interventie bedoeld is voor jongeren met een ARR midden en niet met een hoog ARR.

56% van de jongeren heeft zowel een ARR midden en/of DPR midden en tekorten in de sociale probleemoplossingsvaardigheden (van 17% is dit onbekend). Dat betekent dat volgens de registratiegegevens 56% van de jongeren voldoet aan de inclusiecriteria die zijn vastgelegd in het LIJ. Dit betekent dat de doelgroep volgens de inclusiecriteria van het LIJ zes keer zo groot wordt als de doelgroep volgens de inclusiecriteria die staan vermeld in de handleiding.

De scores op het ARR zijn als volgt verdeeld: van de bereikte deelnemers heeft 11% een score 'midden', 59% een score 'hoog' en 7% een score 'laag' (23% is onbekend). Overigens zijn er geen significante verschillen in de mate waarin de training voortijdig wordt afgebroken tussen de groepen met ARR hoog, midden en laag. Ook de trainers en supervisors geven aan dat de training uitvoerbaar is met de meeste jongeren die worden doorverwezen en dat zij geen verschil zien in uitval met betrekking tot het recidiverisico. Redenen waarom de training voortijdig wordt stopgezet liggen op andere gebieden.

Het laatste inclusie criterium is dat er sprake is van LVB problematiek (IQ >50 en < 85). Uit de registraties van de RvdK is niet goed af te leiden of er sprake is van LVB. Uit 100 dossiers in het dossieronderzoek bleek dat bij 78% van de jongeren het geval te zijn (5% niet, 17% onbekend). Dit is afgeleid van het in het dossier vermelde IQ of een vermelding van een proxy (vermelding van LVB op basis van schooltype of andere informatie).

Bij bijna een op de vijf So-Cool jongeren is er een aanwijzing voor een of meerdere contra-indicaties. Het is aan de individuele raadsonderzoeker/gedragswetenschapper om te oordelen of deze problematiek een een-op-een relatie met de trainer negatief beïnvloedt en daarmee het uitvoeren van de interventie slechter mogelijk maakt (contra-indicatie).

In 100 dossiers zijn we nagegaan of er bij deze jongeren ook daadwerkelijk een reden was de training niet uit te voeren, of dat er redenen waren om de training toch te adviseren. Informatie hierover was in een groot deel van de dossiers niet terug te vinden. In 15% van de onderzochte trainingen is uit de dossiers af te leiden waarom wel voor So-Cool is gekozen, ondanks een contra-indicatie. Vaak is het ARR hoog en wordt gesteld dat de RvdK verwacht dat dit geen invloed heeft op het slagen van de interventie.

Daarnaast is in 75% van de trainingen in raadsadviezen doorgaans gemotiveerd waarom So-Cool voor de jongere geschikt is. Daarbij wordt veelal verwezen naar het 'beperkte leervermogen' of LVB van de jongere. In 26% is uit dossiers niet af te leiden waarom de jongere So-Cool heeft gekregen. Vaak is er dan ook geen advies gegeven. We gaan hier in de volgende paragraaf verder op in.

We merken op dat in zes gevallen jongeren meerdere So-Cool trainingen hebben gevolgd. Bij drie jongeren is het traject twee maal mislukt. Bij twee van deze jongeren is het traject de eerste keer mislukt en loopt het nog op het moment van onderzoek. Eén keer zien we een jongere die So-Cool heeft afgerond en nu weer een So-Cool training volgt. Het al doorlopen hebben van een So-Cool training is volgens de handleiding geen contra-indicatie dus deze praktijk is conform de handleiding. Uit het interview met de supervisors en opleider blijkt dat ook zij dit niet als contra-indicatie

ervaren. Vanuit het oogpunt van responsiviteit dat bij deze doelgroep veel herhaling nodig is, is het geen contra-indicatie.³¹

Interviews coördinatoren taakstraffen

Alle geïnterviewde coördinatoren taakstraffen stellen dat de deelnemers behoren tot de doelgroep en refereren daarbij aan het IQ van de deelnemende jongeren. De coördinatoren taakstraffen geven aan dat bij de jongeren waarbij So-Cool opgelegd is, sprake is van LVB. Niet van alle jongeren is een IQ beschikbaar, maar dit kan soms ook worden afgeleid op basis van het schooltype en andere informatie uit het dossier. Of bij alle jongeren sprake is van een LVB kan niet worden getoetst op basis van gegevens uit KBPS. LVB wordt niet als een apart item geregistreerd en kan daarom niet uit het systeem worden geabstraheerd voor alle jongeren. In aanvulling daarop wordt door enkelen opgemerkt dat zij jongeren zien die Tools4U – een vergelijkbare interventie voor jongeren zonder LVB - als leerstraf hebben opgelegd gekregen maar die gezien hun beperkte cognitief vermogen beter So-Cool hadden kunnen krijgen. Andersom komt niet voor.

Interviews trainers en supervisoren

Uit de interviews met de trainers en supervisoren komt naar voren dat zij de meeste jongeren geschikt vinden voor de So-Cool training. De meeste jongeren hebben een LVB maar enkele trainers merken op dat bij een beperkt deel van de jongeren die So-Cool opgelegd krijgen geen sprake is van een LVB. Informatie over het IQ is niet altijd beschikbaar maar de trainers leiden dit af uit het reflectieniveau van de jongeren. Vaak is er bij deze jongeren sprake van multi-problematiek waardoor zij toch So-Cool opgelegd krijgen. Enkele trainers geven aan So-Cool minder geschikt te vinden wanneer er sprake is van schoolverzuim. Dit is volgens hen lastig omdat er geen delict is. Daarnaast merken de trainers en supervisoren op dat So-Cool kan worden opgelegd aan een groep met een brede range van intelligentieniveau. Voor jongeren aan de ondergrens (met een IQ van rond de 50) is de training soms te moeilijk.

Tot slot geven trainers aan dat jongeren met contra-indicaties een enkele keer So-Cool krijgen opgelegd. Bijvoorbeeld een jongere die een zware overval heeft gepleegd of heeft meegedaan aan een groepsverkrachting. Trainers geven aan dat het voor hen alleen een exclusie criterium vormt als ze geen contact met de jongere kunnen krijgen en daardoor het programma niet kunnen uitvoeren.

4.3 Relatie So-Cool advies en voldoen aan criteria voor de interventie

In hoofdstuk 3 hebben we aangegeven dat een derde van de jongeren die So-Cool krijgt opgelegd geen raadsadvies voor So-Cool heeft gekregen. Er is dan meestal wel een raadsrapportage beschikbaar met een ander raadsadvies. De supervisoren geven aan dat de raadsadviezen meestal worden meegeleverd bij de aanmelding. Het komt echter ook voor dat er bij de start van de training nog geen raadsadvies geleverd is. Dit volgt dan later. De supervisoren geven aan dat het ontbreken van het raadsadvies bij de start van de training betekent dat je bij de start informatie mist over criminogene factoren en ook geen doelen meekrijgt vanuit de RvdK. De training start dan met

Noot 31 We merken op dat dit in de menukaart van de RvdK anders is aangemerkt. Als de jongere eerder So-Cool heeft doorlopen is dat een contra-indicatie, zo staat in de menukaart. Het is aan de raadsadviseur en gedragswetenschapper om te beslissen of door deze contra-indicatie een goede uitvoering van So-Cool wordt belemmerd.

een informatieachterstand en wordt vooral bepaald door de informatie die in de eerste bijeenkomsten wordt verzameld en door de jongere.

In deze paragraaf onderzoeken we of de jongeren die zonder raadsadvies So-Cool instromen minder voldoen aan de inclusiecriteria.

Registratiegegevens RvdK

In de periode 2014-eerste helft 2015 zijn in totaal 380 So-Cool adviezen afgegeven. In tabellen 4.2 en 4.3 splitsen we het So-Cool advies uit voor trainingen waarbij de So-Cool jongeren wel/niet voldoen aan de inclusiecriteria van de handleiding respectievelijk de inclusiecriteria volgens het LIJ. De exclusiecriteria of contra-indicaties laten we in dit overzicht buiten beschouwing omdat dit aan de interpretatie van de raadsonderzoeker is. We zien dat het voldoen aan criteria niet noodzakelijk samenhangt met het geven van een So-Cool advies. Hetzelfde geldt voor de gehanteerde criteria uit het LIJ. In tabel 4.2 zien we dat van de 380 adviezen 35 jongeren voldoen aan alle criteria uit de handleiding en in 328 niet (bij 17 jongeren is dit onbekend: ARR onbekend). Voor de criteria uit het LIJ geldt dat dit het geval bij 173 jongeren, 201 jongeren voldoen niet aan de inclusiecriteria van het LIJ (en bij 6 jongeren is dit onbekend omdat hun ARR score onbekend is en ze daarnaast geen DSP 'midden' scoren).

Tabel 4.2 So-Cool adviezen en inclusiecriteria handleiding So-Cool trainingen, 2014 - half 2015

	Voldoen aan inclusiecriteria uit de handleiding	Voldoen <u>niet</u> aan inclusiecriteria uit de handleiding	Onbekend	Totaal
So-Cool geadviseerd	35	328	17	380

Tabel 4.3 So-Cool adviezen en inclusiecriteria LIJ So-Cool trainingen, 2014 - half 2015

	Voldoen aan inclusiecriteria van het LIJ	Voldoen <u>niet</u> aan inclusiecriteria van het LIJ	Onbekend	Totaal
So-Cool geadviseerd	173	201	6	380

4.4 Samenvatting

Op basis van de gegevens uit het registratiesysteem KBPS hebben we bepaald in welke mate de jongeren die deelnemen aan So-Cool voldoen aan de inclusiecriteria en contra-indicaties. De interventie is bedoeld voor jongeren met een ARR midden, een IQ tussen 50 en 85 en tekorten in de probleemoplossende vaardigheden. Slechts 9% van de jongeren voldoet aan alle inclusiecriteria uit de handleiding. Jongeren die niet voldoen aan alle inclusiecriteria hebben vooral een hoger algemeen recidiverisico dan in de inclusiecriteria aangegeven. In de handleiding is niet onderbouwd waarom de interventie bedoeld is voor jongeren met een ARR midden en niet voor jongeren met een hoog recidiverisico. Een belangrijke verklaring voor het niet voldoen aan de inclusiecriteria uit de handleiding zijn de ruimere criteria die in het LIJ worden gehanteerd ten opzichte van de handleiding. In het LIJ wordt een aanwijzing voor So-Cool gegeven als er sprake is van een ARR midden en/of DRP midden in tegenstelling tot de handleiding. Op basis van deze ruimere criteria is de doelgroep die in aanmerking komt voor So-Cool zes keer groter dan op basis van de criteria uit

de handleiding. Echter aan de ruimere indicatie criteria in het LIJ voldoet slechts 56% van de deelnemende jongeren. 59% van de deelnemende jongeren scoort ARR 'hoog'. Dit is een indicatie dat een zwaardere doelgroep instroomt dan waarvoor de interventie bedoeld is.

5 Uitvoering van werkzame elementen

In dit hoofdstuk beschrijven we of de werkzame elementen van de So-Cool training worden uitgevoerd zoals beschreven in de handleiding en wat redenen zijn voor eventuele afwijkingen. Dit doen we aan de hand van het beoordelingskader werkzame elementen (zie hoofdstuk 2). Ons oordeel vormen we op basis van gegevens uit dossieronderzoek bij de uitvoerders, de observaties, de groepsinterviews met trainers en supervisors en de interviews met medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming. Tot slot gaan we in op de motivatie van de deelnemers.

5.1 Duur en fasering

In tabel 5.1 is de uitvoering en beoordeling van de werkzame elementen met betrekking tot duur en fasering samengevat. We beoordelen de uitvoering als programma-integer als het in 80% van de onderzochte trainingen wordt uitgevoerd (+), als voldoende maar vatbaar voor verbetering als het in 60% van de onderzochte trainingen wordt uitgevoerd (+/-) en als niet programma-integer als het in minder dan 60% van de onderzochte trainingen wordt uitgevoerd (conform Durlak en Dupre, 2008³²). Dit doen we voor alle werkzame elementen. Niet van alle werkzame elementen hebben we kwantitatieve gegevens of voldoende kwantitatieve gegevens om een uitspraak te doen over + of +/- . We hebben dan een inschatting gemaakt op basis van de kwalitatieve gegevens. Bij twijfel of het in 80% van de trainingen zo wordt uitgevoerd hebben we +/- gescoord.

Tabel 5.1 Duur en fasering van de training

Werkzaam element	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Duur en fasering	Aantal bijeenkomsten = voorgeschreven sessie variant	+	68 van de 72 geslaagde reguliere trainingen zijn afgerond in 17 bijeenkomsten; Bij 4 dossiers is niet bekend uit hoeveel bijeenkomsten de training bestond. 19 van de 20 geslaagde verlengde trainingen zijn afgerond in 23 bijeenkomsten; Bij 1 dossier is niet bekend uit hoeveel bijeenkomsten de training bestond.
	Trainingsbijeenkomsten = voorgestelde duur	+/-	- Bij de observaties voldeden enkele trainingen niet aan de voorgestelde duur van 75 minuten. - Uit de interviews blijkt dat in de meeste gevallen aan de voorgeschreven duur wordt voldaan.
	Voorgeschreven fasering wordt gevolgd	+/-	Uit de aanwezige bijeenkomstverslagen blijkt dat de voorgeschreven volgorde van de bijeenkomsten meestal wordt aangehouden. Wel wordt afgeweken van de voorgeschreven bijeenkomst voor de tussenevaluatie.

Noot 32 Joseph A. Durlak, Emily P. DuPre, Implementation Matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation, Am J Community Psychol (2008), 41: 327-350.

Aantal bijeenkomsten

In het dossieronderzoek zijn 100 dossiers getrokken. Acht daarvan bleken voortijdig afgebroken trajecten (6 regulier, 2 verlengd). Deze zijn niet meegenomen in de analyse van het aantal bijeenkomsten. 94% van de regulier afgeronde trainingen bestaat uit het voorgeschreven aantal bijeenkomsten en 95% van de verlengde afgeronde trainingen bestaat uit het voorgeschreven aantal bijeenkomsten. Uit de interviews met trainers en supervisoren blijkt dat hier niet van wordt afgeweken omdat dit het voorgeschreven aantal uren is van de leerstraf. Bij uitzondering worden twee sessies in één gecombineerd op verzoek van de coördinator taakstraffen, zodat aan de voorgeschreven doorlooptijd wordt voldaan

Duur van de bijeenkomsten

In enkele observaties duurde de bijeenkomst korter dan 75 minuten. Dit was in een enkel geval omdat de jongere ook nog het interview met de observator had. Uit de interviews met de trainers blijkt dat van sommige jongeren de spanningsboog te kort is om 75 minuten vol te maken. Er wordt dan iets eerder gestopt of een pauze ingelast. Eén van de coördinatoren taakstraffen geeft aan de trainingsduur van 75 minuten aan de lange kant te vinden voor deze doelgroep. Een korter durende trainingsbijeenkomst is wenselijk volgens deze coördinator taakstraffen. De supervisoren geven aan dat zij in de supervisie aandacht besteden aan de duur van de bijeenkomsten en hoe bij jongeren met een lage spanningsboog door het nemen van een pauze of door specifieke oefeningen invulling kan worden gegeven aan de 75 minuten.

Fasering

In het merendeel van de dossiers is de voorgeschreven fasering van de bijeenkomsten aangehouden. In de eerste vier sessies worden over het algemeen de voorgeschreven instrumenten afgenomen. De instrumenten zijn nodig om het trainingsplan op te stellen en worden daarom ook altijd afgenomen. De afgenomen instrumenten worden door de supervisoren geïnterpreteerd en besproken. Of de tussenevaluatie in de voorgeschreven bijeenkomst wordt gehouden is bij de ruim de helft van de onderzochte trainingen onbekend. De tussenevaluatie bij de reguliere variant vindt bij 38% van de trainingen in bijeenkomst 10 plaats conform de programmahandeling (zie tabel 5.2). De tussenevaluatie bij de verlengde variant vindt bij één van de drie trainingen in bijeenkomst 13 plaats conform de programmahandleiding. Uit de interviews met de trainers blijkt dat afwijkingen (een bijeenkomst eerder of later) deels te maken hebben met agenda of dat er een sessie extra nodig was voor de instrumenten en/of de planbijeenkomst. Omdat de volgorde wel wordt aangehouden hebben we dit werkzame element als +/- gescoord.

Tabel 5.2 Moment van de tussenevaluatie.(n=19)*

Moment van de tussenevaluatie	Regulier Aantal keer	Verlengd Aantal keer
Bijeenkomst 7	1	
Bijeenkomst 9		
Bijeenkomst 10	6	
Bijeenkomst 11	7	
Bijeenkomst 12	2	1
Bijeenkomst 13		1
Bijeenkomst 14		1
Totaal	16	3

* Bij 8 dossiers ontbreken alle bijeenkomstverslagen. Bij 13 dossiers is niet uit de bijeenkomstverslagen af te leiden wanneer de tussenevaluatie heeft plaatsgevonden.

5.2 Uitgebreide diagnostiek

De uitvoering van het werkzame element 'uitgebreide diagnostiek' wordt weergegeven in tabel 5.3.

Tabel 5.3 Uitvoering en beoordeling werkzaam element diagnostiek

Werkzaam element	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Uitgebreide diagnostiek	De voorgeschreven instrumenten worden afgenomen	+	- Bij 38 van de 40 onderzochte trainingen zijn de voorgeschreven instrumenten (SIVT, CBSA, TOPS-A) geregistreerd in het dossier en afgenomen. Bij één training mist alleen de CBSA in het dossier. Bij een andere training missen de CBSA en TOPS-A in het dossier. - Bij 36 trainingen zijn alle voorgeschreven instrumenten bij de nameting geregistreerd in het dossier en afgenomen. Bij één training mist de SIVT in het dossier, bij een andere training mist de CBSA in het dossier. Bij twee trainingen is geen enkele nameting geregistreerd. - In ca 60% van de 40 dossiers zijn dagelijks routine interview, delictbespreking, Cool/niet Cool en sociale omgevingsanalyse centraal opgeslagen. Uit de interviews blijkt dat deze onderdelen in alle gevallen wel worden afgenomen omdat zij de basis zijn voor het trainingsplan.

Uit het dossieronderzoek en de interviews met trainers en supervisors blijkt dat de voorgeschreven instrumenten en vragenlijsten in de eerste bijeenkomsten worden afgenomen en als input dienen voor het trainingsplan. De SIVT en TOPS-A worden geïnterpreteerd door de gedragswetenschapper in beide organisaties en dienen voor de trainers als input voor het trainingsplan. De overige instrumenten sociale omgevingsanalyse, Cool en niet Cool en delictbespreking worden niet altijd centraal geregistreerd of opgeslagen. Voor de afname van deze instrumenten worden niet altijd de formats uit de handleiding gebruikt. Sommige trainers gebruiken

bij sommige jongeren bijvoorbeeld flapovers en maken daarop zelf een tekening of weergave analoog aan het format in de handleiding.

5.3 Maatwerk

De uitvoering van het werkzame element maatwerk is samengevat in tabel 5.4.

Tabel 5.4 Uitvoering en beoordeling responsiviteit

Werkzame element	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Maatwerk	Individuele doelen jongeren zijn weergegeven	+	- In alle 100 dossiers staan individuele doelen van jongeren weergegeven. - Het aantal doelen per jongere loopt sterk uiteen.
	Gekozen en uitgevoerde modules passen bij individuele doelen	?	- In de doelen komen de voorbeeldsituaties uit de modules niet altijd terug. - Doelen kunnen bij verschillende modules worden ondergebracht.

In alle dossiers staan individuele doelen van jongeren in het trainingsplan vermeld. De supervisors geven aan dat het uitgangspunt bij doelen is dat ze haalbaar moeten zijn. Hier wordt door de supervisors op gelet. In de praktijk betekent dit maximaal 3 tot 5 doelen. Uit het dossieronderzoek blijkt dat het aantal doelen in de trainingsplannen per jongere sterk uiteen loopt van 3 tot 19 doelen. Dit verschil kan worden verklaard doordat sommige trainers een onderscheid maken tussen hoofd- en subdoelen. Zij vertalen de doelen in tussenstappen (subdoelen) om het voor de jongeren duidelijker en behapbaar te maken.

De individuele doelen zijn bij de vier verschillende modules ondergebracht:

- 1 Weten wat je waard bent
- 2 Winnen en verliezen
- 3 Jij en de groep
- 4 Omgaan met autoriteit

Per module staan één of meer doelen vermeld. Van de 40 uitgebreid onderzochte dossiers is er 39 keer een doel vermeld bij de module 'Weten wat je waard bent'. In 28 dossiers is een doel vermeld bij de module 'Winnen en verliezen'. In 37 dossiers is er een doel vermeld bij de module 'Jij en de groep'. Tot slot is er in 23 dossiers een doel vermeld bij de module 'Omgaan met autoriteit'. Trainers zijn vrij om te bepalen welke modules zij kiezen en waar de doelen onder worden geplaatst. Op basis van de dossiers is het niet te beoordelen of de trainer de goede module heeft gekozen voor de individuele doelen. Uit de interviews met de supervisors en opleider blijkt dat de modules worden besproken in de supervisie met de trainers en dat de modules zoals in de handleiding beschreven een hulpmiddel zijn voor het inrichten van de training en geen verplichting zijn.

Alle geïnterviewde jongeren, waarbij dus ook een trainingsbijeenkomst is geobserveerd, geven aan dat de trainer aan het begin heeft uitgelegd wat ze gaan doen tijdens de So-Cool training. Drie

jongeren geven aan dat ze hun doelen zelf mochten kiezen. Twee jongeren geven aan dat de trainer aan hen had gevraagd wat ze willen leren tijdens de training. De overige jongeren hebben ook in samenspraak met de trainer hun leerdoelen opgesteld. Eén van de jongeren geeft aan dat hij zijn doelen samen met zijn moeder en gezinsvoogd heeft opgesteld. Hieronder een overzicht van een aantal doelen:

- Nee leren zeggen
- Meer zelfvertrouwen krijgen
- Geduldig zijn
- Niet laten beïnvloeden door vrienden
- Eerst denken, dan doen
- Grenzen leren aangeven
- Voor mezelf opkomen

5.4 Didactische aanpassingen

De uitvoering van de didactische aanpassingen is samengevat in tabel 5.7.

Tabel 5.7 Uitvoering en beoordeling werkzaam element didactische aanpassingen

Werkzaam element	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Didactische aanpassingen	Aangepaste communicatie	+/-	• De meeste trainers houden uitleg simpel en gebruiken woorden die door de jongeren worden begrepen. Soms wordt gebruik gemaakt van abstracte termen.
	Trainer maakt oefenstof concreet	+	• Oefenstof wordt door trainers toegepast op concrete situaties uit het leven van de jongere.
	Trainer structureert en vereenvoudigt	+	• De trainers leggen trainers aan het begin van de training duidelijk uit wat van de jongere wordt verwacht. • De trainers vereenvoudigen de opdrachten door deze in stappen op te delen.
	Trainer zorgt voor veilige en positieve leeromgeving	+	• Trainers geven complimenten aan jongeren en tonen interesse. • Het onderdeel beloning komt minder naar voren bij de observaties.
	Opbouw training volgens vaste structuur (7stappen)	+/-	• Jongeren gevoelig maken met behulp van een korte prikkelende oefening en herhalen wordt niet altijd gedaan. • Meerdere trainers gebruiken de 5W's.

Om zicht te krijgen op de mate waarin de didactische aanpassingen in de praktijk worden uitgevoerd, hebben we 14 willekeurige bijeenkomsten geobserveerd. Op basis van die 14 bijeenkomsten kunnen we geen representatieve uitspraken doen, zij dienen als illustratie voor hoe aan dit werkzame element uitvoering wordt gegeven.

Uit de observaties blijkt dat de meeste trainers de communicatie aanpassen aan de doelgroep. Zij gebruiken korte zinnen, herhalen, behandelen één onderwerp tegelijk en gebruiken woorden van de jongeren. Er wordt gevraagd of de jongere het begrijpt. Verder is gebleken dat opvattingen van

jongeren serieus worden genomen. In enkele observaties kwam het voor dat de trainer soms meerdere vragen tegelijk stelt en spreekt met lange zinnen. Daarnaast laten enkele trainers weinig stiltes/pauzes vallen op momenten dat een jongere aan het nadenken is over een vraag. Uit het interview met de trainers blijkt dat sommige trainers – vooral trainers die nog niet zoveel ervaring hebben met de doelgroep - het soms lastig vinden om op een juiste manier met deze doelgroep te communiceren. Deze trainers vinden het wenselijk als hier meer aandacht aan wordt besteed tijdens supervisies. Trainers geven aan dat er een grote range is in IQ van de jongeren. Bij jongeren aan de ondergrens is de training moeilijker uitvoerbaar en moeten er meer aanpassingen in de communicatie worden gedaan. Andere jongeren zitten aan de bovengrens (bij sommige is er volgens de trainers ook geen sprake van LVB, zie hoofdstuk 3 over doelgroep). De verschillen zijn groot en daarom moeten trainers elke keer opnieuw aftasten wat voor een jongere begrijpelijk is en wat niet.

Ook het concreet maken van de oefenstof en het structureren en vereenvoudigen zijn onderdelen die duidelijk bij de observaties naar voren zijn gekomen. Oefenstof wordt door trainers toegepast op concrete situaties uit het leven van de jongeren. Daarnaast leggen trainers duidelijk uit wat er verwacht wordt van de jongere tijdens een oefening en waarom ze een bepaalde oefening doen. Ook worden opdrachten vereenvoudigd door ze in kleine stappen in te delen. Er worden verschillende methoden en technieken ingezet: wenskaartenspel, kwaliteitsspel, ganzenbord, hulpkaarten, leerdoelenlijst, rollenspel, gedragsoefeningen, filmpjes, bespreken krantenbericht. Er wordt veel gebruik gemaakt van flapovers voor visualiseren (stoplicht, woedethermometer, stop denk doe, 5 W's (Wie, Wat, Wanneer, Waar en Waarom), wensen, etc.).

Alle trainers, bij de door ons geobserveerde trainingen, geven meerdere malen complimenten aan de jongeren en tonen veel interesse. Hierdoor ontstaat er een veilige en positieve leeromgeving.

In de observaties hebben wij geen concrete beloningen gezien. Uit de interviews met de trainers bleek dat zij dit een lastig onderdeel vinden, omdat belonen door sommige jongeren als kinderachtig kan worden opgevat, sommige jongeren aangeven geen beloning nodig te hebben of het moeilijk is om een passende beloning te bedenken. Ook geven trainers aan dat maar in beperkte mate met het beloningspuntensysteem wordt gewerkt. Trainers vinden bijvoorbeeld een compliment aan iemand die al altijd op tijd komt en waarbij op tijd komen geen leerpunt is voldoende. Een beloning is dan niet nodig. In de handleiding staat beschreven dat beloningen van groot belang zijn voor de doelgroep van So-Cool omdat motivatie van deze jongere vaak extern wordt bepaald voordat er sprake is van intrinsieke motivatie. Volgens de handleiding moet samen met de jongere, ouders en buddy worden gekeken wat een passende beloning is voor de jongere, waarbij het vooral aan de jongere moet worden gelaten wat hij of zij een gepaste beloning vindt. In de praktijk blijkt dat door trainers meestal niet met beloningen wordt gewerkt. De supervisoren en opleider geven aan dat het werken met beloningen volgens hen niet voldoende is uitgewerkt in de handleiding en in de opleiding.

Alle 14 jongeren, waarbij een training is geobserveerd, geven aan dat ze goed kunnen werken met hun trainer. Ze zijn van mening dat hun trainer goed en duidelijk kan uitleggen. Een enkeling snapt de trainers soms niet en geeft dit vervolgens ook aan bij de trainer. Na extra uitleg van de trainer geven de jongeren aan het wel te begrijpen.

Bij de meeste geobserveerde trainingen wordt de opbouw uit de programmahandleiding (zie kader) gevolgd. Bij enkele trainingen wordt afgeweken van de vaste opbouw. Zo wordt het onderdeel “gevoelig maken” met behulp van een korte prikkelende oefening en het onderdeel herhalen niet altijd gedaan. Uit de interviews met de supervisors blijkt dat sommige trainers juist te veel blijven hangen in het gevoelig maken en daardoor niet overgaan naar de andere stappen. Hier is in de supervisie veel aandacht aan besteed. Uit de interviews met trainers komt naar voren dat niet voor alle onderwerpen een prikkelende oefening geschikt is en deze daarom soms achterwege wordt gelaten. Gevoelig maken kan ook door aan te sluiten bij wat in de afgelopen week met de jongere is gebeurd.

Opbouw trainingsbijeenkomsten volgens programmahandleiding

Volgens de programmahandleiding moet elke trainingsbijeenkomst volgens onderstaande zeven stappen zijn opgebouwd:

1. Introductie

Introduceer wat je vandaag van plan bent te doen en leg uit, waarbij je het trainingsplan terughaalt.

2. Gevoelig maken

Doe een korte prikkelende oefening/spel/film welke relateert aan het onderwerp/doel van de dag, waarop je later kan terugrijpen tijdens het werken aan vaardigheden.

3. Focussen

Hoe werkt het bij de jongere (gebruiksaanwijzing van SIV, Stop-Denk-Doe)

4. Werken aan vaardigheden

Door middel van verschillende werkvormen/oefeningen die aansluiten bij de jongere aan de slag met oefenen van vaardigheden.

5. Herhalen

Voer de oefening nogmaals uit, met het eerder geleerde nu toegepast.

6. Transfer (generalisatie)

Geef een huiswerkopdracht en bespreek hoe de jongere het geleerde kan oefenen in het dagelijks leven evt. met behulp van buddy/ouders.

7. Afsluiten

Vat samen, complimenteer, rond af door samen het bijeenkomstverslag in te vullen, beloon en maak afspraken.

Daarnaast komt de techniek uit het SIV-model (Stop-Denk-Doe) niet bij elke geobserveerde training voor. Meerdere trainers maken gebruik van de 5W's (Wie, Wat, Wanneer, Waar en Waarom). Dit is een techniek die in Tools4U wordt toegepast. De trainers die dit toepassen geven ook allen de Tools4U training. Uit het interview met de supervisors en de opleider blijkt dat het toepassen van de 5W's als hulpmiddel voor de eerste fase van SIV kan, mits het past bij het cognitief niveau van de jongere. Het is echter niet conform de programma-integriteit om de 5W's toe te passen in plaats van Stop-Denk-Doe. De supervisors lichten verder toe dat zij vaststellen dat voor sommige jongeren en trainers de 17 en 23 bijeenkomsten lang zijn. Trainers gaan dan activiteiten of methodes zoeken – en uit andere trainingen halen – om de bijeenkomsten te vullen. Supervisors vinden het dan aan te raden om meer praktijkbijeenkomsten in te lassen. Hoe meer herhaling en hoe meer je oefent in de praktijk, hoe meer dit aansluit bij de behoeften van de doelgroep.

Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen blijkt dat men in drie raadsregio's minder tevreden is over de kwaliteit van de trainers. Zij geven aan de indruk te hebben dat de trainers niet genoeg 'feeling' hebben met de doelgroep. Zij werken volgens deze coördinatoren taakstraffen te veel met flapovers en schrijven veel. Dit sluit niet aan bij de doelgroep. Er zijn ook trainers die jongeren niet op het juiste niveau kunnen aanspreken. In de overige raadsregio's is men positief over de trainers. Deze coördinatoren taakstraffen geven aan dat het deskundigheidsniveau van de trainers hoog ligt. Trainers pakken jongeren bij de hand en blijven hen motiveren om in de training te blijven.

Uit de interviews met jongeren na afloop van de observaties komt naar voren dat de geobserveerde bijeenkomst vergelijkbaar is met de andere bijeenkomsten in de training. Wel wordt er een andere soort oefeningen, technieken en opdrachten gebruikt. Soms haakt de trainer ook in op wat de jongere die week heeft meegemaakt.

5.5 Netwerk en generalisatie

De uitvoering van het werkzame element netwerk en generalisatie is samengevat in tabel 5.8.

Tabel 5.8 Uitvoering en beoordeling netwerk en generalisatie

Werkzaam element	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Netwerk en generalisatie	Ouders worden betrokken	+/-	- Bij 64 van de 100 dossiers worden ouders betrokken bij de So-Cool training. - Soms is er alleen telefonisch contact tussen de trainer en de ouders. Bij andere trainingen zijn ouders ook aanwezig bij verschillende bijeenkomsten.
	Buddy wordt betrokken	?	Uit 41 van de 100 dossiers blijkt dat er een buddy betrokken is bij de So-Cool training. Uit 4 dossiers komt naar voren dat er geen buddy betrokken is. Bij de overige 55 dossiers wordt niet duidelijk of er een buddy betrokken is bij de So-Cool training.
	Trainer heeft overleg met gezinsvoogd, jeugdreclasseerder of andere hulpverlener indien van toepassing	?	In de meeste dossiers is onbekend of de trainer overleg heeft met een hulpverlener.
	Praktijkbijeenkomsten vinden plaats in leefomgeving jongere	?	Uit 17 van de 40 onderzochte dossiers blijkt dat er ten minste één praktijkbijeenkomst heeft plaatsgevonden. Bij 23 van de onderzochte dossiers valt niet af te leiden of er een praktijkbijeenkomst heeft plaatsgevonden.
	Huiswerk wordt gegeven en besproken	+	Uit 32 van de 40 dossiers komt naar voren dat een trainer huiswerk heeft gegeven aan de jongere en dit ook met hem of haar

			heeft besproken. Bij 8 dossiers is niet duidelijk of hiervan sprake is. • Bij enkele observaties is geen huiswerk aan de jongere meegegeven.
	Boostersessies worden uitgevoerd	+/-	• Uit 58 van de 100 dossiers blijkt dat er een boostersessie is uitgevoerd of staat gepland. Uit 8 dossiers blijkt dat deze sessie niet heeft plaatsgevonden. Bij 34 dossiers is onbekend of er een boostersessie heeft plaatsgevonden.
	Follow-up gesprekken worden uitgevoerd	?	• Uit 23 van de 100 dossiers blijkt dat er een follow-up gesprek heeft plaatsgevonden. Uit 6 dossiers blijkt dat dit gesprek niet heeft plaatsgevonden. Bij 71 dossiers is onbekend of er een follow-up gesprek heeft plaatsgevonden.

Betrokkenheid ouders

In 64 van de 100 dossiers is geregistreerd dat ouders betrokken zijn bij de So-Cool training. Er is aangevinkt dat ouders betrokken zijn. Bij 16 trainingen is bekend dat ze niet betrokken zijn en bij 20 trainingen is dit onbekend. Uit de registratie kunnen we echter niet afleiden wat die betrokkenheid betekent: dit kan, zo blijkt uit de interviews, variëren van aanwezig zijn bij de voorgeschreven bijeenkomsten, wekelijks telefonisch contact of via mail of minder frequent contact. In de handleiding staat voorgeschreven dat ouders verplicht aanwezig zijn bij de startbijeenkomst, de tussenevaluatie en de eindevaluatie. Daarnaast dienen ouders tussendoor wekelijks gebeld te worden door de trainer. Omdat dit niet altijd goed wordt geregistreerd kan geen uitspraak worden gedaan over in welke mate ouders betrokken zijn volgens de definitie van de handleiding. 11 van de 14 jongeren, waarbij een training is geobserveerd, geven aan dat één van hun ouders wel eens mee is geweest naar een training. Drie jongeren geven aan dat dit niet het geval is, maar dat de trainer wel bij hen thuis is geweest en met de ouders heeft gesproken.

Trainers en supervisoren noemen de volgende redenen waarom ouders niet betrokken worden:

- Sommige ouders spreken slecht Nederlands waardoor het voor trainers lastig is om hen bij het traject te betrekken.
- Sommige ouders willen niets met het So-Cool traject te maken hebben omdat zij de leerstraf zien als een straf van de jongere.
- Sommige jongeren (vooral 18+) willen niet dat hun ouders betrokken worden. Juridisch gezien kunnen zij de betrokkenheid van ouders weigeren.

In vrijwel alle raadregio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat in de meeste gevallen ouders betrokken zijn bij een So-Cool traject. Veel trainers sturen hier ook echt op. Als ouders niet betrokken zijn komt dat volgens de coördinatoren taakstraffen vaak door werk of omdat ze geen heil zien in de training.

Buddy

Bij minder dan de helft van de trajecten is geregistreerd dat een buddy betrokken is. Dit betreft deels een registratieprobleem, maar trainers geven ook aan dat het soms moeilijk is om een goede buddy te vinden. Redenen waarom niet met een buddy wordt gewerkt zijn:

- Niet elke trainer voelt zich comfortabel met een buddy omdat sommige buddy's de training verstoren.
- Het kost soms veel tijd om contact met ouders en buddy's te krijgen.

De buddy's worden op verschillende momenten gedurende de So-Cool training ingezet. Sommige buddy's waren aanwezig bij trainingsbijeenkomsten, anderen waren aanwezig bij een tussenevaluatie of een slotbijeenkomst. In een beperkt aantal dossiers is beschreven wat de rol/taak is van de buddy. Buddy's ondersteunen de jongere voornamelijk bij het maken van huiswerk en doen mee aan oefeningen tijdens trainingen. Deze rol wordt soms aan ouders toebedeeld die betrokken zijn bij de So-Cool training. Uit het interview met de supervisoren en opleider blijkt dat het afgelopen jaar in de supervisie en de bijscholing aandacht is besteed aan het werken met en vinden van buddy's. De eisen aan buddy's zijn bijgesteld. Zij geven ook aan dat het in sommige trainingen aan te raden is om meerdere buddy's in te zetten voor de verschillende doelen waaraan gewerkt wordt.

Acht van de veertien geïnterviewde jongeren geven aan een buddy te hebben (Vier keer broer of zus, twee keer vriend, twee keer mentor). Dit aantal is dus hoger dan op basis van de dossiers is vastgesteld. De jongeren geven aan dat hun buddy ze helpt bij het maken van huiswerk (4x). Andere jongeren bespreken met hun buddy wat ze tijdens de training hebben gedaan (3x). Eén van de jongeren geeft aan dat zijn buddy helpt om hem op het rechte pad te houden. Zes jongeren hebben geen buddy. Twee van hen moeten nog een buddy uitkiezen.

Uit de interviews met coördinatoren taakstraffen komt naar voren dat het per raadsregio verschilt in welke mate er een buddy betrokken is bij de So-Cool training. In drie raadsregio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat een buddy vaak lastig te vinden is, maar uiteindelijk wel wordt gevonden. In twee raadsregio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat er vrijwel nooit een buddy betrokken is bij het So-Cool traject.

Contact met hulpverleners

Uit het dossieronderzoek blijkt dat niet standaard wordt geregistreerd of een trainer contact heeft gehad met een hulpverlener. Op basis van het dossieronderzoek kunnen we hier dus geen uitspraken over doen. Uit de interviews met trainers komt naar voren dat trainers meestal contact hebben met hulpverleners die betrokken zijn bij de jongere. Trainers geven aan dat er onduidelijkheid is over wie (de coördinator taakstraffen of de trainer) verantwoordelijk is voor het uitnodigen van hulpverleners (bijvoorbeeld gezinsvoogd of reclassering), voor de startbijeenkomst en de eindevaluatie. Daarnaast merken trainers en supervisoren op dat het goed is om te bewaken dat de trainer niet in de rol van hulpverlener gaat zitten en taken overneemt die bij de andere ketenpartners of hulpverlening horen.

Praktijkbijeenkomsten

Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat in bijna de helft van de gevallen in ieder geval één praktijkbijeenkomst heeft plaatsgevonden. Locaties waar deze trainingen plaatsvinden zijn veelal in de leefomgeving van de jongere. De meest genoemde locaties zijn: in het park, op school, in de

stad of op de sportschool. Bij 23 dossiers valt niet af te leiden of er een praktijkbijeenkomst heeft plaatsgevonden. Uit de interviews met trainers blijkt dat niet alle jongeren het fijn vinden om met de trainer buiten te worden gezien. Supervisoren geven aan dat de locatie van een praktijkbijeenkomst niet belangrijk is. Het gaat erom of een jongere het geleerde kan toepassen in de praktijk. Dit vraagt om creativiteit van de trainers. Eén van de coördinatoren taakstraffen geeft aan dat praktijkbijeenkomsten soms slecht of te weinig worden uitgevoerd.

In algemene zin blijkt uit het interview met de supervisoren dat het bij de jongeren in gesloten jeugdzorg lastig is om te werken aan generalisatie en het betrekken van het netwerk.

Huiswerk

In de meeste trajecten wordt huiswerk aan de jongere gegeven en wordt dit ook met de jongere besproken. Bij enkele observaties is geen huiswerk aan de jongere meegegeven. 13 van de 14 jongeren geven aan dat ze wel eens huiswerk hebben gekregen. Eén jongere – die nog in het begin van de training zit - geeft aan nog geen huiswerk te hebben gehad. Vier jongeren geven aan hierbij geen hulp van anderen te ontvangen. Andere jongeren worden wel eens geholpen bij het huiswerk door de buddy (4x), moeder (3x) of broer/zus (2x). Voorbeelden van huiswerk zijn: stop-denken-doe situaties beschrijven, in de praktijk brengen om nee te zeggen, sociale omgevingsanalyse maken en een dagboekje bijhouden over wat goed gaat, gedragsoefening toepassen in de dagelijkse situatie.

Boostersessies en follow-up gesprekken

Uit de dossiers blijkt dat in ruim de helft van de gevallen een boostersessie wordt gepland en geregistreerd. Uit de registraties is niet altijd af te leiden of er een boostersessie heeft plaatsgevonden en/of de geplande boostersessie is doorgegaan. Uit de interviews met trainers blijkt dat sommige jongeren geen behoefte hebben aan een boostersessie, de sessie wordt afgezegd. Soms wordt door de trainer afgezien van een boostersessie. De boostersessies maken geen deel uit van de opgelegde leertraf en zijn vrijwillig. De trainers geven aan dat een boostersessie lukt als bij de laatste bijeenkomst meteen een afspraak wordt gepland. In enkele raadsregio's wordt volgens de trainers door de coördinator taakstraffen aan de jongeren gezegd dat boostersessies niet nodig zijn. Tot slot geven de trainers in de interviews aan dat een boostersessie een maand na de laatste training te snel is. In veel gevallen hebben er nog onvoldoende veranderingen plaatsgevonden in het leven van de jongeren om te kijken of ze het geleerde uit de training hebben toegepast.

Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen komt naar voren dat het per raadsregio verschilt hoe er met boostersessies wordt omgegaan. In één van de raadsregio's stuurt de coördinator taakstraffen er tijdens de slotbijeenkomst op aan dat afspraken voor de boostersessies tijdens deze bijeenkomst worden gemaakt. Een andere coördinator taakstraffen geeft aan dat de RvdK geen bemoeienis meer heeft met de boostersessies. Deze sessies vinden in de praktijk ook niet vaak plaats volgens deze respondent. Ook in een andere raadsregio geeft de coördinator taakstraffen aan dat boostersessies buiten beschouwing worden gelaten. Hoewel deze sessie wel bij de training hoort, horen die niet bij de door OM/ZM opgelegde straf. In deze raadsregio weet men niet goed of de boostersessies worden uitgevoerd en afgerond. Er zijn wel signalen dat dit lang niet altijd lukt omdat jongeren niet meer gemotiveerd zijn volgens de coördinator taakstraffen.

In een beperkt aantal dossiers staat vermeld dat er een follow-up gesprek heeft plaatsgevonden. Uit de interviews met de trainers komt naar voren dat trainers liever een tweede boostersessie willen in plaats van een telefonisch follow-up gesprek. Het zien van de jongeren is heel belangrijk volgens hen. Ook de supervisoren zijn van mening dat een tweede boostersessie bij deze doelgroep meer passend is dan een follow-up gesprek. De ouders stellen een telefonisch follow-up gesprek wel vaak op prijs volgens de trainers.

5.6 Motivatie van de deelnemers

De bijeenkomstverslagen geven inzicht in de motivatie van de jongeren per bijeenkomst. In elk bijeenkomstverslag moet de trainer een score geven van de motivatie van de jongere op een 5-puntsschaal (niet gemotiveerd t/m zeer sterk gemotiveerd). Niet alle 40 uitgebreid bestudeerde dossiers waren volledig. Bij 8 uitgebreide dossiers waren helemaal geen bijeenkomstverslagen beschikbaar. Bij 9 dossiers waren wel bijeenkomstverslagen aanwezig, maar ontbrak het motivatiecijfer. Op basis van de beschikbare motivatiescores in 23 dossiers met minimaal twee bijeenkomstverslagen (in totaal 269 bijeenkomstverslagen) is de motivatie van de jongeren gemiddeld 4,3 (sd = 0,58).

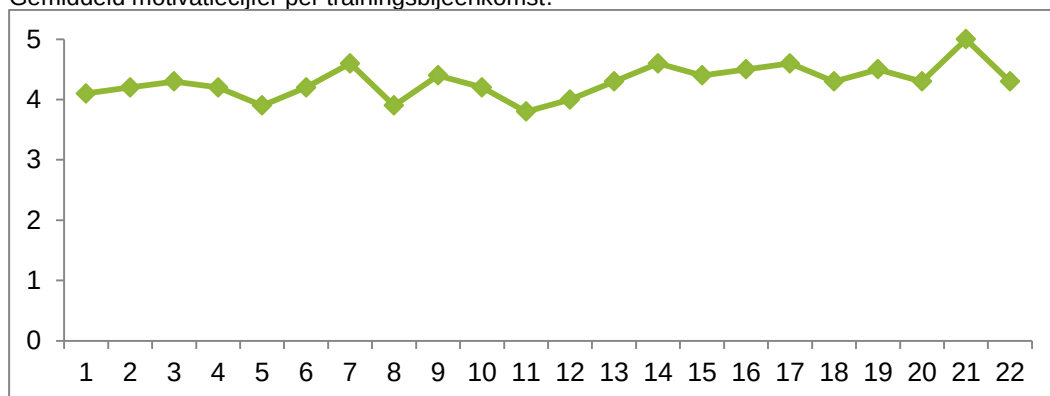
Om te onderzoeken of de motivatie van jongeren toeneemt naarmate de training loopt is eerst het gemiddelde berekend over de eerste vier bijeenkomsten, vervolgens het gemiddelde van de trainingen tot aan de tussenevaluatie, en tot slot het gemiddelde motivatiecijfer van de trainingen die na de tussenevaluatie hebben plaatsgevonden (zie tabel 5.9).

Tabel 5.9 Motivatie van jongeren gedurende de So-Cool training (n=23)

Trainingen	Gemiddeld motivatiecijfer
4 startbijeenkomsten	4,1
Training 5 t/m 10	4,2
Training 11 t/m 23	4,3

Er is dus een vrij constante motivatie te zien van de jongeren gedurende de So-Cool training. Gemiddeld genomen ligt de motivatie van alle jongeren voor alle bijeenkomsten boven een score van 3 (= gemotiveerd). De motivatie van de jongeren neemt licht toe naarmate de training vordert.

Figuur 5.1 Gemiddeld motivatiecijfer per trainingsbijeenkomst.*

*Bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op 23 dossiers en 269 bijeenkomstverslagen in totaal. Gemiddeld waren er 10 motivatiecijfers per reguliere training aanwezig (n=20). Gemiddeld waren er 21 motivatiecijfers per verlengde training aanwezig (n=3). Bij 8 uitgebreide dossiers waren helemaal geen bijeenkomstverslagen beschikbaar. Bij 9 dossiers waren wel bijeenkomstverslagen aanwezig, maar ontbrak het motivatiecijfer. Alle missende waarden zijn buiten beschouwing gelaten.

5.7 Samenvatting

Het merendeel van de werkzame elementen uit de handleiding wordt in voldoende mate uitgevoerd conform de handleidingen. We stellen vast dat bij enkele werkzame elementen ruimte voor verbetering is. De aangepaste duur, uitgebreide diagnostiek, maatwerk en didactische aanpassingen worden grotendeels conform de handleiding uitgevoerd. Voor de didactische aanpassingen in de vorm van aangepaste communicatie is aandacht nodig in de supervisie. Dit is nog niet bij alle trainers goed op orde.

Met betrekking tot het werkzame element 'netwerk en generalisatie' lijkt verbetering mogelijk in het betrekken van ouders en buddy's. Op basis van de registraties kunnen echter geen harde uitspraken worden gedaan over de mate waarin ouders en buddy's worden betrokken. Uit de kwalitatieve interviews blijkt dat er veel inspanningen worden gepleegd door trainers om ouders en buddy's te betrekken maar dat dit nog niet voldoende lukt. Hetzelfde geldt voor de praktijkbijeenkomsten. Ook hier is niet duidelijk of de voorgeschreven twee bijeenkomsten altijd plaatsvinden. Uit de kwalitatieve interviews blijkt dat dit inderdaad niet altijd het geval is. Boostersessies worden in het merendeel van de trainingen gepland maar het is niet duidelijk of ze altijd doorgaan. Dit wordt niet geregistreerd.

6 Context (medewerkers en organisatie)

In dit hoofdstuk bespreken we of wordt voldaan aan de voorwaarden die worden gesteld aan de uitvoerders van So-Cool en de organisatie. Daarna gaan we in op de samenwerking met de ketenpartners en de waardering van de interventie door alle betrokkenen. De informatie is afkomstig uit de groepsinterviews met trainers en supervisoren, de interviews met de medewerkers van de RvdK, de uitgezette vragenlijst onder trainers en supervisoren, de interviews met jongeren, ouders en buddy's, en de feedbackformulieren van jongeren en ouders in de dossiers.

6.1 Eisen aan de trainers

Tabel 6.1. Eisen trainers en supervisoren

	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Eisen trainers en supervisoren	Certificering	+	- Alle trainers zijn gecertificeerd. - Alle supervisoren zijn gecertificeerd.
	Opleiding	+	- Alle trainers zijn minimaal HBO geschoold en hebben de So-Cool opleiding gevolgd. Alle trainers volgen ook de jaarlijkse Update voor So-Cool trainers. 2 supervisoren zijn WO geschoold en 2 supervisoren zijn HBO geschoold.

De interventie schrijft een aantal voorwaarden voor waaraan de uitvoerders van So-Cool dienen te voldoen. Trainers die voldoen aan deze voorwaarden (zie kader) worden in staat geacht de interventie te kunnen uitvoeren zoals beoogd. De mate waarin de trainers hieraan voldoen is onderzocht met behulp van een digitale vragenlijst. 15 van de 23 So-Cool trainers hebben een digitale vragenlijst ingevuld (respons 65%) en de vier supervisoren hebben een schriftelijke vragenlijst ingevuld over opleiding en supervisie bij So-Cool.

Eisen aan trainers en supervisoren volgens handleiding

Volgens de handleiding moeten trainers over de volgende kennis beschikken:

- Beschikt over een afgeronde relevante Hbo-opleiding met kennis van theorieën omtrent ontwikkeling en gedragsverandering van jongeren met een LVB.
- Heeft kennis van de landelijke protocollen en richtlijnen voor de uitvoering van leerstraffen.
- Heeft kennis van en inzicht in de problematiek van de doelgroep (taakgestrafte minderjarigen).
- Heeft brede kennis en werkervaring met jongeren (en het cliëntsysteem)binnen een juridisch kader.

Volgens de handleiding moeten supervisoren over de volgende kennis beschikken:

- Beschikt over WO werk- en denkniveau.
- Is gedragswetenschapper.
- Heeft brede kennis van jeugd, jeugdstrafrecht en LVB.

- Heeft ruime kennis van hulpverleningsmethoden- en technieken.
- Heeft kennis van beleidsprocessen.
- Heeft kennis van gedragsverandering volgens de What Works principes.

Bron: Managementhandleiding So-Cool 2013

Beschikbare trainers en supervisoren

Bij de WSG zijn twee So-Cool supervisoren werkzaam en bij Jan Arends drie. De taken/portefeuilles zijn in beide organisaties onderling verdeeld. Eén van de supervisoren is hoofdsupervisor/eindverantwoordelijke en houdt zich bezig met de gedragsdeskundige supervisie. De andere supervisoren houden zich bezig met hoe je als trainer in de training staat. Ten tijde van het onderzoek zijn er 23 So-Cool trainers werkzaam (enkele trainers zijn met zwangerschapsverlof). In vier raadsregio's spreken de coördinatoren taakstraffen over een tekort aan beschikbare trainers. Volgens één van de coördinatoren taakstraffen is meer culturele diversiteit wenselijk en noodzakelijk zodat beter kan worden aangesloten bij de jongeren.

Certificering uitvoerders

Alle trainers die de vragenlijst hebben ingevuld zijn momenteel gecertificeerd. Uit de interviews met supervisoren en opleider blijkt dit ook het geval voor de trainers die de vragenlijst niet hebben ingevuld. Zonder certificering kan een trainer niet aan de slag. Ook alle supervisoren zijn gecertificeerd.

Opleiding uitvoerders

Alle trainers die de vragenlijst hebben ingevuld voldoen aan de opleidingseisen uit de handleiding. Zij hebben minimaal een Hbo-opleiding afgerond en hebben de opleiding So-Cool gevolgd. In het interview met de managers is aangegeven dat alle trainers aan de eisen voldoen. Daarnaast volgen zij de jaarlijkse Update voor So-Cool trainers. Aan trainers is ook gevraagd welke trainingen ze nog meer hebben gehad om als trainer aan de slag te gaan. Een overzicht hiervan is hieronder weergegeven:

- bijscholingsdagen Training Agressiecontrole (TACT) regulier/ TACT plus (3 trainers)
- trainer SOVA (voorloper van So-Cool) (2 trainers)
- themabijeenkomsten van supervisie en teamvergaderingen (2 trainers)
- trainer rots en water
- post-HBO opleiding trainer/coach
- bijscholing van Van Montfoort
- kennis over LVB in huidige master forensische orthopedagogiek
- HBO Maatschappelijk werk
- Master in Social Work for Youth Care

Naast het werk als So-Cool trainer worden de volgende andere werkzaamheden uitgevoerd:

- TACT trainer (7 trainers)
- Tools4U trainer (3 trainers)
- Reïntegratie consulente, jobcoach en ambulante coach (3 trainers)

Alle trainers bij de WSG hebben ervaring met de doelgroep LVB. Bij Jan Arends verschilt de mate van ervaring per trainer.

Van de supervisors zijn er twee WO geschoold. De andere twee supervisors zijn HBO geschoold. De twee supervisors die zich bezighouden met de inhoud van de trainingen zijn beide gedragswetenschappers. Zij interpreteren o.a. de uitkomsten van de afgenomen instrumenten.

Overige taken van de supervisors zijn:

- Analyse van materiaal en interpretatie
- Uitkomsten instrumenten vertalen voor het plan van aanpak
- Check op het formuleren van doelen
- Controleren van Plan van Aanpak
- Betrokken bij groepssupervisie

Werkzaamheden die zij uitvoeren naast het supervisievak zijn:

- Manager interventies, TACT plus en andere trainingen
- Gedragsdeskundige Interventies
- Supervisor Tools4u
- GGZ behandelaar

6.2 Borgen van de implementatie en bewaken programma-integriteit

De wijze waarop invulling wordt gegeven aan het borgen van de implementatie van So-Cool binnen beide organisaties en het bewaken van de programma-integriteit is samengevat in tabel 6.2.

Tabel 6.2. Borging implementatie en bewaken programma-integriteit.

	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Borging programma-integriteit	Individuele supervisie	+	• Alle trainers krijgen individuele supervisie conform handleiding. • Het aantal keer dat trainers individuele supervisie krijgen verschilt per trainer.
	Groepssupervisie	+/-	• In de meeste gevallen wordt ieder So-Cool traject een keer in de groepssupervisie ingebracht. Dit wordt echter niet door alle trainers gedaan.
	Videomonitoring	+/-	• Er worden trainingen opgenomen, alleen zijn in de dossiers geen videomonitoringformulieren gevonden.

Individuele en groepssupervisie

Voorgeschreven supervisie in de handleiding

So-Cool schrijft individuele supervisie voor, gericht op het vaststellen van het trainingsplan en persoonlijke coaching van de trainer, en groepssupervisie, gericht op intercollegiale uitwisseling, feedback en reflectie. Tijdens de individuele supervisie moet gebruik worden gemaakt van videomonitoring en oplossingsgericht coachen.

De supervisie moet vooral ondersteuning en coaching bieden op het niveau van het professioneel functioneren: hoe lukt het deze trainer om de training zo goed mogelijk voor deze jongere vorm te

geven. Tijdens de individuele supervisie is er de mogelijkheid om dieper in te gaan op onderwerpen die in de groepssupervisie aan de orde zijn geweest en de benodigde vaardigheden te bespreken in het licht van de competenties van de trainer en de benodigde ondersteuning.

Bij groepssupervisie kan de samenstelling van de groep wisselen. Trainers die een trainingstraject uitvoeren schuiven aan bij dit overleg. Het is de bedoeling dat een trainer tenminste één keer per uitgevoerd traject aanwezig is. Elk So-Cool traject wordt tenminste één maal ingebracht in een groepssupervisie. Bij (dreigende) uitval van een jongere of een moeizaam lopend traject vindt een extra inbreng plaats. Ook wanneer de trainer nog in opleiding is, is een extra inbreng mogelijk. De supervisor coördineert de bijeenkomsten en zit deze voor. Binnen de groepssupervisie wordt de voortgang van de training gevolgd met als doel ondersteuning van de trainer in het proces op casuïstiekniveau. De groepssupervisie is gericht op analyse en op het ondersteunen van de trainer op casuïstiekniveau. Er wordt gerapporteerd over belangrijke ontwikkelingen in de lopende begeleiding van de jongeren.

Bron: managementhandleiding So-Cool 2013

In beide organisaties is er individuele supervisie en groepssupervisie. Bij de WSG is er elke twee weken groepssupervisie en aanwezigheid is in principe verplicht. Groepssupervisie bij Jan Arends wordt ongeveer maandelijks gepland. Individuele supervisie vindt plaats bij elke training. Dit kan telefonisch, maar als het praktisch haalbaar is wordt geprobeerd om aansluitend aan de groepssupervisie individuele supervisie te geven.

Alle trainers krijgen individuele supervisie met coaching en ondersteuning. Het aantal keer dat trainers individuele supervisie krijgen verschilt per trainer. Iedereen heeft minimaal het voorgeschreven aantal keer supervisie. Tussen de voorgeschreven supervisies vindt ook telefonische coaching plaats. Uit het interview met de trainers komt naar voren dat het voornaamste doel van de supervisie is om te kijken hoe trainers verder moeten met een training. Trainers zijn tevreden over de interventie en geven tijdens het groepsinterview aan met meer energie naar huis te gaan. In de meeste gevallen wordt ieder So-Cool traject een keer in de groepssupervisie ingebracht. Dit wordt echter niet door alle trainers gedaan. Casussen worden meestal ingebracht omdat trainers vastlopen in een training.

Alle supervisoren:

- nemen deel aan bijscholingsdagen;
- volgen 4x per jaar interventie;
- komen 2x per jaar bijeen met supervisoren en opleider ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen;
- geven zelf ook minimaal één training per jaar.

Videomonitoring

Voorgeschreven supervisie in de handleiding

In de handleiding staat dat is gekozen voor een beperkte inzet van videomonitoring. De handleiding schrijft voor dat op elke locatie de eerste vijf trajecten (maar maximaal twee trajecten tegelijkertijd) geëvalueerd worden door middel van videomonitoring. Vervolgens moet elk vijfde So-Cool traject van een trainer gevolgd worden door middel van videomonitoring. Voor de videomonitoring moeten steeds twee momenten worden gefilmd: het opstellen van het definitieve trainingsplan samen met jongere, ouders en buddy en een willekeurig gekozen trainingsbijeenkomst.

In de handleiding staat beschreven dat het belangrijk is dat de videomonitoring op eenduidige en betrouwbare wijze plaatsvindt en dat het scoreformulier goed wordt ingevuld.

Bron: Managementhandleiding So-Cool 2013

Tot de zomer van 2015 werd niet voldaan aan de voorwaarden van videomonitoring uit de handleiding. De trainers namen niet het vereiste aantal trainingsbijeenkomsten op. Sinds de zomer van 2015 is hier een verbetering in gemaakt. De trainers maken nu wel video-opnames. De video's worden besproken in de individuele supervisie. Het videomonitoringsformulier uit de handleiding wordt niet gebruikt. Dit is ook de reden waarom het formulier niet terug te vinden was in de onderzochte dossiers.

In het interview met supervisoren en opleider bleek dat het videomonitoringsformulier in de eerste helft van 2016 is bijgesteld, zodat het beter bruikbaar is en meer oplossingsgericht. Het is de bedoeling dat vanaf nu met het nieuwe videomonitoringsformulier wordt gewerkt en de video-opnames niet alleen gebruikt worden voor supervisie maar ook voor controle op de programma-integriteit.

6.3 Samenwerking ketenpartners

Tabel 6.3. Samenwerking ketenpartners

	Operationalisatie	Conform programma	Toelichting
Samenwerking ketenpartners	Coördinator taakstraffen	+/-	De samenwerking tussen de trainers en coördinator taakstraffen is persoonsafhankelijk.
	Openbaar Ministerie	+/-	- Samenwerking verloopt over het algemeen goed. - Duurt soms lang voordat een vonnis bij de RvdK binnenkomt.
	Jeugdbescherming/ Jeugdreclassering	+/-	Het succes van de samenwerking tussen de trainers, coördinator taakstraffen en JR/JB is persoonsafhankelijk.

Samenwerking coördinatoren taakstraffen en trainers

Voorgeschreven in de managementhandleiding

De handleiding schrijft voor dat de trainer contact onderhoudt met de coördinator taakstraffen over de volgende punten:

- Plannen van het kennismakingsgesprek (binnen twee werkdagen nadat de trainer heeft gehoord dat hij de training bij een jongere zal gaan uitvoeren).
- De aanwezigheid van een jongere (na overleg met de supervisor).
- Gebeurtenissen die de voortgang van de training belemmeren (na overleg met de supervisor en als de uitvoering stagneert).
- Over hoe de ouders te ondersteunen en/of te motiveren bij hun rol in de training.
- Plannen en voorbespreken van de tussentijdse evaluatie.
- Plannen en voorbespreken van de eindevaluatie.

Bron: Managementhandleiding So-Cool 2013

Op basis van de interviews met de coördinatoren taakstraffen komt naar voren dat de samenwerking tussen hen en de trainers wisselend wordt ervaren. In sommige regio's is men meer tevreden over de samenwerking met trainers dan in andere regio's. In vijf van de negen raadsregio's zijn coördinatoren taakstraffen uitsluitend positief over de samenwerking met trainers. Deze coördinatoren taakstraffen geven aan dat trainers flexibel zijn en zich zeer actief opstellen richting de coördinator taakstraffen door regelmatig contact met hen op te nemen. In drie raadsregio's zijn coördinatoren taakstraffen gematigd positief over de samenwerking met trainers. Of er goed wordt samengewerkt is volgens hen persoonsafhankelijk. Met de ene trainer is actief contact, met een andere trainer niet. Het is wenselijk volgens deze coördinator taakstraffen dat trainers vaker terugkoppelen over de gang van zaken bij een So-Cool training. In een raadsregio geeft de coördinator taakstraffen aan dat de samenwerking met trainers moeizaam verloopt. Afspraken worden regelmatig gewijzigd of afgezegd.

Dat de samenwerking met coördinatoren taakstraffen verschilt per regio en persoonsafhankelijk is, blijkt ook uit de interviews met de trainers en supervisors. De mate waarin de coördinator taakstraffen meer op de hoogte wordt gehouden, verschilt per trainer en per coördinator taakstraffen. Bij de startbespreking, de tussenevaluatie en de eindbespreking is de coördinator taakstraffen meestal aanwezig. Volgens de supervisors is het contact met de coördinator taakstraffen gedurende de looptijd van de trainingen in het laatste jaar in de meeste regio's geïntensiveerd. Hier is door de supervisors aandacht aan besteed na overleg met de RvdK. Coördinatoren taakstraffen worden door de trainers op de hoogte gehouden via de e-mail of middels telefonisch contact. De manager van één van de organisaties heeft de afspraak gemaakt dat na elke vijf trainingsbijeenkomsten de trainer contact heeft met de coördinator taakstraffen via mail, telefoon of face tot face.

Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen komt naar voren dat men in twee regio's aangeeft dat de rapportages van trainers beperkte informatie bevatten over wat gedaan is tijdens de training. Rapportages doen soms totaal geen recht aan al het geleerde tijdens de training volgens deze coördinatoren taakstraffen.

Wat betreft de samenwerking met gedragswetenschappers en raadsonderzoekers komt uit de interviews naar voren dat in één raadsregio bij stagnatie van een So-Cool training contact is tussen de coördinator taakstraffen en de gedragswetenschapper. Overleg vindt plaats als een jongere bijvoorbeeld geen inzet toont, of als men zich afvraagt of So-Cool wel bij de jongere past, of om de ondersteuning op bepaalde punten te verbeteren. Soms wordt ook in overleg besloten dat het traject is mislukt. Daarnaast vindt er bij vier raadsregio's ook multidisciplinair overleg plaats tussen de gedragswetenschapper en de raadsonderzoeker bij de advisering van So-Cool. Dit interne overleg verloopt goed.

Samenwerking coördinator taakstraffen en OM

Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen blijkt dat de samenwerking met het Openbaar Ministerie meestal zonder problemen verloopt. Volgens de medewerkers van de RvdK wordt het advies van de RvdK vaak door het OM opgevolgd. Dit is in tegenstelling tot wat uit de registratiegegevens (zie hoofdstuk 3) bleek. Trainers hebben geen contact met het OM. Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen, managers, trainers en supervisors komt naar voren

dat vonnissen soms laat binnenkomen bij de RvdK. Het duurt soms maanden voordat het OM een opgelegde leerstraf naar de RvdK doorstuurt. Hierdoor is de tijd tussen het delict en de start van de leerstraf lang. Zeker voor deze doelgroep achten de coördinatoren taakstraffen en de trainers en supervisors het van belang dat een straf zo snel mogelijk volgt op het gepleegde delict. De jongeren met LVB-problematiek weten veelal niet meer waarvoor ze de training opgelegd hebben gekregen.

Samenwerking coördinator taakstraffen en jeugdreclassering (JR)/jeugdbescherming (JB)

De samenwerking met JR/JB verloopt volgens zeven van de negen coördinatoren taakstraffen wisselend en is erg afhankelijk van de persoon met wie de coördinator taakstraffen te maken heeft. JR/JB wordt altijd uitgenodigd door de coördinator taakstraffen voor de verschillende bijeenkomsten. De intentie om hierbij aanwezig te zijn is er, alleen omdat bijeenkomsten vaak later in de middag plaatsvinden - zodat ouders er ook bij kunnen zijn – is het voor JR/JB lastig om erbij aanwezig te zijn. In die zin zijn zij minder flexibel volgens één van de coördinatoren taakstraffen. Twee coördinatoren taakstraffen geven aan dat de samenwerking met de JR en de gezinsvoogd goed is. Ook de trainers geven aan dat de samenwerking met de JR/JB over het algemeen goed verloopt. Indien een jongere een jeugdbeschermer heeft, dan is deze meestal betrokken bij de So-Cool training. Wel is er zoals eerder aangegeven onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor het uitnodigen van de JR/JB bij bijeenkomsten, de trainer of de coördinator taakstraffen.

6.4 Waardering

Waardering door deelnemers, ouders en buddy's

De feedbackformulieren zijn benut om de waardering van de jongeren, ouders en buddy's in kaart te brengen. Van de 40 onderzochte dossiers was bij 22 dossiers een feedbackformulier van de jongere aanwezig. Er wordt een waardering gegeven op een vijfpuntschaal lopend van 1 tot 5.³³

We stellen vast dat in een van de uitvoerende organisaties de registratie van de feedbackformulieren minder standaard gebeurt dan bij de andere. Dit heeft vooral te maken met de wijze van registratie, zoals ook aangegeven in hoofdstuk 2.

Tabel 7.2 Feedback jongeren (n=22)

Feedback	Gemiddelde score
Hoe handig vind je So-Cool	4,2
Hoe handig is de training voor de toekomst	4,1
Training was leuk om te doen	3,5
Training was goed georganiseerd	4,5
Training helpt om meer overtredingen te voorkomen	4,2

De jongeren beoordelen de training gemiddeld goed (zie tabel 7.2). Op de vraag wat jongeren hebben geleerd van de So-Cool training wordt verschillend geantwoord, onder andere:

- Eerst denken, dan doen.
- Geleerd om niet meer in de problemen te komen.

Noot 33 De volgende vijfpuntschalen worden gehanteerd: helemaal niet handig – heel erg handig (2x), absoluut niet leuk – heel leuk, totaal niet goed – heel goed en totaal niet – heel veel.

- Geleerd om goed om te gaan met kritiek.
- Nee zeggen in risicovolle situaties.
- Geleerd om mij niet overal mee te bemoeien.

Uit de interviews met jongeren, na de observaties, komt naar voren dat zij alle 14 positief zijn over de So-Cool training. Eén van de jongeren geeft aan dat hij veel heeft geleerd van de training. Zo zegt hij zich niet meer te bemoeien met situaties die problemen op kunnen leveren. Een andere jongere vertelt dat hij So-Cool een goede training vindt. Met name het stop-denk-doe gedeelte helpt hem erg bij het maken van keuzes. Verder merkt één van de jongeren op dat ze door de training doorkrijgt hoe ze aan zichzelf kan werken. Andere jongeren geven aan So-Cool een leuke training te vinden en het helemaal niet erg te vinden om naar de training toe te gaan.

Van de 40 onderzochte dossiers is in zes gevallen een feedbackformulier van de ouders gevonden en in twee gevallen een feedbackformulier van de buddy. Uit de groepsinterviews met trainers en supervisoren blijkt dat de trainers de feedbackformulieren niet altijd laten invullen. In de laatste bijeenkomst moet vaak al veel gebeuren. Mondeling vraagt de coördinator taakstraffen ook aan ouders wat ze ervan vinden. Om ze dan vervolgens nog een lijst te laten invullen wordt dan niet altijd gepast gevonden. Vervolgens worden niet alle ingevulde lijsten geregistreerd.

Niet in alle trainingen worden ouders en buddy's betrokken. De uitkomsten geven dan ook geen representatief beeld van de waardering van ouders en buddy's, maar moeten als illustratief worden gezien. De ouders en buddy's scores bovengemiddeld op alle items (zie tabel 7.3). De ouders en buddy's zijn positief over de So-Cool training.

Tabel 7.3 Feedback ouders en buddy's (n=8)

Feedback	Gemiddelde score
Voldoende geïnformeerd	4,4
Training heeft positieve invloed op jongere	4,9
Training helpt om meer overtredingen te voorkomen	4,6
Jongere ondersteund bij het maken van huiswerk	4,3
Jongere kunnen helpen om So-Cool succesvol af te ronden	4,3

In de open vraag hebben enkele ouders aangegeven dat ze hun kind rustiger vinden sinds de jongere een So-Cool training heeft gehad. Een andere ouder geeft aan dat de jongere nu met een positievere houding in het leven staat. Andere ouders geven aan dat hun kind nu beter luistert en ook nee heeft leren zeggen.

Waardering methodiek door coördinatoren taakstraffen

Uit de interviews met de coördinatoren taakstraffen komt naar voren dat de methodiek So-Cool wisselend wordt gewaardeerd. Aan de ene kant achten zes van de negen coördinatoren taakstraffen de So-Cool training van meerwaarde voor de jongeren. Jongeren zijn gedurende langere tijd intensief aan het werk met leerdoelen. Daarnaast vindt men het positief dat ouders goed worden betrokken en dat er aandacht is voor de transfer naar de dagelijkse praktijk. Ook vinden twee coördinatoren taakstraffen het vele herhalen en praktisch bezig zijn een sterk punt in de methodiek. Aan de andere kant zijn twee coördinatoren taakstraffen van mening dat de training

erg lang duurt, zeker de verlengde variant. Ook worden door twee coördinatoren taakstraffen uit verschillende regio's vraagtekens gezet bij het effect van de So-Cool training op de lange termijn.

Waardering methodiek door raadsonderzoekers en gedragswetenschappers

Uit het merendeel van de interviews met raadsonderzoekers en gedragswetenschappers blijkt dat zij te weinig zicht hebben op de training So-Cool om een waardering aan toe te kennen. Wel merken twee raadsonderzoekers en gedragswetenschappers op dat ze de training erg lang vinden voor deze doelgroep. Zeker wanneer er zo nu en dan uitval is (ziekte, vakantie) of jongeren afspraken vergeten duurt de interventie lang. Aan de andere kant wordt ook opgemerkt dat herhaling en langzaam leren belangrijke punten zijn voor jongeren met LVB-problematiek. Ook de duur van de trainingsbijeenkomsten vindt een gedragswetenschappers lang. Er zijn LVB'ers die na 15 minuten moe zijn. Op landelijk niveau wordt So-Cool gewaardeerd door de RvdK omdat het een van de weinige trainingen is voor de doelgroep LVB.

Waardering door trainers en uitvoerende organisaties

Uit de interviews met de trainers, de supervisors en de opleider blijkt dat zij de So-Cool training een waardevolle training vinden voor de doelgroep LVB omdat de training op maat kan worden gemaakt van de individuele jongere. Er kan goed worden aangesloten bij de individuele doelen van de jongeren.

6.5 Samenvatting

Alle trainers en supervisors voldoen aan de eisen die zijn gesteld in de handleiding. De videomonitoring wordt echter ten tijde van het veldwerk nog niet uitgevoerd zoals voorgeschreven. De vereiste opnames worden eind 2015 wel gemaakt, maar nog niet beoordeeld met het videomonitoringformulier. De supervisors en de opleider hebben het formulier recent bijgesteld. De interventie wordt uitgevoerd door twee organisaties. In grote lijnen zijn er geen verschillen tussen de organisaties wat betreft de uitvoering van de interventie. Wel stellen we verschillen vast in de wijze waarop supervisie is georganiseerd, de registratie van gegevens over de trainingen en de achtergrond van de trainers (bij de WSG hebben alle trainers ervaring met de LVB doelgroep).

De waardering voor de interventie is bij alle betrokkenen (jongeren, ouders, buddy's, trainers en supervisors) groot en ook bij de meeste samenwerkingspartners. In sommige regio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat de kwaliteit van de trainers wisselt en wordt meer diversiteit in het trainersbestand gewenst. Vanuit de trainers en supervisors wordt daarentegen aangegeven dat de samenwerking met de coördinator taakstraffen verschilt per regio – en per persoon. Er is vooral onduidelijkheid over wiens rol en verantwoordelijkheid het is om andere ketenpartners te betrekken bij de training en er is vraag naar een duidelijkere communicatie bij de start van So-Cool over de betrokkenheid van ouders en de buddy, en de noodzaak van boostersessies.

7 Mogelijkheden voor doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie

In dit hoofdstuk bespreken we de bevindingen over de meetinstrumenten voor het meten van de doelen: de instrumenten die moeten worden afgenomen volgens de handleiding, de mate waarin de instrumenten worden afgenomen en de mate waarin ze geschikt worden gevonden door de trainers, supervisors en opleider. We baseren ons hierbij op het dossieronderzoek en de groepsinterviews met trainers, supervisors en opleider.

7.1 Doelen en meetinstrumenten

In tabel 7.1. zijn de meetinstrumenten die in de handleiding worden voorgeschreven voor het meten van de doelen weergegeven.

Tabel 7.1. Programmadoelen en voorgeschreven meetinstrumenten

Programmadoel	Meetinstrument	Afnamemoment
Toename van sociaal probleemoplossende vaardigheden	Sociale Informatieverwerkingstest Justitie (SIVT Justitie)	Startbijeenkomst 2 en afrondingsbijeenkomst 1
Toename sociale vaardigheden	Taxonomy of Problematic Situations (TOPS-A)	Startbijeenkomst 3 en afrondingsbijeenkomst 2
Toename kernovertuigingen 'zelfvertrouwen'	Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten CBSA	Startbijeenkomst 3 en afrondingsbijeenkomst 1

Sociale Informatieverwerkingstest Justitie (SIVT Justitie)

De SIVT is een instrument dat in ontwikkeling is bij de Universiteit van Amsterdam. De SIVT geeft informatie over sociale informatieverwerking, sociaal cognitieve vaardigheden en geeft tevens aanwijzingen voor behandeling. De SIVT is sinds het opstellen van de handleiding van So-Cool verder doorontwikkeld en er heeft valideringsonderzoek plaatsgevonden. In 2016 komen normeringsscores beschikbaar. De platen en filmpjes die in de SIVT worden gebruikt zijn geactualiseerd en meer geschikt gemaakt voor jongeren. De SIVT Justitie is bedoeld voor jongeren tussen 12 en 18 jaar met een (licht) verstandelijke beperking die delicten hebben gepleegd en/of antisociaal gedrag vertonen.

Taxonomy of Problematic Situations, Nederlandse vertaling (TOPS-A ambulante versie)

De TOPS-A vragenlijst wordt gebruikt om op gestandaardiseerde wijze informatie te verzamelen over de situaties die voor jongeren moeilijk zijn. Het instrument wordt gebruikt om vast te stellen in welke mate de jongeren beschikken over sociale (probleem)oplossingsvaardigheden en in hoeverre ze hierop verandering doormaken tijdens de training. Het instrument wordt ook gebruikt om vast te stellen in welke situaties de jongere problemen ervaart. In So-Cool worden dan die situaties (modulen) geselecteerd om de sociale probleemoplossing en de sociale vaardigheden te trainen.

Op basis van de uitkomsten van de TOPS-A in de voormeting wordt mede het trainingsplan opgesteld.

Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten (CBSA)

Deze vragenlijst meet zowel de mate waarin adolescenten zich in specifieke levensgebieden (school, sociale relaties, sport e.d.) competent voelen als de mate waarin ze meer in algemene zin een gevoel van eigenwaarde hebben. De CBSA is genormeerd voor jongeren van 12 tot 18 jaar. In de handleiding van So-Cool is vermeld dat de CBSA niet is aangepast voor jongeren met een LVB en dat het daarom nodig is dat de trainer de jongeren ondersteuning biedt bij het beantwoorden van de vragen.

7.2 Afname instrumenten doeltreffendheid

Uit het dossieronderzoek blijkt dat alle voorgeschreven instrumenten (zie tabel 7.2) voor de voor- en nameting zijn geregistreerd in het dossier en afgenomen. Bij een aantal trainingen mist in het dossier een voor- of een nameting. Uit de interviews met trainers blijkt dat de meetinstrumenten altijd worden afgenomen, dus de missende meetinstrumenten zijn wel afgenomen, maar niet opgeslagen in het systeem. Bij 12 van de 14 interviews geven jongeren aan dat ze tijdens de eerste trainingen vragenlijsten hebben ingevuld. Twee jongeren kunnen zich niet meer herinneren of ze dit hebben gedaan.

Uit de interviews met de trainers en supervisors komt naar voren dat zij de CBSA te moeilijk en niet geschikt vinden voor het merendeel van de doelgroep. Meerdere trainers lezen de vragenlijst op, maar dat is geen geschikte manier voor dit instrument. Zij ervaren dat sommige items dan sociaal wenselijk worden beantwoord en het voor de jongere nog steeds moeilijk is om het item te scoren. Als de jongeren het zelf invullen worden vraagtekens gesteld bij de betrouwbaarheid van de antwoorden. Als voorbeeld wordt gegeven dat jongeren alle kruisjes op dezelfde score zetten en dat jongeren in de doelgroep zichzelf vaak overschatten en bij aanvang dus een hogere score hebben dan na afloop van de training.

De CBSA wordt niet gebruikt voor het opstellen van het trainingsplan. De ontwikkelaar lichtte toe dat deze vragenlijst is opgenomen om het doel 'vergroten van zelfvertrouwen' te meten.

Daarnaast achten trainers en supervisors de invoer van de nieuwe versie van SIVT zeer wenselijk. De filmpjes van de versie die nu nog gebruikt wordt voldoen niet volgens hen. Het landelijk bureau van de RvdK geeft aan dat er voor is gekozen om niet met een bijgestelde (tussen) versie van de SIVT te werken maar te wachten op de gevalideerde versie.

Tabel 7.2. Voorgeschreven instrumenten

Instrumenten	Beoogd aantal	Bereikt aantal
SIVT voormeting	40	40
SIVT nameting	40	37
CBSA voormeting	40	38
CBSA nameting	40	37
TOPS-A voormeting	40	39
TOPS-A nameting	40	38

Een aandachtspunt voor het uitvoeren van het doeltreffendheidsonderzoek is het centraal vastleggen van de uitkomsten van de jongeren op de onderzoeksinstrumenten.

7.3 Instroom voor doeltreffendheids- en effectonderzoek

De instroom in So Cool van 349 jongeren tussen 1 januari 2014 en half 2015 is voldoende voor het uitvoeren van doeltreffendheidsonderzoek uitgaande van een klein effect. Hetzelfde geldt voor recidiveonderzoek. Ook bij recidive is de verwachting een klein effect. Het is echter niet duidelijk of er een controlegroep van voldoende omvang kan worden getrokken uit de bestaande bestanden. Een knelpunt daarbij is dat het criterium 'licht verstandelijke beperking' niet geregistreerd wordt als een los criterium en er dus niet op een gemakkelijke manier een controlegroep kan worden samengesteld.

7.4 Samenvatting

Alle meetinstrumenten die moeten worden afgenomen voor het doeltreffendheidsonderzoek worden afgenomen. Het instrument CBSA wordt door trainers en supervisoren echter niet geschikt bevonden voor deze doelgroep om het doel 'vergroten van zelfvertrouwen' te meten. Voor het merendeel van de deelnemers is het instrument te 'moeilijk'. Indien geen beter geschikt instrument voorhanden is voor deze doelgroep, kan eventueel een aangepaste instructie voor de afname overwogen worden. Ook wordt niet de meest recente versie van de SIVT gebruikt. De SIVT is sinds de start van So-Cool doorontwikkeld, er heeft valideringsonderzoek plaatsgevonden en in de loop van dit jaar komen normeringsscores beschikbaar. De instroom is voldoende voor het uitvoeren van doeltreffendheids- en effectonderzoek.

8 Conclusies

In dit hoofdstuk trekken we conclusies ten aanzien van de vijf onderzoeksvragen.

- 1 In hoeverre wordt de gedragsinterventie So-Cool uitgevoerd volgens de handleidingen die zijn goedgekeurd door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie, voor de verschillende domeinen: doelgroep, uitvoering en context? In hoeverre worden de werkzame elementen die in de handleidingen zijn benoemd in de praktijk uitgevoerd?
- 2 Indien er zich knelpunten voordoen bij de uitvoering van de gedragsinterventie So-Cool, wat zijn daarvoor de redenen?
- 3 Wat zijn de bevorderende en belemmerende factoren bij de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?
- 4 Hoe beoordelen de betrokken instanties de gedragsinterventie So-Cool en wat zijn hun ervaringen?
- 5 Wat valt uit de resultaten van deze procesevaluatie te concluderen over de eventuele haalbaarheid van een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie?

8.1 Uitvoering conform de handleiding

In onderstaande tabel hebben we de beoordeling van de programma-integriteit samengevat. De uitvoering is:

- programma-integer als 80% van de onderzochte trainingen aan dit kenmerk voldoet (groen).
- voldoende maar voor vertetering vatbaar als 60% van de trainingen aan dit kenmerk voldoet (lichtgroen)
- niet programma-integer als minder dan 60% van de trainingen aan dit criterium voldoet (oranje).
- onvoldoende informatie om uitspraken te kunnen doen over (grijs)

Deze indeling is overgenomen van Durlak en Dupre (2008).

Tabel 8.1 Beoordeling programma-integriteit

Doelgroep

Bereikte doelgroep voldoet aan criteria beoogde doelgroep

Uitvoering werkzame elementen

Duur en fasering

Uitgebreide diagnostiek

Responsiviteit

Didactische aanpassingen

Netwerk en generalisatie

Context

Eisen uitvoerders

Borging implementatie en bewaken programma-integriteit

Doelgroep

We concluderen dat van de jongeren die de leerstraf So-Cool opgelegd krijgt, slechts een beperkte groep voldoet aan alle inclusiecriteria uit de handleiding van So-Cool. Bij bijna een vijfde van de jongeren is geen informatie beschikbaar over de indicatiecriteria. Ook concluderen we dat een derde van de jongeren So-Cool krijgt opgelegd zonder een raadsadvies So-Cool. Het is niet onderzocht waarom het OM en/of de rechter de leerstraf opleggen zonder dat de RvdK hiervoor advies geeft. Een deel van de jongeren die So-Cool krijgt zonder raadsadvies betreft jongeren die So-Cool krijgen opgelegd voor schoolverzuim. So-Cool is hiervoor niet bedoeld. Alhoewel uit de interviews blijkt dat de interventie wel uitvoerbaar is bij schoolverzuim, met uitzondering van de delictanalyse, kan deze groep jongeren niet worden meegenomen een de effectevaluatie voor recidive.

Een verklaring voor het beperkt aantal jongeren dat niet voldoet aan de indicatiecriteria is dat de indicatiecriteria die in het LIJ worden gehanteerd ruimer zijn dan die in de handleiding van So-Cool. Volgens de handleiding moet er sprake zijn van een ARR midden. Op basis van het LIJ komen jongeren in aanmerking voor So-Cool als er sprake is van een ARR midden en/of een DRP midden. Ook wanneer wordt uitgegaan van de criteria van het LIJ voldoet slechts 56% (naast 20% onbekend). Het merendeel van de jongeren voldoet niet aan het indicatiecriterium ARR midden. So-Cool wordt ook opgelegd aan jongeren met hoog recidiverisico (59%). In de handleiding is niet onderbouwd waarom het recidiverisico midden moet zijn. Op basis van de procesevaluatie kunnen we concluderen dat een zwaardere doelgroep instroomt dan beoogd. Of dit gevolgen heeft voor de effectiviteit van de interventie kan nu nog niet worden vastgesteld. De uitval uit de interventie is gering en de trainers en supervisoren geven aan dat de training toepasbaar is bij het merendeel van de jongeren die de leerstraf So-Cool opgelegd krijgen. Dit zegt echter niets over het effect op de doelen. Bij doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie is het daarom van belang om het onderscheid te maken tussen de deelnemers die wel en niet voldoen aan de criteria.

Werkzame elementen

Het merendeel van de werkzame elementen uit de handleiding wordt in voldoende mate uitgevoerd conform de handleidingen. We stellen vast dat bij enkele werkzame elementen ruimte voor verbetering is:

- De aangepaste duur, de uitgebreide diagnostiek, het maatwerk en de didactische aanpassingen worden grotendeels conform de handleiding uitgevoerd. Voor de didactische aanpassingen in de vorm van aangepaste communicatie is aandacht nodig in de supervisie. Dit wordt niet door alle trainers even goed uitgevoerd.
- Met betrekking tot het werkzame element 'netwerk en generalisatie' is nog verbetering mogelijk in het betrekken van ouders en buddy's. Hoeveel verbetering er nodig is, kunnen we niet kwantificeren omdat betrokkenheid van ouders en buddy's niet eenduidig geregistreerd wordt. Er is geen duidelijke operationalisatie van wanneer er sprake is van ouderbetrokkenheid en

betrokkenheid van een buddy. Uit de kwalitatieve interviews blijkt dat door trainers veel inspanningen gepleegd om ouders en buddy's te betrekken maar dit lukt nog niet voldoende.

- Een punt van aandacht bij het betrekken van ouders is dat de jongeren van 18 jaar en ouder die So-Cool als leerstraf krijgen opgelegd, kunnen weigeren dat ouders betrokken worden.
- De training moet uit minimaal twee praktijkbijeenkomsten bestaan. Dit wordt niet eenduidig geregistreerd. Uit de interviews blijkt dat één praktijkbijeenkomst meestal lukt of ook een tweede altijd lukt, is op basis van het onderzoek niet met zekerheid te zeggen.
- Boostersessies worden meestal wel gepland maar het is niet duidelijk of ze ook daadwerkelijk plaatsvinden. In sommige regio's worden ze door de coördinatoren taakstraffen zelfs afgeraden.

Context

Alle trainers en supervisoren voldoen aan de eisen die zijn gesteld in de handleiding voor wat betreft opleiding en supervisie. De videomonitoring wordt echter ten tijde van het veldwerk nog niet uitgevoerd zoals voorgeschreven. De vereiste opnames worden eind 2015 wel gemaakt, maar nog niet beoordeeld met het videomonitoringformulier. De supervisoren en de opleider hebben het formulier recent bijgesteld.

De interventie wordt uitgevoerd door twee organisaties. In grote lijnen zijn er geen verschillen tussen de organisaties wat betreft de uitvoering van de interventie. Wel stellen we verschillen vast in de wijze waarop supervisie is georganiseerd, de registratie van gegevens over de trainingen en de achtergrond van de trainers (bij de WSG hebben alle trainers ervaring met de LVB-doelgroep).

8.2 Knelpunten in de uitvoering

Er doen zich geen grote knelpunten voor in de uitvoering van de leerstraf So-Cool. De volgende knelpunten worden genoemd:

- De doorverwijzing van de jongeren naar So-Cool (de doorlooptijd tussen oplegging en start So-Cool) is soms lang. Bij de doelgroep LVB is het van belang dat de straf zo snel mogelijk na het delict komt. Als er teveel tijd tussen zit kunnen zij nog onvoldoende het verband leggen tussen het delict en de leerstraf. De doorlooptijd kan van invloed zijn op de mate waarin So-Cool effect heeft.
- Er is onvoldoende materiaal beschikbaar om concreet te oefenen. Concreet materiaal om te oefenen is van belang met het oog op responsiviteit voor de doelgroep LVB. De trainers moeten dit nu vaak zelf aanschaffen. Hierdoor maken sommige trainers mogelijk te veel gebruik van pen en papier, wat niet goed aansluit bij de doelgroep.
- Het vinden en betrekken van buddy's en ouders krijgt veel aandacht, maar wordt nog niet in voldoende mate uitgevoerd.
- Aangepaste communicatie wordt niet door alle trainers even goed uitgevoerd. Dit betekent dat de informatie mogelijk niet bij alle jongeren goed aankomt. Dit is een aandachtspunt voor opleiding en handleiding.

8.3 Bevorderende en belemmerende factoren in de implementatie

Als belangrijkste bevorderende factor van So-Cool wordt het maatwerk genoemd. De training kan worden aangepast aan de individuele behoeften van de jongeren. De handleiding schrijft dit maatwerk voor.

De belangrijkste belemmerende factoren voor de implementatie zijn de volgende:

- Een goede en eenduidige registratie van de werkzame elementen in alle uitvoerende organisaties ontbreekt. Op dit moment wordt door de beide organisaties op een verschillende manier geregistreerd en is niet voor alle werkzame elementen op een eenduidige wijze geoperationaliseerd hoe en wat geregistreerd moet worden.
- Er is onvoldoende materiaal beschikbaar om concreet te oefenen. Concreet materiaal om te oefenen is van belang met het oog op responsiviteit voor de doelgroep LVB. De trainers moeten dit nu vaak zelf aanschaffen. Het centraal beschikbaar stellen van materiaal wordt bemoeilijkt doordat de trainers op een locatie in de omgeving van de jongeren de training uitvoeren en er geen 'centraal' kantoor is waar trainers regelmatig komen.
- De videomonitoring conform de eisen uit de handleiding moet nog worden opgestart.
- De selectie van de doelgroep.
- Onduidelijkheid over het werken met belonen. Hier kan in de opleiding en supervisie meer aandacht aan worden besteed.
- Niet alle trainers voeren de aangepaste communicatie al goed genoeg uit. Dit heeft deels te maken met ervaring met de doelgroep bij de trainers en onvoldoende aandacht hiervoor in de supervisie.

8.4 Waardering van de interventie

De waardering voor de interventie is groot bij alle betrokkenen (jongeren, ouders, buddy's, trainers en supervisoren) en ook bij de meeste samenwerkingspartners. In sommige regio's geven de coördinatoren taakstraffen aan dat de kwaliteit van de trainers wisselt en dat er meer diversiteit in het trainersbestand wordt gewenst. Vanuit de trainers en supervisoren wordt daarentegen aangegeven dat de samenwerking met de coördinator taakstraffen verschilt per regio en per persoon. Er is vooral onduidelijkheid over wiens rol en verantwoordelijkheid het is om andere ketenpartners te betrekken bij de training. Ook is er behoefte aan duidelijkere communicatie bij de start van So-Cool aan jongeren en ouders over de betrokkenheid van ouders en de buddy, en de noodzaak van boostersessies.

8.5 Mogelijkheden voor doeltreffendheidsonderzoek en effectevaluatie

Alle meetinstrumenten die moeten worden afgenomen voor het doeltreffendheidsonderzoek worden afgenomen. De Competentie Belevingsschaal voor adolescenten (CBSA) wordt echter als niet geschikt bevonden door supervisoren en trainers. Zij vinden het geen geschikt instrument om bij deze doelgroep het doel 'vergroten van zelfvertrouwen' te meten. Voor het merendeel van de deelnemers is het instrument te 'moeilijk'. Indien geen beter geschikt instrument voorhanden is voor deze doelgroep, kan volgens de opleider eventueel een aangepaste instructie voor de afname overwogen worden. Ook wordt niet de meest recente versie van de Sociale Informatieverwerking Test (SIVT) gebruikt. De SIVT is sinds de start van So-Cool doorontwikkeld, er heeft valideringsonderzoek plaatsgevonden en er zijn in de loop van dit jaar normen beschikbaar. Voor het meten van probleem- en oplossingsvaardigheden is het daarom aan te raden om de meest recente versie van de SIVT te gebruiken.

De instroom in So-Cool is voldoende voor het uitvoeren van een doeltreffendheidsonderzoek en het meten van vooruitgang op de programmadoelen bij de deelnemers (veranderingsonderzoek). Bij het uitvoeren van een doeltreffendheidsonderzoek dient wel onderscheid te worden gemaakt tussen de jongeren die wel en jongeren die niet aan de inclusiecriteria voldoen.

Ook voor het uitvoeren van een recidive-onderzoek is de instroom nu voldoende. Het is echter niet duidelijk of er een controlegroep van voldoende omvang kan worden getrokken. Een belangrijk knelpunt daarbij is dat het criterium 'licht verstandelijke beperking' niet goed geregistreerd wordt in KBPS en er dus niet op een gemakkelijke manier een controlegroep kan worden getrokken die voldoet aan dit criterium. Er zijn ook mogelijkheden om effectonderzoek uit te voeren zonder controlegroep.

Aandachtspunt bij het uitvoeren van doeltreffendheidsonderzoek is de trend dat het aantal verdachten en opgelegde straffen bij jeugdigen al enkele jaren daalt (Kalidien & De Heer-de Lange, 2015)³⁴. De verlaagde instroom kan gevolgen hebben voor de benodigde periode om voldoende deelnemers voor een doeltreffendheids- en recidiveonderzoek te kunnen selecteren.

8.6 Overall conclusie

We kunnen over de drie onderdelen van programma-integriteit (doelgroep, werkzame elementen en context) die we hebben onderzocht de volgende overall conclusies trekken. De doelgroep die instroomt in So-Cool is niet de beoogde doelgroep. De RvdK hanteert andere criteria dan in de handleiding aangegeven. Er stroomt een zwaardere doelgroep in. Dit kan gevolgen hebben voor de effectiviteit van de interventie. Door betere selectie van de beoogde doelgroep kan mogelijk een groter effect op de programmadoelen worden bereikt. Het merendeel van de werkzame elementen van So-Cool wordt in voldoende mate uitgevoerd conform de handleiding. We zien bij de uitvoering van enkele werkzame elementen enige ruimte voor verbetering. Vooral ten aanzien van netwerk en generalisatie kan enige winst worden behaald. Goede monitoring en registratie van de werkzame elementen is voor een goede kwaliteitsbewaking aan te raden. De trainers voldoen aan de eisen van supervisie en opleiding. Het gebruik van videomonitoring voor het bewaken van de programma-integriteit wordt (nog) niet gedaan. Op basis van de programmatheorie kan een effect worden verwacht en onderzocht.

8.7 Ten slotte

In de aanloop op de nieuwe manier van monitoren van kwaliteitseisen van de erkende gedragsinterventies wordt aan de ontwikkelaars en eigenaars van interventies gevraagd een tot 2 tot 10 van werkzame elementen te formuleren waarop gemonitord kan worden. Ten tijde van de uitvoering van het onderzoek was er nog geen selectie beschikbaar van werkzame elementen door de ontwikkelaar van de interventie. Gedurende de looptijd van het onderzoek heeft de ontwikkelaar samen met de supervisoren van de uitvoerende organisaties een top 11 opgesteld (zie tabel 8.2). Daarbij valt op dat de eerste drie werkzame elementen geen kernelementen zijn maar doelen waaraan gewerkt wordt met So-Cool. Er blijven dus acht werkzame elementen over. Op basis van de procesevaluatie concluderen we dat de meeste van die top 8 werkzame elementen voldoende

Noot 34 Kalidien S.N. & de Heer-de Lange, N.E. (2015). Criminaliteit en rechtshandhaving 2014. Ontwikkelingen en samenhangen. WODC/CBS, Den Haag.

programma-integer worden uitgevoerd. Over werkzaam element 3 (gebruik van oplossingsgericht werken, gedragsoefeningen en So-Cool kaarten) kunnen we op basis van deze evaluatie geen uitspraken doen. Hier hebben we in de procesevaluatie onvoldoende op ingezoomd. Op basis van de huidige procesevaluatie is het aan te raden om eenduidige definities voor de werkzame elementen en eenzelfde manier van registratie door verschillende uitvoerende organisaties te hanteren.

Top 11 werkzame elementen volgens supervisoren en opleider

- 1 Toename van interne sociale probleemoplossende vaardigheden (cognitie).
- 2 Toename van sociale vaardigheden (gedrag).
- 3 Toename van de kernovertuiging 'zelfvertrouwen'.
- 4 Praktijkbijeenkomsten (minimaal 2).
- 5 Transfer en generalisatie naar dagelijks leven door betrekken van ouders in de voortgang van de training en inzet van 1 of meerdere buddy's (wekelijks bellen).
- 6 Gebruik van oplossingsgericht werken, gedragsoefeningen en So-Cool hulpkaarten.
- 7 Tussentijdse evaluatie waarin doelen aangepast kunnen worden.
- 8 Vier tot acht weken na de training volgt een boostersessie met jongere, ouders, buddy en reclasseerder.
- 9 Nog een half jaar follow-up contacten met jongere, ouders en buddy.
- 10 Motivatie vergroten door gevoelig maken.
- 11 17 (of 23) bijeenkomsten (veel kans op herhalen).

Bijlagen

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

De heer prof. dr. R. Didden, RU Nijmegen – Faculteit der Sociale Wetenschappen (voorzitter)

Mevrouw dr. J.C.H. Douma, Landelijk Kenniscentrum LVB

Mevrouw drs. M.M. Padmos, Ministerie van Veiligheid en Justitie – Directie Sanctietoepassing en Jeugd (DSJ)

Mevrouw dr. F. Zwenk, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Bijlage 2 Onderzoeksvragen

De hoofdvragen van het onderzoek zijn vertaald in de volgende subvragen:

Doelgroep

1 Potentiële doelgroep

- a) Hoeveel jongeren komen er in aanmerking voor So-Cool op basis van de beschreven criteria?
- b) Welke kenmerken heeft deze potentiële doelgroep?

2 So-Cool advies

- a) Hoeveel jongeren krijgen een So-Cool advies van de Raad voor de Kinderbescherming?
- b) Hoeveel jongeren hebben geen So-Cool advies gekregen die wel voldoen aan de criteria voor de interventie en in welke mate verschillen deze jongeren van de jongeren met So-Cool advies?

3 So-Cool oplegging

- a) Hoe vaak legt de rechter of officier van justitie So-Cool op in het kader van a) een leerstraf; b) als module van een gedragsbeïnvloedende maatregel; c) als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling?

4 Instroom

- b) Hoeveel jongeren starten met So-Cool?
- c) In welke variant stromen de jongeren in?

5 Kenmerken van de deelnemersgroep van So-Cool

- a) In hoeverre voldoen de deelnemende jongeren aan de gestelde in-en exclusiecriteria?
- b) In hoeverre verschillen de instromers van de jongeren die wel So-Cool opgelegd hebben gekregen, maar niet in de interventie zijn ingestroomd?

Uitvoering en check op werkzame elementen

6 Uitval

- a) Hoeveel jongeren vallen uit en in welke fase vallen ze uit?
- b) Welke kenmerken hebben de jongeren die uitvallen?
- c) Zijn er verschillen tussen de jongeren die de interventie afronden en de uitvallers? Zo ja, welke verschillen zijn dit?
- d) Is er een relatie tussen de uitval en de variant van de interventie die ze volgen?

7 Motivatie tot deelname

- a) In hoeverre zijn de jongeren die deelnemen aan So-Cool gemotiveerd voor deelname?

8 Uitvoering

- a) In hoeverre wordt voldaan aan de gestelde eisen in de programmahandleiding met betrekking tot de duur en intensiteit van de training?

- b) In hoeverre wordt voldaan aan de gestelde eisen in de programmahandleiding met betrekking tot de duur en fasering van de training?
- c) In hoeverre komt de inhoud van de training overeen met de programmahandleiding?

9 Check op werkzame elementen

- a) In welke mate wordt de uitgebreide diagnostiek uitgevoerd en gebruikt voor het opstellen van het individueel trainingsplan
- b) In welke mate worden de didactische aanpassingen met het oog op responsiviteit toegepast?
- c) In welke mate wordt het netwerk betrokken?
- d) In welke mate wordt gewerkt aan generalisatie?
- e) In hoeverre zijn de ouders betrokken bij het So-Cool traject van hun kind?

Context (medewerkers en organisatie)

10 Context

- a) In hoeverre voldoen de programmamedewerkers aan de gestelde eisen in de managementhandleiding?
- b) In hoeverre voldoet de organisatiestructuur aan de gestelde eisen in de managementhandleiding?
- c) Hoe verloopt de samenwerking tussen de betrokken instanties (coördinator taakstraffen, raadsonderzoekers, jeugdreclassering, gezinsvoogdij en andere hulpverleners) bij de uitvoering van So-Cool?
- d) In hoeverre wordt voldaan aan de gestelde eisen in de managementhandleiding met betrekking tot intervisie, supervisie en deskundigheidsbevordering?
- e) In hoeverre wordt voldaan aan de gestelde eisen in de managementhandleiding met betrekking tot het beoordelen van de prestaties van de programmamedewerkers?

11 Implementatie

- a) Welke belemmerende factoren ervaren de betrokkenen bij de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?
- b) Welke bevorderende factoren ervaren de betrokkenen bij de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?
- c) Welke aanpassingen of verbeteringen zijn nodig voor de implementatie van de gedragsinterventie So-Cool?

12 Waardering

- a) Hoe waarden de jongeren de gedragsinterventie So-Cool?
- b) Hoe waarden de ouders en buddy's de gedragsinterventie So-Cool?
- c) Hoe waarden de medewerkers/uitvoerders de gedragsinterventie So-Cool?
- d) Hoe waarden de verschillende betrokken instanties/ketenpartners de gedragsinterventie So-Cool?

Voorwaarden voor uitvoeren doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie

13 Mogelijkheden doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie

- a) In hoeverre worden de meetinstrumenten die van belang zijn voor een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie afgenomen?
- b) Wat valt uit de resultaten van de procesevaluatie te concluderen over de eventuele haalbaarheid van een doeltreffendheidsstudie en effectevaluatie?
- c) In hoeverre zijn de afgenomen instrumenten geschikt voor de doelgroep?

Bijlage 3 Instroom, doorstroom en uitstroom

Tabel B3.1 Percentage So-Cool trainingen per leer/werkstraf naar regio, 2014 en 2015

	2014			2015		
	% So-Cool van leerstraf en combi	% So-Cool van werkstraf	% So-Cool van opgelegde straf	% So-Cool van leerstraf en combi	% So-Cool van werkstraf	% So-Cool van opgelegde straf
Rotterdam-Dordrecht	26%	0%	4%	31%	0%	5%
Noord-Holland	11%	0%	2%	20%	0%	4%
Zuidwest Nederland	24%	0%	3%	30%	0%	4%
Overijssel	21%	0%	2%	34%	0%	3%
Gelderland	25%	0%	2%	26%	0%	3%
Haaglanden	24%	0%	3%	24%	0%	3%
Amsterdam	24%	0%	2%	26%	0%	3%
Noord Nederland	16%	0%	2%	22%	0%	2%
Zuidoost Nederland	25%	0%	4%	15%	0%	2%
Midden Nederland	27%	0%	2%	15%	0%	2%
Totaal	23%	0%	3%	24%	0%	3%

Tabel B3.2 Uitstroom van So-Cool regulier trajecten, 2014 en eerste helft 2015

So-Cool regulier	2014		eerste helft 2015		Totaal	
Geslaagd	136	83%	10	83%	146	83%
Voortijdig afgebroken	27	17%	2	17%	29	17%

Tabel B3.3 Uitstroom van So-Cool verlengd trajecten, 2014 en eerste helft 2015

So-Cool verlengd	2014		eerste helft 2015		Totaal	
Geslaagd	35	73%	1	50%	36	72%
Voortijdig afgebroken	13	27%	1	50%	14	28%

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

T +31 (0)20 625 75 37
dsp@dsp-groep.nl
www.dsp-groep.nl

KvK A'dam 33176766

DSP-groep, opgericht in 1984, is een onafhankelijk landelijk bureau voor onderzoek, advies en management, met vijftig medewerkers. We werken in opdracht van overheden en maatschappelijke organisaties op regionaal, lokaal en (inter)nationaal niveau.

Werkvelden

De werkvelden waarop we de meeste expertise hebben opgebouwd zijn veiligheid, jeugd, sport, kunst en cultuur, onderwijs, openbare ruimte en groen, sociaal beleid, stedelijke vernieuwing, zorg en welzijn, wonen en wijkgericht werken.

Dienstverlening

We ondersteunen onze opdrachtgevers bij complexe vraagstukken. We kunnen onderzoek doen, een registratiesysteem of monitor ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of tijdelijk het management voeren. DSP-groep geeft ook trainingen, workshops en lezingen.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.